

اندر پڑھو :

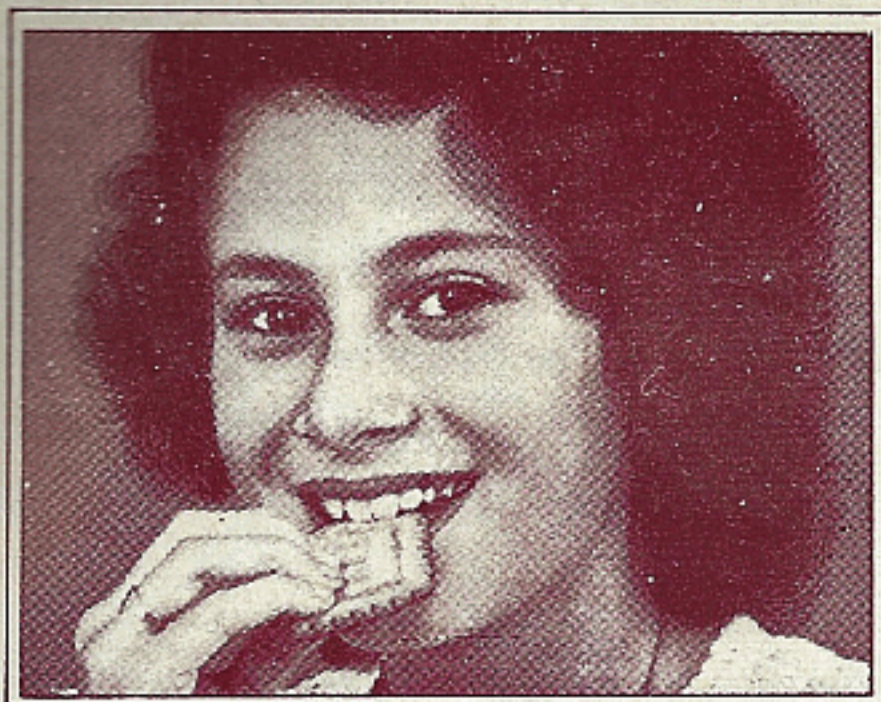
دلیسی بدلیسی کمائیاں ،
پنجابی پڑھائی بارے لیکھو ،
افضل احسن رندھاوا دیاں
آٹھ کوتاواں ،
شاعری ، بالان دے صفحے ،
لہور دیاں گلیاں
تے ہور مستقل کالم

پہلا

۱۹۸۸ء

To end
with the best,
we start
with the best.

AIRTIGHT
FOIL PACK

PURE
INGREDIENTS

Krunchie biscuits

are made from only the finest purest ingredients and are wrapped in a unique airtight aluminium foil pack, to give you freshness in every bite.

The taste biscuits never had before!

قائد اعظم کے احتراماً

”تعلیم کے بغیر ظلمت اور تاریکی ہے“

۱۵ دسمبر ۱۹۴۵ء پبلش

اس ارشاد کی تکمیل کے لئے وزیر اعظم جناب محمد خان جونیجو کے
پانچ حکامی پروگرام میں تعلیم کو اہم درجہ دیا گیا ہے

اسلامی جمہوریت کا استحکام
سائنس، صحت اور معاشی نظام کا فروغ
رہنمائی، سہولت اور برادریوں کے مابین
جہالت کا خاتمہ اور قوم کو جدید سائنسی دور سے ہمکنار کرنا
قومی اتحاد کو مضبوط بنانا

آج کے دن

اللہ تعالیٰ کے حضور
اس مقصد کی تکمیل کے لئے
ہر ممکن کوشش کرنے کا عہد کرتے ہیں

نیشنل پبلسٹکس پاکستان

ہر شہر شہریت رُوح افزا نہیں ہوتا صرف ”رُوح افزا“ ہی رُوح افزا ہے

بہر درد آپ کی صحت کی حفاظت اور آپ کے پیسے کو رُوح افزا کے
نقالتوں سے بچانے کے لیے نہایت غور و فکر، محنت و جستجو اور نذر کثیر کے خرچ سے
”رُوح افزا“ بوتل پمفر ٹروٹ کیپ کے ساتھ پیش کرتا ہے۔

ابھرے ہوئے الفاظ

ابھرے ہوئے الفاظ

رُوح افزا خریدنے وقت بوتل کا پمفر ٹروٹ کیپ (ڈھکنٹا) احتیاط
سے ملاحظہ فرمائیے۔ محض لمبے ڈھکنے پر نہ جائیے بلکہ یہ یقین کر لیجیے کہ لمبے
شہری ڈھکنے پر انگریزی اور اردو زبان میں ”رُوح افزا“ کے الفاظ
اور انگریزی میں بہر درد اور پاکستان کے الفاظ سفید رنگ
میں ابھرے ہوئے ہیں۔ یہ بھی رُوح افزا کی ایک اہم پہچان ہے۔

پھر لیبل کو غور سے پڑھیے اور اطمینان کر لیجیے کہ اس پر
”شہریت رُوح افزا“ ہی چھپا ہوا ہے۔

رُوح پاکستان۔ رُوح افزا
راحت، جان۔ رُوح افزا

مشروب مشرق

ہم خدمت خلق کرتے ہیں

اخلاق

خوش اخلاقی صحت مند ذہن کی نشانی ہے

آڈٹ بیورو آف سرکولیشن دی آصدیق شدہ اشاعت

پنجابی دا ادبی تے ثقافتی مہینہ وار

جلد: 24 شماره: 5

ستمبر 1988

ایم ٹی اے سے روح چھین والہ کے وی کھت
روح دس پائے گئے ہم مان نال انا ڈا ہراں تاکے
دی عاے نال افسان کرنا منودی نہیں

دختر رابطہ لاہور

۴/۵۷ - سوڈیوال کالونی ملتان روڈ لاہور - ۲۵

فون: ۳۱۸۲۹۶۴۳-۳۴۹۸

دختر رابطہ کراچی

○ شیر ملک بھوکہ ایڈووکیٹ

مگرہ نمبر ۱۲۲، جیلانی سنٹر اندرون لیاقت مارکیٹ

ایم اے جناح روڈ کراچی

فون: ۲۳۷۷۳۹

○ حاجی ایم افضل مرزا

این سی اے - ۱۳، یونی سنٹر، آئی آئی چندریگر روڈ - کراچی

فون: ۲۳۱۳۹۳

اعزازی مجلس ادارت

مدیر: سید اختر حسین اختر

مددگار

○ منظور وزیر آبادی ○ جمیل احمد پال
○ محنتار مشہدی ○ حکیم محمد عظیم

الحاج بی ایچ درویش

تاریخ

تاریخ

سید ضعیف محمود رضوی اقبال محمود اعوان

پبلسیشن

لاہور: محمد عظیم نیر احسان الہی شیخ، کراچی: منظر اقبال اعوان

لہر سے دے کاے

دس

احمد سلیم، اختر حسین طارق، اشفاق شفق، عظیم چوہری
اسے شاد، بابا بھٹی، مبارک بھٹا پوری، منیر شاد (کراچی)
سائیں داو (لاہور)، محمد صالح (دیر)، ذاکر حسین (مالاکنڈ)
ولی الرحمن (کوئٹہ)، الیاس گھمن (وزیر آباد)، اقبال قیصر (لاہور)
طارق صادق راہی (ادکارہ)، عتیق طور (تانڈلیا نوالہ)۔

پریس

رند روی (کینیڈا)، زید اسے مرزا (امریکہ)،
سورن چندن، عبدالرحمن چوہدری (انگلینڈ)
منیر بخاری، شاہد یوسف، ملک احمد خان (سقط)، تاج بخاری
(دوبئی)، حنیف رانا، رشید سیواتی (کوئٹہ)، ڈاکٹر جگندر (بھارت)
ملک شاہ سوار علی ناصر (سودی عرب)

۸ روپے
۵ روپے
۳ روپے

سید اختر حسین اختر نے اشرف پرنٹنگ پریس ایبک روڈ تون چھوڑا کے ۴/۵۷ سوڈیوال کالونی لاہور تون مشایخ کیا۔

اکیس واری

گل بات

مفتاوار "ولپو ایٹھ" نے چھپے چھے
 ٹیلی وژن دی معیاری پنجابی تے پنجابی پروگرام
 پیشی کرن وچ ناکامی پارے دسدیاں ایہ
 سوال کیتا اے پئی آخر کدوں ساڈے ٹی وی نوں
 لوکاں دی زبان تے اوہناں دی ثقافتی تاریخ
 دی اہمیت دا احساس ہووے گا؟

ایس سوال دا جواب بڑا سدا تے مختصر
 اے، "کدی وی نہیں!" — ساڈے ابلغم تے
 اداریاں تے جنھاں دا کنٹرول اے اوہ خورے
 ڈورے تے اٹھتیں۔ جنھاں لوکاں دے ٹیکساں
 نال اوہناں دیں تنجاہاں آنیاں نیں، اوہناں
 لوکاں دا احساس آہناں نوں کدی وی نہیں ہونا۔
 ڈومعنی تے عمریاں مکالمے بھرے ڈرامے، اکو دھر
 دیاں اکٹا دین والیاں ضہراں تے فضول مذاکرے
 ساڈے ٹی وی دی کچھوں نیں۔ حاتم طائی دی
 قبر اُتے لٹ مار کے چھڑے دس پنڈراں منٹ
 دے پنجابی پروگرام پیش کیتے جانے نیں،
 کوشش ہونہی اے کہ اوہ ودھ توں ودھ نکلے
 تے غیر دلچسپ ہون، تاں چو لوک اوہناں
 نوں وی نہ ویکھن۔

سو پیارے قارئین! ہمت ہووے تاں
 ویکھو، نیں تاں نہ ویکھو، تاں نوں کپڑا ڈنڈے
 دے زور تے دکھائے جا رہے نیں؟
 جتھے تک ٹی وی / ریڈیو دا تعلق اے،
 اوہناں دی حالت سدھارن لئی کوئی دھما
 یاں دوا کارگر نہیں ہو سکدی۔

نقد

5	پنجاب پڑھائی	شہر
11	بولیاں وچ لام	لیسین ظفر
17	پہٹ دا شوما	طالب چشتی
20	اڈیک دے بچا پھاپوں	منشا یاد
25	بہ لیبی کہانی	چنگ چین
31	خاص لکھت	افضل احسن رندھاوا
39	اٹھ نظماں	جمیل یال
42	کہاں	غزالہ نذر شجیرا
45	کوئل نیکو	سید طارق جاوید
49	گورکھ	ابین ضیال، منظر مدانی تے محمد جاوید اقبال خان
	ذعتاں	شاعری
		حمید یورش، ایوب فاطمی، شکیلا جمال، لیسین تندر، روندر پھل، زہیر کنجاہی، قمار، اشد، قاسم جدول، الیاس گھن، نذیر احمد نذیر، سلیم نذر، صدیق تاشیر، رشید سواتی، رضی ناہید، محمد انور قاسم ن ع صابر، اقرار حسین اقرار تے نوید ظفر کیانی۔
63	بال صفی	گھنڈی اونٹھ (کئی)
64	نظماں	پویت سنگھ اے شاد
44	مستقل کالم	کون کیتے بے گا۔ 38 نو کلاسک
46		اور دیاں گلیاں - 47 ادبی رپورٹ خط پتہ - 58

پنجابی پڑھائی اپنی زبان و جہوں

پہرہ و فیروز شارب

سیان پوتوں و بچے جان کر کے اپنے بزرگانوں احمق تھے اپنے آپ نول عقل کئی سمجھن نگ پیندا لے اس کر کے اوہرے دل وچ اپنے ماں باپ تے بزرگان دی عزت نہیں رہ جانری رہوے وی کس طرحاں جاہل دی عزت کرنا وی تے بہالت اے تے اوہری نظر وچ اوہرے ماں باپ جاہل بندے نہیں تے ایہوی دجہ اے جو ساڈے بال پڑھ لکھ کے اپنے بزرگان دی عزت کرن بجائے اوہناں نول جاہل سمجھدین۔ ایہناں گلاں توں سنت کے تے اکبر آکھ آباری نے آکھیا سی۔

ہم ایسی سب کتابیں قابل ضبطی سمجھتے ہیں

کہ جن کو پڑھ کے بچے باپ کو ضبطی سمجھتے ہیں

انجے ہی ساڈا پارٹھو اپنے اچھے بیٹوں سیاناکس

طرحاں سمجھے جنھوں غالب دے شعری نہیں آؤندے رہے

وارث شاہ۔ بلھے شاہ تے سلطان باہو دے شعر تے

اوہناں نال ساڈے پاڑھو منڈے کڑیاں نول واقفی ہے

ای نہیں۔ اس کر کے اوہ ایہناں نول سیانپ دامعیا کس

طرحاں من لین۔ تے رنج ہزاراں سالان توں داہی بیچی،

کار و پیار۔ محنت مشقت۔ گرمی سردی توں پچا۔ دکھ لکھ

نجان دن بیٹرن تے زندگی نول بڑی سوکھی گزارن نول اوہ

کوئی سیانپ یا علم داری سمجھا نہیں۔ تے ایہاں اوہرے

تے اوہناں وی نول درنسل سیانپ نول ایٹھے ای بھنگ

جاندا لے۔ تے اوہریاں آپنیاں ذہنی صلاحیتان نول دوسری

زبان نال واہ پچ کر کے سکول وچ بھنگ جاندا لے۔

تے اس طرحاں حیاتی داتسلسل رک جاندا لے۔ شاید تئیں

” پڑھائی پاتعلیم کیہ اے “ اس دی پرانے یونان

دے عالمان توں یکے مسلمان سیانیاں جویں امام غزالی،

ابن خلدون، رازنی تے شاہ ولی اللہ دہلوی نے اپنے اپنے

انداز مطابق تعریف کیتی اے۔ تے ایہرے نال نال نویں

یورپی تے امریکی لکھائی پڑھائی دے سبائیاں دیاں وچاراں

نول سنگھ چکے کے اس سلسلے وچ میں کجھ سمجھ سکیاں اوہ

اس طرحاں ہے جو ” اپنے آکھے دوالے تے وسیب وچ

دسدیاں رسدیاں ہویاں اے وسیب لوں آگے ودھان

وچ مصر لین دے کن نول تعلیم آکھنا چاہیڈا لے “

دنیا دیاں ساریاں توہماں دے عالمان فاضلاں تے

سیانیاں نے جگت ادارے ” یونیورسٹی “ وچ ایہ

مناپاس کیتا ہویا لے جو مڈھلی تعلیم بال نول صرف تے

صرف ماں بونی وچ ای دینی چاہیری لے۔ ایہ منا صرف

کانڈاں تے فاکلاں وچ ای نہیں گکا چاہیڈا بلکہ اس تے پورا

پورا عمل وی ہو رہیا لے۔ اوہ انجے پئی دنیا دے کسے ہی

مڈھوں آزاد رنگ دی مثال نہیں دتی جاسکدی جتھے

مڈھلی پڑھائی مادری زبان وچ نہ مندی ہووے۔ ایہ اوہ

گل اے جہڑی حقیقت دے روپ وچ ساری دنیا وچ

دیکھی جاسکدی اے۔ ایہ اس کر کے ہے جو مادری زبان

وچ تعلیم حاصل کرن والا ہال اپنے بزرگان دی زبان دے

نال نال اپنے بزرگان دے سناں دے تجربے تے سیانپ

نول وی واقف ہوند لے۔ تے جہڑا اپنی مادری زبان

وچ مڈھلی پڑھائی نہیں کردا اوہ اپنے وڈکیاں نال ارتقا

لکھا نال دی کٹ کے رہ جاندا لے۔ تے اوہناں دے

دیکھو جو بالوں کو سیانپ تے پنجابی دانشوراں نوں دانشورین
 مندیاں ہوئیاں اس نوں جان والے بندھے ماں پیوری عقل نوں
 تے بچے لگا من لیا پر سکول ماندے بال دی عقل واقف تے ذہنی
 بڑھوتی تے دودھن ٹچلن نوں بچے کس طرحاں لگ گیا، تے
 اوہ اس طرحاں جو پڑھائی دے سیانیاں دے اکھن موجب
 ہر پڑھن والے بال نوں اجہی زبان پڑھن دی ڈر مہتری لے
 جہدے وچے یاں اپنے گھروں سکھے لفظاں نوں ورت سکے۔
 ناں جو اوہ اپنی کلی سمجھاؤن وچے جھاکا محسوس نہ کرے۔
 پڑھائی دے سیانے جہان نوں انگریزی زبان وچے
 ایجوکیشنسٹ (EDUCATIONIST) آہندے
 یں۔ سارے اس رائے سمجھتے ش جو پنجابی ورسیاں دے
 بال دے ذہن وچے اوہدے آئے دولے دے اڑھائی ہزار
 لفظاں ہندے نیں تے بدوں اوہ چھوئیں چڑھدے تے
 اوہدے ذہن وچے لفظاں دے لکھن اڑھائی گنتی گھن گھن
 اٹھ ہزار ہون جاندی اے۔ اس خیال نوں ذہن وچے رکھ
 کے آڈیٹ اپنے بال ول دھیان ماریے ایہہ سچے لے جو
 بدوں ساڈے بال نوں اوہدی لفظاں دی ورتوں ای
 کرن داسر قع نہیں ملتا کیوں جے جہڑی زبان دی اوہدی
 لفظاں اے اس زبان وچے تے اوہ تعلیم حاصل ای نہیں
 کر رہیا تے اس طرحاں اوہدی ساری پنجابی لفظاں بیکار
 ہو کے رہ جاندی اے تے اس طرحاں ساڈے بچے نوں
 ذہنی طور تے بچہ لگ جاندے۔ لہذا ساڈے بال تے
 اپنی مادری زبان وچے تعلیم حاصل کرن والے بال دا مقابلہ
 ایچے ہی اے جیویں دوڑ سہری ہووے پر ساڈے بال نوں
 کتاں بچے کے دوڑ وچے حصہ لین ہی آکھیا جاوے۔
 ایہناں ساریاں گلاناں داساؤں تے ساڈے سیانیاں نوں
 آزادی ملدیاں ویلے دی پتہ سی۔ اسے عمر کے جہدوں آزادی
 ملن تے ۲۷ نومبر ۱۹۴۷ نوں پہلی تعلیمی کانفرنس ہوئی تے
 اس وچ قائد اعظم نے ذاتی دلچسپی لئی تے اوہناں دے

مشورے نال سب پرگرام بنے بنائے۔ اس کانفرنس
 وچ اس ویلے دے مرکزی تعلیمی وزیر فضل الرحمن ہوراں
 آکھیا سی سو بانی زبانوں پر امریکی پدھرتے ذریعہ تعلیم بنایا
 جاوے تے اردو نوں ساریاں صوبیاں وچ مدلی وی پدھرتے
 تے پڑھایا جاوے۔

ایہی نہیں بلکہ بہن تک آؤن والیاں تعلیمی پالیسیاں
 وچے کاغذی سفارشاں دی حد تک مدد ملی تعلیم نوں مادری
 زبان وچے دین تے ساریاں صوبیاں وچ سو بانی زبانوں نوں
 پڑھان دی سفارش کیتی جاندی رہی اے تے کیتی جارہی
 اے۔ بہن تے کراچی دے اک میڈیکل کالج وچے تقریر
 کردیاں ہوئیاں پاکستان دے صدر ضیا الحق ہوراں
 وی آکھ دتا اے جو مدد ملی پڑھائی مادری زبان وچے دتی جان
 جاوے ایہہ۔ پر عملی طور تے سو بانی زبانوں وچوں کم از کم
 پنجابی داتے ایہہ حال اے جو شاید ایہہ دنیا دی پہلی زبان
 ہووے جہڑی اتوں بھلے دے اصول نال پڑھائی جارہی
 اے۔ یعنی پنجابی وچے پہلوں ایم۔ اے شروع ہو یا پرہوئی ہوئی
 جاوے۔ ایف اے۔ میٹرک تے سب توں بعد نکلیاں جماعت
 تک حالانکہ دنیا وچ ہر زبان پہلی جماعت توں شروع
 ہو کے وڈیاں جماعتوں ول جاندی اے۔ تے ہن دی ایہہ
 دیکھ کے بڑا دکھ ہندا اے جو پنجابی پنجاب وچے دوسری
 زبان دے طور تے پڑھائی جارہی اے۔

ایہہ بالکل ایچے ای اے جیویں کوئی امیر آدمی کے
 بے وار تے بال نوں اپنے گھر وچ پالنا شروع کرے تے
 اوہوں دودھ پیمان واسطے کوئی دانی نوں کر رکھے تے اوہ
 دانی اتفاق نال اس بچے دی سکی ماں ای ہوئے پر ایسی کلی خا
 زماں نوں پتہ ہوئے جو جس بال نوں اوہ دودھ پیارہی اے
 اوہ اوہدا سکا پتر لے تے نہ مالک نوں پتا ہوئے جو دودھ
 پیمان دانی دانی تے لاوارث لے پانک بال دی سکی ماں لے
 پر حق دی گل کردو جو دانی دے دودھ تے بال دے معدے

سائنسی طرز فکر نے سائنسی ایجاداں دے جا نو ہر سکھ۔

میں سمجھاں جو اچ اسیں سارے ایتھے ایسے کر کے
ای اکتھے ہوئے ہاں جو اسیں ہر جوڑ کے بیٹھے تے کے متے
تے اٹھریئے جو ایہہ مقاصد پنج پورے جاسکدے نیں۔ لکھائی
پڑھائی دے سیانے آمندے میں جو زبان ہندے دی
پڑھائی لوڑاے۔ بندے تے جالورنوں زبان ہی اک
دو جے توں دکھ کر دی لے۔ تے زبان ای بندے دی
شخصیت دی کساری کر دی اے تے اُس توں اک فعال
شہری نے چنگا معاشرتی فرد بنا دندی اے۔ اس کر کے ہر
خیال وچ پنجابی زبان سکھ کے ای پنجاب دے ماحول نال مل
جوں ودھایا جاسکد اے زبان دی اپنی تھاں تے اک ثقافتی
اہمیت دی سندی اے تے اسج قدرن۔ رسم و رواج تاریخی
مانی تے مال۔ اخلاقی تے تہذیبی قدران بارے کسے علاقے
دی زبان توں چنگی طراں واقفیت حاصل کر کے ای جانیا
جاسکد اے۔ پنجاب وچ سارے علماں بارے تحقیق
کرن ہی پنجابی زبان نال گورھی واقفیت ضروری اے
تے اپنی زبان توں ناواقف ہو کے تے بندہ اپنی ثقافت
تے پھرانے حسب نسب توں دی ذلیل ماندا لے۔ پچھلے سال
گئے متھے گئے مقاصد توں سامنے رکھ کے اسیں وینے
اں جو ایہہ مقاصد پرست کرن واسطے بالان توں کچھ پڑھایا
جاوے۔ پہلی گل تے ایہہ ہے جو پھیویں توں لے کے لکھڑی
تک دیان ساڈیاں کورس دیاں کتاباں وچ پڑھان واسطے
ہے کہ جس بارے اسیں سوچنا اے جو اہ کس طرحاں پڑھایا
جاوے۔

اک موٹی جہی ونڈ مطابق ساڈے کورس وچ نظم
دی اے تے نثر وی نظم وچ نعت۔ صحابت توں اڈا اسلامی
نظماں تے مذاقیہ نظماں نہیں تے یا پھر قصے کہانیاں دایاں
نظماں ہی تے ایسے طرحاں نثر وچ بہتے معنون تے کچ کہانیاں

دی ساچھ توں حقیقتی ساچھ ہون توں کون ہوڑ سکدا
اے۔ پر کے توں اسدا شعور وی ہووے کچھ اپہو جہیا
میرا اچ دا موضوع اے۔ ایسے موضوع توں ٹکنا نہ طور
تے اسج اکھیا جاندا لے۔ "تدریس پنجابی بحیثیت ثانوی
زبان" یعنی مطلب ایہہ ہویا جو "سکھی ماں بطور متری ماں"
تھاں کیا اے؟ اکھن توں جو کوئی مرضی اکھی جاوے پر اصل
گل تے ایہو ہی اے ناہ پنجابی بالان لکھی پنجابی زبان دی
پڑھائی۔ ایہو جہی گل اگے اک ماری اک بندے تے کیتی
سی جو سارے پنجاب دی مادری زبان اردو ہوئے گی
اس تے اک سیانے بندے نے پچھیا سی جو اس کم واسطے
ہنچ کر وڑاواں کتھوں درآمد کراں گے یو پی چوں یا حیدرآباد
دکن چوں کیوں جو مادری زبان تے بال دی ماں دی اپنی زبان
توں اکھیا جاندا لے۔

بہر حال ۱۹۸۶ء مرکز ترقی انصاف دہلی کراے
گئے سمینار تے در کتاب وچ ایس زبان یعنی پنجابی
دی پڑھائی دے جہڑے مقاصد متھے گئے سن اوہناں وچوں
وڈے وڈے ایہ سن جے بال:

- ۱۔ پنجابی زبان دے دنوں دن لہجے تے بولیاں دے فرق
توں سمجھ دے قابل سو جان (۲) اوہ پنجابی لفظاں واسطے تلفظ
ادا کر سکھ تے اوہناں توں پنجابی املا تے دی پورا پورا قابو
ہو جائے (۳) اوہناں دے لفظاں دے لہجہ دار وچ ودھایا
ہوئے (۴) اوہناں دے سہین تے جمالیات دے چسکے
توں ودھایا جاوے تاکہ پنجابی ادب تے لوک ریتاں توں
اوہ تری پھر دیاں لوک ریتاں دے پچھو کڑ راہیں دیکھ
سکھ تے اوہرا مواد لے سکھ (۵) بالان وچ اسلام تے
اسلامی رسماں ریتاں واسطے محبت پیدا ہو سکے (۶) بال
پنجابی قواعد تے گرامر دے جانو ہو سکھ تے اوہناں توں
نظر سے پاکستان دا شعور ہووے تاکہ اوہ دیس تے دیس
واسپاں دے قادم تے صحیح سہوا کار بن سکھ۔ (۷)

نہیں۔ پھر مضمونوں پرچہ اکثر مضمون ساڈے دین۔ تاریخ۔
 پچھو کڑ۔ ثقافت تے قومی بہادران بارے نیں۔ ایہی کر کے
 ایس نصاب دی پڑھائی بارے میری اپنی جاپے معلوم توں
 نہ معلوم تے آسان توں مشکل دل ٹرنا کر فطری تے قدرتی
 طریقے لے۔ تے دو بار سچ وی موٹی سوری۔ کھیڈ کھیڈ پرچہ
 تعلیم دا طریقہ ساڈے ایس کم واسطے ٹھیک نہیں تے ایہہ
 جو ایہہ طریقہ ساڈے پنڈال ہتھ وال تے اک پاسے شہر الیاں
 سکول الی وی نا مکن اے۔ اسی کر کے استاد مناجات
 پڑھان واسطے رب دے ناں تے رب دیاں صفتاں توں
 گل توڑ سکدا اے تے ایہاں صفتاں دا ای بیان سب توں
 بند اے۔ اسے طرحاں نعت پڑھن واسطے پڑھائی دا مڈھ
 نعت توں ای ہا جا سکدا اے کیوں جے مدح رسول
 ساڈی روز دیہاڑے دی مانی دا حصہ لے۔ ساڈے
 پنڈال تے شہراں دا کوئی جلسہ جلوس ایہا نہیں جہڑا ماشا
 اللہ نعت توں بغیر شروع ہوندا ہووے تے ساڈے ہال
 اس توں چنگی طرحاں واقف نیں۔ پھر پیچھے نعت دیانی وی
 شوقی نال یاد کرن گے اسے طرحاں اصلاحی نظراں دی تشریح
 دی اپنے اپنے ماحول دے مطابق کیتی جانی چاہیدی اے۔
 پھر قصے دسن والیاں نظراں کوئی پہلوی اوہ قصا زبانی سنا
 کے ہالاں دی دلچسپی توں ودھانا چاہیدا اے۔ تاکہ چرچھن لگیا
 ذہنی طور تے ہال ایچ سوکھ عسوس کرن جو میں اوہ قصے
 نظم پڑھ نہیں رہے بلکہ اوہدی دہرائی کر رہے نیں۔ رہیاں
 ترقی یافتہ نظراں تے ایہیاں نظراں دا مڈھ تبھن واسطے
 اچھ دی لور نہیں۔ تسیں نظم جے سنکا دجا کے پڑھو گے
 تے ہال نہ صرف دلچسپی لین گے بلکہ بعض ماری اوہ تہاڈے نال نال
 ایہیے ای پڑھنا شروع کر دیں گے۔

رہی گل نشتر پڑھن دی تے دینی مضمون دا مڈھ ہالاں دی
 پاتی جانکاری نال بدھا جا سکدا اے اس کر کے جو ہال اکثر
 مسلمان جی جے کہتے اک ادھا غیر مسلم ہال وی ہے تے اوہ

مسلماناں دے ماحول پرچہ ہویا اسلامی دین دی واقف رکھدا
 اے۔ پھر ایہناں مضمونوں دا مقصد ہالاں دی دینی واقفیت
 پرچہ ودھا کرنا اے۔ جس بارے استاد توں چاہن ہونا
 چاہیدا اے تاکہ اوہ اس مقصد توں پورا کرن واسطے مضمون
 دی دونی تگنی تشریح وی کرے تے ددھ توں ددھ سوکھے
 طریقے نال موقع محل دے لحاظ نال جانکاری وی کرائے۔
 تاریخی مضمون ہالاں دی معلومات پرچہ ودھا کرنا
 واسطے بندے نیں تے ایہہ مقصد سہل طریقے نال پورے
 ہونے چاہیدا اے۔ پھر ساڈے قومی بہادران دی زندگی
 اوہناں دے کارنامے تے شہادتیاں بارے مضمون نیں جنھال
 دا مقصد ساڈے ہالاں پرچہ ایہو جے بہادران والا جذبہ تے
 جوش پیدا کرنا بند اے تاکہ دیوے نال دیوا بلدا رہوے
 تے جان گھٹن دی دتاں سگون ودھے۔

ساڈے کورساں پرچہ شامل کیتے گئے ثقافتی مضمون
 بارے اس طرحاں عرض اے جو ساڈا پنجاب بھاری آگن
 نوں اک سویر اے بلکہ ادھا سویر اے ادھاتے دھانڈی
 نال بھارت مدھ چلدا گیا پر اصل پرچہ ایہہ سویر نہیں بلکہ ونو
 دن ڈھیر علاقائی ثقافتاں تے پکھانا موجب دس پنجاب اے
 اس کر کے ساڈے استاد توں چاہیدا اے جو ایہو جے
 مضمون پڑھاندیاں ہویاں پنجاب دیاں ونوں دن ثقافتاں
 دا خبر داں تعارف وی کرائے تے اوہناں ساریاں ثقافتاں
 دی ساخ دی دے تاکہ ہالاں توں پتہ لگے جو ساڈے پنجاب
 پرچہ ثقافتاں رنگ برنگے موتیاں دے فقال دانگوں تیں یاں
 گدستے پرچہ لگے ہوئے رنگ بستے پھلاں دانگوں تیں
 جنھاں دا اک اجتماعی روپ وی اے۔

جو کجھ وی اے۔ ایہہ اوہ گلاں تیں جہڑیاں طریقہ
 تعلیم دے سرناویں ہیڈھے ساریاں زبانوں تے عمال دی پڑھائی
 بارے کیفیاں جاندیاں نیں۔ ہن آخر پرچہ کجھ گلاں اجہیاں تیں
 جہڑیاں خاص کر کے پنجابی پڑھائی بارے کرنیاں ضروری

نہیں۔ ادھناں چوں پہلی گل تے ایہہ ہے جویں میں اسگے دی
 آکھیا اے تے سارے لکی جانڈے ہین جو پنجاب وچ جتھے
 رنگ برنگیاں ثقافتاں ہین اوتھے پنجابی زبان دے رنگ
 برنگے لہجے یا وسیب دی نیں۔ تے ایہناں روپاں دا مطلب
 ایہہ باسکل نہیں جو ایہہ کوئی دکھریاں زبانان نیں۔ زبان تے
 صرف پنجابی اے۔ ایہہ گل میں نہیں کہندا۔ بر داپشاوری توں
 لے کے صنلع ہوسٹیڈ پور دے مولوی غلام رسول تک کہندے
 نیں تے ایہہ گل ایہناں ساریاں لکھاریاں دے دنوں دن جھگال
 ہونداں ہوسٹیاں دی اکو مرکزی معیار توں ظاہر اے جہڑا کہ
 لکھن پڑھن وچ ورتیا جاندا رہیا اے تے پنجابی لکھاریاں
 دے دیوان تے شردے پرانے نوئے اس دے گواہ نیں
 ہاں ایہہ دکھری گل اے جو ملک دی وڈی شاہراہ تے مارشل
 روٹ اتے ہون دے نال نال تے تجارتی تے صنعتی مرکز
 ہون پاروں جے لاہور۔ گوجرانوالہ تے گجرات وغیرہ
 ورحے کجھ شہزاں وچ دکن وایاں دی بولی مغربی تے
 جنوبی پنجاب تے باقی پنجاب دے بہت وڈے علاقیاں
 نالوں کجھ بدل گئی اے تے ایہہ مطلب ایہہ وی نہیں جو
 زبانان تہ چار سو گئیاں میں زبان اکو پنجابی ہی ہے۔ لکھن
 وایاں جباویں اوہ کسے علاقے دے ہون اکو مرکزی
 لہجے وچ لکھی اے جویں ہوسٹیڈ پور وچ دکن دے مولوی
 غلام رسول اپنی کتاب یوسف زلیخاں وچ لکھدے نما۔
 یوسف پکھے دس زلیخاں دنداں سلک کتھائیں
 کہے زلیخاں گھس گھس ٹٹے کردیاں وصل دعائیں
 ہن ایہہ کتھائیں تے دعائیں دا لہجا ہوسٹیڈ پور تے
 کہہ لاہور دے اجکل گھٹ دودھ ورتدے نیں۔ ہاں یہ
 لکھن پڑھن دا مرکزی رنگ ایہو ای اے جباویں کے کلاسیکل
 پنجابی لکھاری توں دیکھو۔ جویں لاہور وچ ساری حیاتی
 گزار کے لاہور وچ ای دفن ہون والے شاہ حسین تے
 تصور وچ رہن والے بلھے شاہ دا سارا رنگ جھنگ

سرگودھا منظر گڑھ تے ملتان درگا اے۔
 پر پنجابی دا کورس بناون لگیاں ساڈے تعلیم دے
 ماہراں ایہہ گل گولی نہیں تے اوہناں ساری نظم نثر وچ صرف
 لاہوری لہجے وچ ای لکھ چھڑی اے بلکہ ایہناں دے لکھاری
 وی سارے دے سارے لاہوریہے ای نیں۔ تے اس
 طرحاں لاہور گجرات گوجرانوالہ تے سیالکوٹ توں دکھ
 سارے پنجاب دے استاد نول ایہہ مشکل ضرور پیش
 آئے گی جو اوتھوں دے بالاں دا پنجابی لہجہ مقامی نے کورس
 دیاں کتاباں دی زبان توں دکھرا ہوئے گا۔ ہن ساڈیاں
 رہنیاں کیتیاں تے آخر ساڈوں آپ ای بھگتیاں پینیاں نیں۔
 بال تے اک دودھا چھلدا ذی روح اے تے آڈ میٹنگ
 کمپیوٹر توں وی دودھا ہندا اے کیوں جے رب سوہنے
 نے اس دی کھوپری وچ اک مشینری فٹ کیتی ہوئی اے
 جنھوں دماغ کہندے نیں تے دماغ وی ساڈے سرگے ڈھیا
 دے دماغاں نالوں تازہ تے بہتا ٹوہ لان والا۔ اس کر کے
 ممکن اے جو اوہ بال ہوں سوال کرن پئی ایہہ کس قسم دی پنجابی
 اے۔ یا پھر ایہہ پنجابی اے تے پھر میری ماں پوتے جین
 بھراواں دے نال نال سارے پنجاب وچ جس وچ ہیں آپ
 رہناں جہڑی زبان بولی جا رہی اے اوہ کہڑی اے۔
 اسی کر کے استادان دا فرض اے جو اوہنوں سمجھاوے
 جو بچہ بولی تے بارہیں کوئی بدل جانڈی اے۔ توں اپنی مقامی بولی
 وچ گل کر تے ایہہ پنجابی پڑھ۔ استاد نول چامیدا اے جو
 اوہ آپ دی بال دی مقامی بولی یا رلی ملی بولی وچ گل کتھ
 کرے تے بال توں اوہرے مقامی جغرافیائی تے ثقافتی ماحول
 توں سامنے رکھ کے پڑھائے۔ اس طرح اس نوں پنجابی زبان
 دی پڑھائی نال مانوس کیتا جاسکا اے۔
 بال نول اوہرے مقامی لہجے وچ لکھن دی تے
 کم از کم ضرور اجازت دیوے پڑھنا تے وچارے نیں اوہو
 ای اے جہڑا کتاب وچ لکھا ہویا اے اسی سلسلے وچ ہیں

تے ایہ وی ملاحظہ دیاں جو لاہور ڈیوڑھی والہ تے سیا کوٹ
 کول وی ایہ صردے لہجے وچ لکھیاں جوئیاں کتاباں پڑھن
 وچ سفارش کیتی جاوے۔ جویں اقتدار داجد تے اختر جنوری
 صاحب دی لکھی ہوئی کتاباں دی تشریح تے لہندے پنجاب وچ
 اُس پاسے دا لہجہ بولن لکھن والے استاداں دیاں تشریحاں
 دیاں کتاباں جویں نور احمد ثاقب دی تشریح بلکہ میں ایہ وی اکھا
 گا جو جنوب و دل دے پنجاب نئی ملتان لہجے یا سرائیکی لہجے وچ
 استادان کوں کتاباں نہیں تے کم از کم تشریحاں لکھائیاں جان
 تے پھر ایہناں ساریاں لہجیاں دیاں ولایاں ملیاں رنگاں
 واساڈے کورس وچ آونا ضروری اسے تاکہ پہلوں ہمیش
 وانگوں پنجابی دا مرکزی لہجہ لاہور نہیں بلکہ رلیا ملیا تے مانجھا ہون
 کیونکہ ساڈے کورساں وچ لہندے تے جنوبی بلکہ تن حصے
 پنجاب دا لہجہ شامل نہیں ہو سکيا بلکہ صرف چوتھے حصے دا
 سب کچھ اسے تے اس طرحاں ساڈا کورس ساڈے معیاری
 تے کلاسیکل لہجے دی نمائندگی نہیں کر دا پھر امدیاں توں
 ساڈے لکھاریاں دا لہجہ تے معیار ہے۔ باقی رہیا زبان
 دا ودھنا پھلنا تے ترقی کرنا تے اس توں کسے توں انکار
 نہیں۔ پر پھر اں وچ وسیب دیاں تبدیلیاں تے ترقیاں پاروں
 زبان وچ توں توں ساٹھی تے صنعتی لفظ ضرور شامل ہونے
 چاہیڈے نیں پر ایہوا مطلب ایہ تے بالکل نہیں جو اسیں اپنے
 پرانے لفظ بھلاوندے جاسے تے اپنی زبان دا گھیرا سکیر
 دے جاسے۔ رہی گل متروک لفظاں دی تے متروک اونہوں
 کہندے نیں جنہوں اُس ملک دے بولن دالے ترک کر دیں
 جویں اردو وچ ”ٹیک“ دا لفظ پر ساڈے پنجاب وچ
 تے شاہ حسین تے بلھے شاہ دے او سے طیرھاں پنڈاں
 وچ بلے سمجھے جا رہے نیں دو چار شہراں وچ رہن والے
 ادبناں لفظاں توں لاعلم نیں تے اپنی لاعلمی توں سوچا رہتا
 کے جیلڈے جاگدے لفظاں توں قبراں وچ دین دی ناکام
 کوشش کیوں کر رہے نیں۔ اعلیٰ چیز داسعیار تے اوہ پنڈا

اسے جس وچ رلانہ پوسے تے رتے توں بغیر زبان پنڈاں تے
 دور دراز علاقیاں دی بندھی اے۔ غیرتہ مند تے اپنی پچھان
 قائم رکھن والیاں توں اپنی زبان دی حفاظت دی کردیاں
 نیں تے اوس تے مان وی کردیاں نیں جویں اپنے مقابلے وچ
 آئے وولے دے سارے مکاں دے مکاں توں جی یعنی گلے
 کہن دالے عرب اپنیاں پچیاں دا اپنی زبان نال رابطہ قائم
 رکھن دالے ای اوہناں توں جدیاں ای سکے چوں پنڈاں وچ
 بیج دیندے لہندے سن تاکہ اوہ کھلی ہوا وچ پرورش
 پاوون دے نال نال صحت مند تے رے توں بغیر اصلی زبان
 دی سکھن۔ خود ساڈے رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم
 توں وی بابی حلیمہ دے سپرد کر کے پنڈاں وچ بھیجا گیا سی۔
 اپنی زبان دی حفاظت کرن والیاں دنیا تے کیہ انقلاب
 لیا نرا۔ ایہ بیٹوں دسن دی لوڑ نہیں دنیا ساری جاہدی
 ای تے تیں وی۔

ہر حال اس سلسلے وچ استادان توں مشکلاں ضرور پیش
 آوون گیاں۔ اس کر کے استادان توں چاہیدا لے جو اوہ
 اپنی حب الوطنی دے جذبے نیک نیتی تے اپنی زبان پنجابی
 نال بھردی رکھدے ہوئے موقعے دی مناسبت نال تے
 عقل نکتوں کم لیندے ہوئے بالاں دی تسلی کرن دی کوشش
 کرن تے زبان نال اوہناں دی دلچسپی ودھان۔ پچیاں توں
 جویں کیوں ہے پنجابی پڑھاوون۔ رہی گل امدادی تے لاہور
 وچ اٹا پارے بہت کچھ مشورے ہو رہے نیں بلکہ پاکستان
 پنجابی ادبی بورڈ۔ تے تے دن، تے ”اڑوون“ دا
 مسئلہ ”ن“ تے دو نقطے لاکے حل دی کردتا اسے۔
 پر میں سمجھاں ساڈے استادان توں چھوٹے پچیاں توں پنجابی
 پڑھان واسطے اس سلسلے وچ کوئی مشکل پیش نہیں آسے گی۔
 جویں کہ پہلے آکھیا جا چکیا اے جو حکمے دے اعلان مطابق
 لہاویں پنجابی بالاں توں پنجابی بطور دوسری زبان دے پڑھا
 رہے نیں پراسل وچ تے اوہ اوہناں توں اوہناں دی مادری

زبان ای پڑھا رہے ہیں تے مطلب ایہ ہویا جو پنجابی بطور پہلی زبان دے پڑھا رہے ہیں۔ اس کر کے بال کانے دی قلم نوں کانے دی قلم نہیں آکھن گے جہاویں دونوں نوں تے اکو ای نقطہ ہودے۔ تے رال نوں اوہ کدے رال نہیں آکھن گے کیونکہ اوہناں نوں پتہ اے دی رال منہ چوں ٹوکن والی کڈھے تھک دی تار نوں آکھیا جاندا اے۔ پس لکھن دی گل اے تے لکھے ہودے نوں پڑھن دی گل اے تے اوہ سکھائی جاوے جہاں اردو وچ اسپیں جواب نوں ہمیشہ جواب پڑھدے آں پر جواب نوں خواہ سبھی نہیں پڑھدے بلکہ جواب ای پڑھدے آں تے پھر پنجابی دے "ل" دا لکھیا کس طرح نہ کر سکاں گے۔ اہل زبان نقطیاں تے نہریاں دہراں دے محتاج نہیں ہندے۔ ایہ تے دوسرے لوکاں دی سکھائی واسطے لائے جانے میں۔ قرآن مجید دے متن وچ زیر ذراں فرق نہیں آیا حالانکہ سنیکڑیاں سالوں تک ایہے حرفاں تے زیر زبر تے اک پاسے نقطے وی نہیں سن۔ ایس کر کے استاد ایسے ای رسم الخط وچ بالوں توں پنجابی لکھائی سکھان جھدے وچ ایہ اردو توں لکھی جا رہی اے جہاں نہ اچھے گونگی ہی سی تے نہ ای اردو لکھی پڑھی جان لگی سی۔ ایہ اوہو ای رسم الخط لے جس وچ عربی۔ پہلی فارسی تے اردو۔ پشتو۔ سندھی، بلوچی تے کئی ہور زبانوں لکھیاں پڑھیاں جا رہیاں نیں بس اپنی اپنی ضرورت دے مطابق کجھ حرف یا کجھ حرفاں تے نقطے ودھا گھٹائے جانے میں تے ساوں پنجابی لکھن واسطے اپنے جتے ودھا گھٹا دی وی ضرورت نہیں۔

میرا اپنا تجربا اے جو میں جہاں وی کسی شاگرد نوں پنجابی پڑھان لگا باں تے اوہنے بیوں آکھیا "سر پنجابی پڑھتی تے سہی سہی مشق نال آجائے گی پر دسدائے لکھنی لکھنی بہت مشکل اے" تے میں ادھوں ہمیشہ ایہ جواب دتا جو اوہ صرف سنت داری بیوں پنجابی لکھ کے دکھاوے پے اٹھویں واری اس دی لکھائی وچ اک صفحے تے اک غلطی وی

ہونے تے اوہ بیشک پنجابی پڑھنی چھوڑ دے۔ پر حقیقت اے جو چوتھی پنجویں واری لکھی ہوئی پنجابی عبارت وچ کدے کوئی غلطی نہیں رہی۔ ایہ بار ضویں والے شاگرداں دی گل اے تے اس جہڑے شاگرداں نوں پڑھانا ایہ اوہ تے شروع توں ای سگوں اُس عمر تک اچھن تاہن جتے تاک ہر سکدے لیں۔ ہاں جے اوہناں کوئی عبارت دیاں غلطیاں کیتیاں تے اوہ اوہو ای ہون گیاں جہڑیاں اوہ اردو لکھن لگیاں دی کدے نہیں۔ ورنہ خاص طور تے پنجابی دی غلطی کوئی نہیں ہودے گی۔

دی پنجابی لکھائی پڑھائی بارے وکھاپ وچ پڑھیاں گی

باقی: پھٹ داسوما

تہاڈے محترم استاد جناب اسماعیل قلندر ہورای دا پراکرم اے سبھ توں وڈا کرم تہاڈے اتے تہاڈے پیارے والدین داسے۔ جنھاں میں تہاڈوں علم دی دولت دی اوس توں بعد قبلا پیر و مرشد و اکرم۔ ایہناں ساریاں کرماں دی بدولت تہاڈے اتے سوہنے رب و اکرم ہو پاتے جس دے پاروں تیں کرم قلندری بنے۔ اکرم قلندری بن وچ کجھ تہاڈی اپنی لگن تے کوشش وی سی۔ ایہ ناں نوں پاؤن واسطے ایہ تے تیں ای جانڈے او کہ تہاڈوں کھڑیاں راہواں، کھڑے کھڑے موڑتے کھڑے کھڑے پھینڈے طے کرنے پئے نیں یا کس طرحاں تہاڈے دل دی دھرتی وچوں تہاڈے شوق داسوما مہیٹا اے میں ایہ تے اوہو ای جاندا اے جہڑے نال جیتی ہودے۔ سجنو پر میں تے تیا قالا کے ای دی سکھنے آں کہ اکرم قلندری کن کو چہ سوئے وانگوں علم تے ادب دی دھرتی دی ہک تھلے دیا دیا رہیا اے۔ تے کجھ وچ اوہنے بے وی دے کمزور پیر مضبوط کیتے تے کئی دیر بعد اوہ عقیدت دی سنہری راہ تے تریا

بولسیاں مہج لام دا ذکر

ڈاکٹر یسین ظفر

لڑائی دے کئی تھاواں تے چنگے معرکے ہوئے۔ ایہناں معرکیاں وچوں پنجاب دے اک مقام کوڑے شاہ تے اک معرکا ہویا تے آزادی وی جنگ لڑن والیاں دے پنجاب دے فتیانہ تہا نہ تے مردانہ قبیلیاں دے سردار بہاول فتیانہ، صلابت تہا نہ تے دلی داد مردانہ انگریزاں دے خلاف ڈٹے ہوئے سن۔ ایس معرکے وچ فتیانہ قبیلے دے کمانڈر مراد تے انگریزاں دے کمانڈر برکلی وچکار چنگا مقابلہ ہویا تے برکلی راوی دے کنارے اک بھیل وچ بھس گیا تے اوہرے پنجاب سپاہی ختم ہو گئے۔ مراد دی گھوڑی داناں ساوی (سبز پری) سی۔ گوگیرہ دے پنڈاں وچ ڈھول دی تھا تے اچھ دی اک لوک گیت گایا جاندا اے ہہڑا ۱۸۵۷ء دی آزادی وی جنگ دی یاد دلاندا رہندا اے۔ گیت دے بول ایخ نیں۔

آکھے مراد فتیانہ

ساوی تینوں پھیراں کھر کھرے

تے دیواں کھنڈ نہاری

اک وارے چل انگریز برکلی کول

میں دیکھاں اوہری ہشیدری

۱۸۵۷ء دی آزادی وی جنگ ہند و پاک دیاں قوماں

جست نہ سکیاں تے ایخ انگریزاں دا قبضہ ہور پکا ہو گیا۔

ایس جنگ کچھوں ای گوگیرا دی تھاں ساہوال ضلعے فاضل

مقام بنیا تے پنجاب دے لیفٹیننٹ گورنر منگلری نوں

خوش کرن لئی شہر داناں۔ "منگلری سرکھ دتا گیا۔"

ایخ تے جد دی دنیا بنی اے تے انسان دی تخلیق ہوئی اے، انساناں دی اپو وچ لڑائی، مار کٹائی بندی آئی اے۔ مشہور اے پئی نرن، زر تے زمین جھکڑے فنا دی جڑ بندے نیں۔ سب توں پہلی لڑائی حضرت آدم علیہ السلام دے پڑاں باہیل تے قابیل وچکار "زن" توں ای ہوئی سی۔ ایہ لڑائی مار کٹائی دو، دو بندیاں وچکار، خانہ اثاں تے قبیلیاں وچ تے نیراک دھبے ملکاں تے قوماں وچکار بندی آئی اے۔ انسان آزاد ہویا اے تے آزاد ای رہنا چاہندا اے۔ کہی اک انسان دی مجبوری اوس نوں دویے انسان دا غلام وی بنا دیندی اے تے ایہی حال قبیلیاں، قوماں تے ملکاں والے۔ پر غلامی ہے بڑی وڈی لعنت جھاویں ایہ اک بندے دی انفرادی غلامی ہووے یاں کسے قبیلے، قوم یاں ملک دی اجتماعی۔ برصغیر پاک و ہند انگریزاں دی غلامی وچ آیا تے پنجاب دے واسیاں دے کہی جذبے سن تے آزادی نوں ادہناں دامن کیوں کو چھڑا سی۔

چکی چھٹ گئی چھٹے چھٹ جانا

فرنگیاں دا راج آگیا

دیہی پار سمندروں آئے

رو پشیاں پنچے نریاں

ولیش دی آزادی دا

میں جس تہ بنناں وچ گاواں

۱۸۵۷ء عیسوی وچ ہند و پاک دے واسیاں

فرنگی انگریز دے خلاف آزادی وی جنگ لڑی تے ایس

اک مینلا سکھ گھرو ہویا کے جسے انگریزاں نوں خست
پائی رکھیا اے۔ جدھا ڈگر پنجابی بولیاں وچ آندا اے۔

کھڑی ماں نے بھگت سنگھ جیسا
جبتکل چ شیر بوکدا
گھر گھر پت جمدے
پر بھگت سنگھ نہیں جتنا
بھگت سنگھ سورے نے
سمبلی وچ بس چلایا
دارے جانیے بھگت سنگھ دے
جسے سمبلی وچ بس چلایا
سوس دا کھنڈا دو دھاری
بھگت سنگھ جتے ڈوگیا
تیسرا راج نہ منرنگیا رہنا
بھگت سنگھ کوہ سٹیا

آزادی دی جنگ ہار جان بکھول دی رولا گولاتے
پایا رہندا سسی کیوں جے کوئی وی بندایاں قوم غلامی دی
زنجیر خوشی نالی تے نہیں پنڈا غیر سیاسی جانتاں وی وجود
وچ آگیاں تے جیسے جلوس بندے رہندے۔ فرنگی حکومت
امن امان قائم رکھن لئی تے جتنا نوں دبان لئی قاعدہ قانون
بناندی رہندی سی۔ اپنا قبضہ رکھن لئی سکندر تے خضر جیسے
ٹوڈی وی اوس نوں لہجہ جانڈے سن۔

بن رہندا پس دبان نہیںاں۔ لہر شہیدیاں دا
دھرتی سبگ پئی۔ پاؤ جت لکائی
ایکا جنتا دا۔ لوک راج دی کجی
آپ گاندھی متیڈ ہو گیا۔ سا نوں دے گیا کھڑا بانا
ماں مر جائے سکندر اتیری۔ مایا ددھان والیا

دیہوی صدی ہجری وچ دولا ماں اجہیاں ہونیاں نیں
جدھے وچ دنیا دی تقریباً ساڑیاں تو ماں تے ملک کے نرکے
شکل وچ ضرور شامل ہوئے نیں تے ایسی لئی ایساں لاماں

نوں عظیم جنگاں یا "World Wars" دے ناں دتے
کئے نیں۔ پہلی جنگ ۱۹۱۴ء توں ۱۹۱۸ء تیکر تے دوجی ۱۹۳۹ء
توں ۱۹۴۵ء تیکر دھی۔ برصغیر پاک تے ہند اوسہاں سکے
انگریزاں دے قبضے وچ سی تے ایجے ای تھے دسن والیاں
سدا پان تو ماں انگریزاں دیاں حکومت سوں۔ انگریزاں ایساں دڈیاں
لاماں وچ اک وٹھے فریق دی حیثیت نال شامل سن۔ برصغیر
وچ بھرتی عام سی تے بے روزگاری توں لکھے ہوئے گھرو
فوج وچ اپنے نادیاں لوالینڈے سن۔ مٹیاراں اپنی جند جانیان
توں دھوڑے دے ڈرتوں اپنے گھرواں نوں فوج وچ
ناداں لادن توں سدکن تے جتن کردیاں سن۔

جنگ وچ نہ جاویں۔ دے باغاں دیا مورا
پت روک باپو دیا کرناں۔ چھڑا جیٹھ گل لام تے
کے فرنگی جوانی میری۔ بھرتی توں پت روکے
سے دیکھ لی جوانی میری۔ موڑ پت اپنے نوں

فوج دی نغری پوری نہ ہون تے انگریزاں برصغیر
دیاں حکومت تو ماں دے جواناں نوں جیری بھرتی دے قانون
دے تحت وی فوج وچ شامل کیتا تے مختلف عاذاں اتے
گھنیا۔ مہاڈتے جان والیاں دا غیر ایہہ پتا نہیں سی ہندا پئی
اوہ مر گھراں نوں آسکن گے یاں نہیں، کیوں جے لام غلام
ای ہندی اے۔ لام وچ شامل ہون والے ہر جوان نسا پئی
جان کی اتے دھری ہندی اے۔ مرنوں پک دی گئے تے ڈور
نہندا اے پئی دشمن غلبہ پاکے قیدی نہ بناوے تے ایہہ
سب توں وڈا عذاب ہندا اے، کیوں جے قیدی نہ جیندیاں
وچ نہ مویاں وچ۔ اک مٹیاراں لئی پئی کدھرے گھرو لام
تے نہ چلا جائے تنہا کر دی اے پئی چھڑے لام تے جان تے
اپنے ای خیالاں وچ فرنگی نوں مشورہ وی دیندی اے تے
انجا وی کر دی اے۔

چھڑیاں نوں لے جالام تے۔ جت ہو جاؤ فرنگیاں سیری
رناں واسے جنگ جندے۔ کتے نکھیا فرنگیاں دس دے

فرنگیا تر سس کریں۔ تیرا جس گدھے وچے پاواں
 دے منگیا توڑھے ناواں۔ اکو پت میری سس دا
 مٹیار دے دل دا یے کوئی چور ہووے تے لا
 اپنے سر دے سائیں دی موت دی تناکر دی اے، تاں
 جے اوہرے کوں ہٹکارا ہووے تے اسخے شائد اپنے دل
 دے جانی ناں ملاب ہو سکے۔

بھسرے جان والیا۔ تیرا ڈب جائے جہاز وچالے
 اک جوان لام نون جان لگیاں اپنی روئی نارنوں
 تنسی دیندیاں پنجابی بولی راہیں، اکھدا لے۔

جگ کاسنوں روئی اپی ڈھلے جے بلہ کر کے

جگ جت کے گھری مڑنا

پھیلتی مڑ آواں گا

جنگ وچ دھماں پانکے

میںوں دیس دی انکھ ونگارے

جان دے کوار گندے

کئی جوان ناواں لوان لئی جانے سن، پر دوجے
 جواناں کوں جنگ دا حال سن کے ڈر جانے سن۔

گھرنوں مڑ تریا۔ بھرتی ہون توں ڈریا
 اسخے وی بنداسی پچا گھرو فرج وچ بھرتی ہو گیا پان

زیر دستی کر لیا گیا تے کاڈرتے جان توں پہلاں اوہرے ماں
 پیو اپنی موتاں دی پالی ہوئی سدھر پوری کرن دا اپا کر کے

سن تے جھٹ مگنی پٹ ویاہ دے مقولے اتے مل کر
 دے سن تاں جے پتر کاڈرتے جان توں پہلاں ویاہیا جاوے۔

اجی کالھی وچ ویاہی مٹیاری اپنی تنادا اظہار اسخے کر دی اے
 جنگ نون نہ جاوے دل دے بول میں بولان

تیرے لیکھ جان گے نالے۔ نہ حساب ما نون
 تیرا لگے نہ لام وچ ناواں۔ بن ملکانی چھڈ گئی دے

ہندی واسے ہتھ جوڑ دی۔ میںوں چھڈ نہ جایش مگلاوے
 فرج وچ بھرتی ہو کے گھرو وردی وچ گھر آنا لے تے

اکھدا لے۔

دیچھ لٹو فی کڑیو۔ میرے سکے سہری وردی
 لام تے گیاں دیاں کسندر نارناں اپنے ہڈیاں دا
 اسخے اظہار کردیاں نیں۔

ٹر گیا لامان نون۔ میرے بانخ حسن دامالی
 ماہی میرا لام نون گیا۔ میں دھار کٹھن تائے رومان
 ماہی میرا لام نون گیا۔ میرے وچن کابھے چھریاں
 میرا لکھ رنڈیاں پچے ناواں۔ بھرے نون جان والیا
 مٹیاری روئی، کر لاندی ہر ویسے ماہی وی تانگے وچ

رہندی اے

لام نون سپاہیا دے۔ کدی بن کے پر دہنا آجا
 میں رنڈیوں سہانگن ہوداں۔ جے بھرے دی لام ٹٹ جائے

بھرے دی لام ٹٹ جائے۔ میں رنڈیوں سہانگن ہوداں
 اے آیانہ ڈھول سپاہی۔ پیریاں نون پیر پے گئے

مڑ پو سپاہیا دے۔ میں روز اوسیاں پاواں
 سپاہیا مڑ پو دے۔ رکھاں پٹاری وچ پانکے

میں چھڈ دے میں دا کھڑا۔ وطنوں دی دا وچک لے
 آجا لام چون تڑا کے ناواں۔ جوانی میںوں جھنے ماری

آڈھناں گوانڈھناں مٹیاریوں گھرو لے دے لام
 نون گئے دا چیتا دی کراندیاں نیں تے اپنے جند جانی لئی روئی

کر لاندی دی حالت وی دسدیاں نیں۔
 تیرا دیور، بیٹھ، گھر والا

لام گئے تہن گھرو
 دوہی سپاہی دی

اگ بال دے دھوئیں دے بچ روے
 دوہی سپاہی دی

لام دے ناں توں ڈردی
 جی وار مٹیاریاں اپنے گھرواں دے فرج ہون تے

مخزوی کر دیاں نیں تے اوہناں دی، بہادری دے گن دی

گانڈیاں نیں۔

بھرتی ہو یا رہ۔ ناواں کاہنوں گناویں
جڑن گجیا میدا نے ماہی۔ عزت مگر کبھی دھرتی
تھنے بہادری دے۔ آدی ججکے گھال نوں تہا

گھرو جہوں پھٹی لے کے آنرا لے تے اوہ دہیاڑے
پلک بھیکریاں گنہر جانہ لے نیں۔ ایج دی بہدا لے پی گہر
دی چھی ٹک جاندی لے تے مٹیاری غصہ ٹکٹاں کٹن والے
بابو اتے کڑھدی لے۔

سپاہیا سوں جاوے۔ گھنڈی گھنڈی وادو گدی
گٹ گٹ یا چھیاں۔ دن رہ گئے چھٹا لے تھوڑے
چھی بگٹی سپاہیا تیری۔ ایجے میرے چار نہ لگے
پت مرن بابو تیرے۔ ٹکٹاں کیوں دتسیاں
چھی آئے ڈھول سپاہی نوں مٹیاری فرما لگی وی پانہی

اے۔

سپاہیا لونگ گھڑا دے

تلی گھڑا دو میرا ویہ
گھرو لام تے بہدا ہو یا اپنی خیریت دی اطلاع لئی
چھیاں گھدا لے پر ظاہر لے پی چھیاں اوہ گھرو آگ
یعنی اپنے پیویاں وٹوے بھرا دے ناں لکھے گا۔ اوہرے
دوچ اوہ اپنی دوہٹی نوں پیار محبت دیاں کلاں تے نہیں
لکھ سکدا۔

پر مٹیاری دی سدھرا لے پی دوروں اوہ اپنے پیار
محبت دا اظہار کسے۔ اوہ ایج اپنے دل دی بھرا لے
کڑھدی لے۔

کدے آون دی چھی نہ پائی۔ چھیاں دا گھر بھرا دتا
چھی اک نہ درد دی آئی۔ کافذاں داڑگ آگیا
کبھی چھاؤنی لوالیا ناواں۔ چھیاں بہنگت بھجدا
اپنے ماہی، ڈھول سپاہی ناں اپنی محبت دا اظہار ایج
کردی لے۔

بانکے سپاہی نوں۔ یہی اکھیاں اتے بھٹاواں
ڈھول سپاہیا وے۔ تینوں اکھیاں اتے بھٹاواں
سپاہیا دیکھ لے وے۔ میرے جو بن دا ہڑ آیا
تیرے پانی لے گلاس دوچ گھل جاں۔ سپاہیا کھنڈ بن کے
جہوں مگر گٹی حوالدارا بنتو۔ گھیاں دے لکھ روں گے
کدی پیلاں پاکے بار نوں دکھانا چا بہدی اسے تے
کدی ڈھول سپاہی دا دل راضی کرن لئی اپنے آپ نوں
آکھدی لے۔

پھیلاں پاندی نوں۔ دیکھ لا را بھیا کے
ہجر فراق دا دکھ کٹ کے ماہی ناں میلے ہوئے
تے ادس ویلے سپاہی دی دوہٹی گدھے دی رانی بن جاندی
اے۔

دوہٹی سپاہی دی۔ بن گئی گدھے دی رانی

دیر بھیناں دا مان تران بندے نیں تے بھیناں
ہر ویلے دیراں دی خیر مناندیاں نظر آؤندیاں نیں۔
یہی چھی پتاسے دنڈاں

دیراں نے اونالام توں
دیر لنگے گیا سوچو تروکے

فوجاں بن گھسیاں
پت ماہاں لے لڑیے

پار سمندراں توں

بجایاں دی انگریزاں ناں نفرت وچ کوئی شک
نہیں لوہناں دتھن دے دتھن نوں سمجھنا مانیاتے بھلر دی
تعریف کیتی جس نے جنگ چھیڑ کے انگریزاں نوں دخت پانہ
دتا سی۔ لام دا تیجا جھکے ننگ بہدا لے۔

لاماں گھیاں پوراڑے پائے

کھکھ ننگ ورت گئی

دیکھ پت رکھاں دے پتے

خیراں لام دیاں

ہنڈل جنگ پھیر کے

گورے راج دی بھوانی چکری

ہیں وہ جنگ بند کرنے ہنڈل

بچے مک گئے ہیں ماواں دے

لام جت کے گھبروائے تے مٹیاراں سنگن منائے۔

گدھا پاڑ کر یو۔ جنگ جت کے سپاہی آئے

سنگن مناڑ بھینو۔ سیمناں دے ہا ہی آئے

نوکر دی بھادیں فوج دی ہووے بھادیں کوئی ہور، نوکری

وچ بندہ آزاد نہیں مندا۔ نوکر اپنی سرمنی نال چھٹی نہیں کر سکدا،

لیے ہی نوکری نوں عمر قید آکھیا جاندا اے تے مٹیاراں کئی واری لکھ

آکھریاں نیں۔

ربا کنت جنھاں دے نوکر

متیداں عمراں دیاں

مٹیاری ہتی ادا اس ہو جاوے تے اوہ اپنے گھبرو نوں چھٹی

ے کے آجان لئی آکھ دی اے۔

چھٹی ے کے آجا نوکرا

راتاں کالیاں، کلی نوں ڈراوے

دو بنو پکے گھر تیرے

چھٹی ے کے آجا مسترا

اک واری تے لکھڑا دکھا جا

تیرا کہہڑا مل لگدا

اک واری آ مسترا

تیرے کون داخل پاواں

بیٹے دیاں پچ ڈاکیاں داوی بٹا رولا گولار سیاہی

تے پنجاب وچ دو گھرو "جگا" تے "جیونا موہڑ"

بڑے وڈے ڈاکو ہوئے نیں: جنھاں بارے "بولیاں"

ہرزبان اے ہندیاں سن۔

جگا جھدا قیضاں ملے۔ باریں آنے ہوسکی نوکری

جگے جٹ دے کہو تر پینے: ندیوں پار چنگدے

جگے جٹ دا جاکھیا پٹا دلہ کھی اتے رسیا سنگیا

جگے وڈھیا بارو پچ کڑیاں۔ سپیلوں توڑ دیاں

جگا جھاتے بلن ودھائیاں۔ وڈا ہو کے ڈاکے ماردا

جس رات جگا جھیا۔ اس رات جھیا نہ کوئی

جگے ماریا لالچ پور ڈاکا۔ تاراں کھرک پھریاں

جھتے وڈی بدل داگوں گھدی۔ کالی ڈانگ جگے جٹ دی

تہے کس کے کباہی نہ دے۔ جگے دا ناں سنن کے

جگے چھ نون مر وڑا دتا۔ پنڈ دی پنچا مت ٹٹ گئی

جگیا توں ٹر پوریں گئیوں۔ بوجھا و جھیا

پورنا، ناسیاں نے۔ وڈھ سٹیا جگا سورما

جگا وڈھیا بوڑھ دی چھاویں۔ نوں من ریت بھیج گئی

جے میں جاندا جگے لے مر جانا۔ اک دے وی دو جھدی

گھر گھر پت جھدے۔ جیونا موہڑ نہ کسے بن جانا

جیونا موہڑ وڈیا نہ جھدے۔ چھریاں دے گھنڈ مر گئے

ڈونگھی ڈھاب وناں دا اولھا۔ جھتے جیونا موہڑ وڈھیا

او جھتے ہرناں دی جوڑی رھدے۔ جھتے جیونا موہڑ وڈھیا

ڈاکے تے لڑائی کھڑائی دے بارے کچھ ہور بولیاں!

کنبیاں جی دس دینی آں

میرے پت نوں چھوی نہ ماریں

گوئی گارو نے

مینہ وانگر دساہی

پکے پل تے گنڈا سی مانجی

وڈھ کے ڈوگر نوں

پکے پل تے لڑائیاں ہوئیاں

چھو پیاں دے کھی ٹٹ گئے

ڈانگ میری خون منگدی

جٹ وڑ کے چریا وچ بڑھکے

عطوہ منوتے زینا لڑ پئے

چھدیاں دے گھنڈ مر گئے

پھٹ دا سونا۔ اکرم قلندری

طالبِ حقیقتی

ادب دی دھرتی دی ہک ڈے تھلے دبیا دبیا رہیا اسے
تے کینے کوچہ وچ اوہنے پے لسی دے کزور پیر مضبوط کیتے
تے کئی دیر بعد اوہ عقیدت دی سنہری راہ تے ٹریا تے
کینیاں کو سختیاں تھبن توں بعد اوہ علم تے ادب دی دھرتی
وچوں سوئے وانگوں ٹھٹیا، تے کینے کوچہ توں بعد اوہ
اپنا آل دوالا قائم کیتا۔ اچھ اوہری اپنی ڈوگھپائی تے ادب دی
اپنی سٹھاس دے پاروں ہر کوئی دیکھ کے اوہوں پھٹ
دا سونا آکھ سکدا لے۔

بنوں چنگی طرہاں یاد لے سہ ۱۹۷۰ء ای سی کہ میڈن
ایس پھڈے سوئے دی بھٹک میرے کتاں وچ دی پئی۔
میری اک عادت اے جنھوں تیں بھڑی تھجھیاں چنگی میں چنگی
ٹے دی بھٹک میرے کتاں وچ پے جاوے تے نیر میں
ادس شے نوں ضرور دیکھیں دے متن کرتا واں دیکھیں
دا شوقی مینوں شروع توں ای اے۔ بھاویں کوئی ستاں
پر دیاں وچ کیوں نہ لکھا ہووے میں اوہوں دیکھ
کے ای چھڈتا واں اوہوں دیکھیں لکھا بھاویں مینوں ڈھیلے
نہ بنا پوے۔ اک واری پتا نہیں کتے مینوں دسیا
کہ تینوں جن ویلے دائی تے دیکھیں دی گڑھتی دتی سی۔
ادب دی گل بھٹک ہووے گی۔ پر میں تے ہر چنگی شے نوں چنگیاں
نظراں نال ضرور دیکھتا واں۔ میرے دیکھیں دا انداز کج
دوجیاں دیکھیں والیاں نالوں دکھرا ہوندا لے اوہ تے چنگی تے
دیکھ کے اکھاں پاڑ ہندے میں پر میں اکھاں پاڑ پاڑ کے
نہیں دیکھدا میں تے جنھوں دیکھتا ہووے اوہوں ظاہری
اکھیاں بند کر کے دل دیاں اکھیاں نال دیکھتا واں کیوں

پتا نہیں اوہ کتنا چر دھرتی دی ہک تھلے ڈبیا رہندا
اے۔ ایہ ادب دی بے لسی سمجھ لکھیاں عقیدت۔ دوویں
گلاں ہو سکدیاں نیں۔ بے وسی تے اوووں ای خیال کیتی
جا سکدی اے کہ جیوں کوئی تے جنم لے کے مڑ پرورش
پارہی ہووے۔ ادس ویلے اوہ بیکل بے وس ہوندا اے۔
سگوں ہر ویلے ای اوہ کسے دے اشارے ول بتر بتر
تکدی رہندی اے تے جیوں کوئی تے جنم لے کے جوان ہو جاوے
تے کسے اگے سر نہ چکے تے نیر ایہ ادب دی عقیدت اے۔

بے وسی دے قدم چکن توں بعد جیوں اوہ عقیدت دی
سنہری راہ تے ٹر پندرا لے تے ادس ویلے اوہوں قدرت
دے اشارے دی لوڑ ہوندا لے۔ ادس اشارے دی
اڈیک وچ پتا نہیں نیر اوہ کینیاں سختیاں مھلدا لے۔
ایہ تے اوہو ای جاندا لے بدھے نال بیتی ہووے پراسیں
تے قیافے نال ای دس سکے آل کہ ایس چاندی دی مندری
وچ ہڑا تگ۔ جڑیا سو یا لے۔ ایہ کھڑا پتھر اے دیکھیں
والے تے اکھ دے جھکارے وچ ای اوہ دے انگ انگ
نوں ٹوہ کے دس دیندے نیں۔ کہ ایہ نیلم اے ایہ کھلج
اے تے ایہ سرخ یا قوت اے۔ پتھر دی اپنیاں ڈو پائیاں
سں رہیا ہوندا لے۔ پر اوہ پتھر لے بولدا نہیں جے اوہ
بول پوسے تے نیر اوہ اپنے نال وا پریاں ساریاں
کھولکے دس دپوسے کہ میں کس طرحاں ایس چاندی دی
مندری وچ جڑیا گیا واں۔ میں ایہ تے اوہو ای جاندا لے
بدھے نال بیتی ہووے پراسیں تے قیافا لے ای
دس سکے آل کہ اکرم قلندری کتنا کوچہ سوئے وانگوں نیلم

جو ظاہری اکھیاں نال جہوں وی کے نوں دیکھئے تے
 اوہوں نظراں دی چوہہ ضرور محسوس ہوندی اے پر دل نیاں
 اکھیاں نال دیکھئے تے اوہوں چوہہ محسوس نہیں ہوندی ایسے
 لئی میں اکرم قلندری نوں ولہ دیاں اکھیاں نال دیکھ کے
 چھڑیا۔ اکرم قلندری نوں دیکھن لئی مینوں کوئی وقت محسوس
 نہیں ہونئی کیونکہ اکرم قلندری ستاں پردیاں وچ مکن دی
 تھاں آپ ای پیار دا پردا مونہہ توں ٹپک کے اک دن
 میرے سامنے آن کھلوتا۔ میں دیکھ کے حیران ہویا کہ ایہ
 جو بصورت شے کہڑی اے رب کرے ایسے خوبصورت
 شے نوں کوئی کبھی نظر نہ لگے۔ سوچ وچار دے کنبھلاں
 نوں میرے شوق دے ہتھ کھولھن لگ پئے تے جہوں
 آخری گنڈھ نوں کھولھن دا چارالار پے سُن تے اوس ویلے
 آخری گنڈھ دے موہوں آپے ای نکل گیا ایہناں نوں ملو
 ایہہ نہیں اکرم قلندری جنھاں نوں تیں کئے چرتوں دیکھن دا
 چارالار پے سو۔ سچی مچی توں اکرم قلندری ای؟ جناب
 میں غلط نہیں کہہ رہیا۔ اچھاتے توں اکرم قلندری ای۔
 تیرا ای ادہ گیت اے ناں مدھے بول نہیں۔ ” ہر ویلے دل
 وچ رہن پاداں تیریاں ” ہاں جی ایہہ گیت میرا ای اے۔
 انشاں تے حسین بخش دی آواز وچ ریکارڈ ہویا اے۔
 ہاں۔۔۔ بلکل ٹھیک۔ انشاں تے حسین بخش ہوراں
 ای گایا اے۔ واہ بھی واہ۔۔۔۔۔ مستدرال دی گل آ
 بعض ویلے بندھ سوچ دا کجھ اے تے ہو کجھ جاندا اے۔
 رب دی کھیڈ اے پر سوہنیا پہلی واری جہوں میں تیرا گیت
 سنیا سی تے اوہوں ای میرے دل وچ تیرے ملن دی
 آگ دھن لگ پئی سی۔ کجھ دنوں دے بعد تیرا کلام ہینا
 پنجابی زبان وچ چھپیا پڑھیا اوس توں بعد پنجابی دے
 مرکز صوبی رسالے لہراں وچ تینوں چھپیا دیکھیا۔ پنج
 رنگ تے پنجنہ دج تے تیرے کلام دا جواب ای نہیں
 سی پر مینوں ایسے وی یقین نہیں آرہیا کہ توں ای اکرم قلندری

ایں تے تیرا ای کلام ایہناں پر چیاں وچ چھپ رہیا اے
 جناب ” میں کوئی غلط نہیں کہہ رہیا۔ ڈاکٹر رشید انور
 ہوراں میریاں کئی عزلاں تے گیت پنجابی زبان وچ
 چھاپے نہیں اوہ مینوں چنگی طرحاں جاندا اے میں بڑے پیار
 والے تے ملنسا انسان میں اوہناں توں وکھ ” لہراں توں
 ایڈیٹر جناب سید اختر حسین اختر ہوراں دا میں دلوں مرید
 آں اوہ دی میرا کلام اکثر اپنے پرچے وچ لگاندا اے رہندے
 میں اچھے لگے دیکھتا اے میں اوہناں دی صدارت وچ اک
 مشاعرہ پڑھیا اے ” ٹھیک بلکل ٹھیک ” اوہو ای سید
 اختر حسین اختر میں۔ بڑے عالم فاضل بندے بڑے طاہر
 تے بڑے ملنسا۔ اتفاق دی گل اے اکرم قلندری جی میں
 وی اوہناں دا دلوں مرید آں اوہ وی مینوں پنا طالب
 سمجھدے نہیں۔ میں وی کافی چر اوہناں دے قدماں وچ
 حاضر ہون دا شرف حاصل کیتا اے جسے اتار نہ آؤسے تے
 ایہہ آ ایہہ میری کٹھ توں کپرا ٹپک کے دیکھ آپے تینوں
 سید دی ذات دی تہرگی نظر آ جاوے گی۔ جناح اوہناں
 جہ نہیں کی لائی میں وی اوہناں دے بوسے توں نہیں ساں
 اٹھیا۔ توں دی تے بڑا کجھ دیکھیا ہووے گا۔ سیدی
 ذات دچوں۔ سچ دینیں جے توں اکرم قلندری ایں تے تیر
 توں ماقی سیدی ذات وچوں بہت کجھ دیکھیا ہونے
 گا۔ جناب ایہہ گل میں کس طرحاں دساں میں جو کجھ سیدی
 ذات وچوں دیکھیا اے اوہ میں زبانیاں بیان نہیں کر سکا،
 ایہہ توں ٹھیک کہنا ایں اکرم قلندری ” اچھاتے توں ذاتی
 اکرم قلندری ایں۔ ایسے صدی دے بہا قلندر۔ سلوک تے
 معرفت دی راہ دے جانو تصوف دے سمندر دے تارو
 جناب استاد اسماعیل قلندر ہوراں واسٹا گرو۔ جی ہاں
 ایہہ استاد اسماعیل قلندر ہوراں واسٹا گرو آں۔ ایہہ سچ
 کجھ اوہناں دی طفیل میرے تے رب ماکرم اے۔ اوہناں
 دے فیض دے صدقے ای میں ایہہ لکھیا اے۔

ہی مکھ واری جاں صدقے اے مولا تیریاں سناں دے
کو نظر کرم دی میرے تے اے مالک کل جہاناں دے
تیرا رنگ اے پھلاں کلیاں وچ

تیرا حسبوا قطباں دلیاں وچ
تیرا پتا پتا ذکر کر کے نالے کھکے سر سلطاناں دے
میں مکھ مکھ واری جاں صدقے اے مولا تیریاں سناں دے
واہ بھی واہ بہت اچھے بہت پیارے محمد دے
شعر میں۔ کوئی نعتیہ کلام دی لکھیا ای "ہاں جناب"

کچھ شعر پیش کرناں۔
کبھی پوش اودھ عرب و اچن سوہنا جو دی کہوئے مونہہ حقین او ہو جو جگ
چن نال اشکارو کھن ہوندا سوچ پرت کے غیر کھلو جاوے
شکے محبتوں دی سوہنا اونی میرا حشر تیک لادھن خشبو جاوے
چڑھیا ایاقندری چن میرا سار فرشی نے عرش لے جو جاوے
جیوندار سو۔ ماشاء اللہ، خوب صفت لکھی او پیارے
محبوب دی۔ روح تازہ کر چھتری او پیار پاپا۔ واقعی تیرے
اتے رب و اشیا کرم اے۔ تیرے اتے استادا دی دی
خاص نظر اے۔ ایہ سب کچھ عقیدت دے نال ای ملو
اے۔ اکرم قلندری جی تیں نے سچی مچی اکرم قلندری او
ہن کوئی گیت ای سناؤ۔ "لٹو جناب گیت دا کھڑا لے"

میں عقل وچ کوکاں ماراں پننا آسباوے
توں لے گئیوں نال بہساراں پننا آجاوے
ریت عھلاں دی تن من ساڑے
رورو کے دل پاندا ہاڑے
کیوں بھل گئیوں قول تیراں پننا آجاوے
میں عقل وچ کوکاں ماراں پننا آجاوے
بہت ای خوبصورت گیت اے، کوئی ہو ایسے طر حال

ای۔

ایہہ گیت دی ریکارڈ ہو گیا اے، بول میں
چن چڑھیا میرا ڈھولن آیا۔ ویرے خوشیاں ڈیرا لایا

اک کھڑا ایہہ دے۔

جو گی بنیا تک لے ہیرے رانجھا تخت ہزارے دا
ہتھ وچ ٹھوٹھا کن وچ مندرال کیاروپ پیارے دا
بہت سوچنے گیت مکھ دے ادا کرم قلندری

جی جی کچھ دیس پیاروی دنگی وی پکھاؤ
"لٹو جناب ایہہ سناؤ"

ایہہ ویس تے اودھ دے دیس میرا کھانا جھلمی ہوئیاں تیریاں میں
کیوں ملی آزادی آزاد ہوئے سدا زہنیاں یاد کہا نسیاں میں
ہیں ڈر دے کدی نہیں موت کووں ایہہ ساڈیاں ریتیاں پرانیاں میں
ساری دنیا تے اپنی بہادری دا لوہا منوایا پاک ستا نیاں نے
ہر شے دی جان توں ہے پیاری ایہہ کھانا تارا اویس ساڈا
ٹانا ایس دا کوئی نہیں سوں ربی ساک جگ توں پیارے دیس ساڈا
واہ جی واہ لفظ، لفظ وچوں دیں دا پیار چھلکد انظر آ رہیا
اے۔ رب کرے تہاڈے قلم وچ ہوووی زور پیدا ہووے
ہن کچھ غزل دے شعرو دی ہو جان۔

تیرے نال بہاراں آسناں تیرے باجھ خزاواں سن
بھروا چنڈا مکدا نہیں سی گھپ ہنیریاں راہواں سن
میں سہھراں دے مھلاں اندر دپوے بالے آساں دے
اک اک کر کے کچھ گئے سارے غم دپاں تیر ہواں سن
کچھ غزل دے ایہہ شعر سناؤ۔

روپ تیرے نے موہ لیا سونوں بان دینے عٹیارے
تینوں سہرا ویکھ لوواں تے بھل جانڈے غم سارے
تا نگہ تری وچ امیں ہمیشہ رہیے اچھے کھلونے
تھر دے بت جیوں کہنے نے راہواں وچ کھلارے
یاد تری وچ ہتھ میرے بنی اٹھن چھٹاں
ینناں دی راوی چوں اچھلن توڑ کے صبر کنائے
"واہ جی واہ" جیونڈے رہو دا کرم قلندری جی

واقعی تھی او ہو اکرم قلندری او جنھاں توں میں دلہیاں نظران
نال دیکھنا چاہندا اسان بے شک تہاڈے اتے
باق سناؤ ۱۱ اے

اڈیک دے پرچھاویں (کوثر صدیقی دا مجموعہ کلام)

منشا یاد (اسلام آباد)

پینڈو لہجے وچ پنجابی وچ لگا کرن گے نے ٹیلی فون اوہناں دی
 گل نہیں کھجگا اردو وچ ای خیر مہر کھچدے رہے۔ میں اپنے
 میرنوں جھنے ٹیلی فون لاکے دتا سی آکھیا میاں جی فون کھجائے
 ہی ٹیلی فون اتے جو کج بولی دالے اوہ کوئی ترجمہ ہوسکے
 اگے نہیں اڑیہ دا سگوان دو جے پاسے سنیا جاندا لے۔
 جے اوہ ایسے طرحاں بولدے رہے تے خیر مہر داتے پتہ
 لگ باٹے گا پر اندر فون ٹھنڈے نہیں پینی اوہ تے سمجھیا تے
 میاں جی نے پہلوں جھکدیاں جھکدیاں تے مڑ ہول ہول
 کھکھکے بولنا شروع کیتا تے میری تان جا کے تسلی ہوئی۔
 ناں بولی کسے دستوں وسیب دی جڑھ بندی اے۔
 پنجاب مٹھلے طور تے اک زرعی تے واپی بھی دی رہتل دا
 علاقہ اے۔ واپی بھی وی رہتل دا تہاڑ کھلا ٹھکھا ہندا
 لے۔ ایہدے وچ تکلف تے چیم نہیں ہندا۔ ہوا ہی نہیں
 سکدا۔ پینڈو رہتل وچ گھراں دے پوسے کھلے رہندے
 تھا۔ اک دو جے دل آوا جائی دے ستر بارنا یا کھنگورنا
 کافی ہندا لے۔ مرد تے زمانیاں دل کے کم کر دے ہیں۔
 کوئی کسے تون سپردا نہیں کردا۔ کراہی نہیں سکدا۔ بیویاں
 اوپرے پنڈال وچوں آسیاں بیویاں سوہرے تے جیٹھ
 توں گھنڈ کڈھدیاں نہیں پورسی جہیا۔ اوہ وی صورت
 مکان لٹی نہیں جھاکے۔ حیاتے امرام لئی برقع فلش دی
 نشانی کھجیا جاندا لے۔

انگر تیراں دا دورسی لاجور وچ ساڈی رشتہ داری
 سی او تھے اک ویاہ آگیا سارا خاندان بڑیاں تیاریاں ناں
 میل گیا۔ بیویاں برقعے سنولے۔ مرداں کلپاں تے
 پگتاں بھتیاں تے ہور اڑ گئے۔ واپسی تے شیخوپورہ جے

اُج تے بندہ ہنڑی کو شش تے کھیل ناں دنیا دی کوئی
 دی زبان یاں بولی سکھ سکدا تے اوہدے راہیں اپنے نیالدا
 وچاراں دا وٹاندراد جیاں ناں کہ سکدا لے دین، علم تے
 دانش دیاں گلاں متا سکھ سکھ سکدا لے پر ہر زبان تے
 بولی دا اپنا اک اچھا سواد ہند لے جہڑا صرف ناں بولی دین
 چکھیا جا سکدا لے۔ ایسے بھاویں کسے ہور بولی دے کئے
 جائے عالم خاص ہو جائے پر ناں بولی فون اڈ کوئی ہور زبان
 یاں بولی ساڈے دھر اندر د اراہ نہیں بھج سکدی۔ اپنے جڑیاں
 دا سچا سکون تے بھرواں اظہار کسے ہور بولی وچ نہیں کیتا
 جا سکدا۔ کیتا ہی جا سکے تے سواد نہیں اوندا، تسلی نہیں
 ہند ی ہور اور دی گھٹل رہ جائی لے۔

میرے سیاں جی جیند میرے ناں پینڈوں اردو وچ خط
 دکتا بت کر دے نیں۔ کیوں جے ادھیاں فون پنجابی بولنی
 سمجھنی تے اوندی اے پر کھنی نہیں آؤندی۔ ہتے پنجابیاں
 واپی ہوا لے۔ جہوں اوہناں پہلی داری میرے ناں
 ٹیلی فون تے بھدوں لگی کیتی تے میں ایہ کن کے میراں ہویا
 پئی میرے ناں اردو پئے بولدے سن۔ میں ساری عمر تون اردو
 لکھدا پڑھدا تے اردو دی خدمت کردا رہیاں دڑے
 وڈے سو جھیا ناں ناں اردو وچ بھٹاں کردا رہیاں۔ ستا
 تون ودھ کہاں ناں اردو وچ لکھ بھٹاں پر میں اپنے میاں جی
 ناں کوئی اردو بول سکدا ساں۔ اوہ کسے ہور دے سیاں
 جی ہندے تے میں درگزر کر جانا پر میرا تے اوہناں ناں
 دست و رشتہ سی۔ میں اوہناں ناں اوہناں دا لگ کس طرح
 اردو بول دار ہنڈا میں شکایت کیتی پئی اوہ میرے ناں سدھی
 طرحاں لگی کرن پہ اوہناں خورے کھجیا ہویا سی جے اوہ

پلیٹ فارم تے تھے تے میری اک مای گواچ گئی۔ مامے مہری
 کاٹے جیسے بندے میں نالے نواں نواں دہاں ہویا سی گھاہ
 گئے۔ اخیر ادھناں پلیٹ فارم دے دے دے مہرے تے اک
 برقع پوش پھی نون جا پڑیا تے باجوں پکڑ کے آکھن لگے۔
 "ایدھرا — کدھر لگی پھرنی این۔"

ادھے برقعے دچوں کوڑ نال آکھیا "دفعان ہومے
 بھائی۔ چھڑ میری بانہہ"
 گڑھی پٹی تے مای مہر لگی اوہ غلطی نال دوہے پاسے لہہ
 گئی سسی۔ ایس موقعے تے میرے نانے ہستی آکھیا۔
 "برقعے پاندیاں نیں۔ سارا ہیر انگریزاں دا ہی
 بن گیا اے۔"

نانا جی نون کوئی پچھدا ہی انگریزاں کھرت دن برقعے
 پائے سن۔

پہلی دن تے برقعے درگیاں ہور نزاراں شیواں
 ساڈی ریل دچے باہر ہوں گئیاں بعضیاں انگریزاں نال
 تے بعضیاں دوہے محلے آوراں نال۔ تے ساڈی ریل
 تے بولی۔ بولیاں تے رستلاں دی کمپوزی ہو گئی۔ ایس اپنا
 اصلا بھل گئے۔ اپنی دبانان نون بیٹیاں کھن لگ پئے
 تے اپنیاں رپتاں تے سڑناؤن لگ پئے۔

میں اردو نون اک وڈی تے تومی زبان سمجھنا ہاں۔
 میریاں کھتاں دا بہتا کم ایسے زبان دچے اے کیوں بے
 ایہ سارے ملک دچے سگوں دور دور تک کھی جاندی
 اے اردو زبان پنجابی دے ہوں نیڑے اے تے اوہ
 دچے تے میری ماں بولی دچے ہتی دتھ نہیں۔ چٹے اُن پڑھ
 پنجابی دی بوڑھیلے اردو بول تے سمجھ لیندے ہن۔ نیز
 دی میں ایہ سمجھناں پئی ہن اگھر دیں طریقے دے نال میں
 اپنے جذبے اپنی ماں بولی دچے ایک سکناں اوہ کسے ہور
 بولی دچے نہیں۔ ایسے کر کے مدوں کوئی شاعری تے ادب
 دی نون کتاب پڑھنا لینوں خوشی ہندی اے۔ میں ادس

لکھاری نون اوہے مہرمان بول دچے اظہار کرتے آتے ہی
 دے دیناں۔ ایہدا مطلب ہندا اے لکھاری نون سو نہ ای
 پئی ایسے نون لبھیاں دا چنگا تے سستی اظہار کوں کیت
 جا سکدا اے۔

کوثر مدنی نون دی میں سو دچوں پنجاہ مہر کتاب
 دیکھ کے ای دے دتے۔ کچھے رہے پنجاہ۔ ادھناں
 لئی کتاب پڑھن مگروں ای دیر دا ہوسکدا اسی۔ کتاب
 میں پڑھ لگی اے تے ویر دا کج اے۔

اڈیک دے پر چھاویں دچے غزلاں دچے نظماں شامل
 نیں۔ پاناں غزلاں بیٹھاں دچے شروع دیاں نو غزلاں غزل
 (صفحہ ۱۳۵) تے اخیر نون ستر (۱۳۵) شامل نیں۔ بیوا
 شاہ والی لئی بھوجے لکھیاں ہویاں نیں۔ ایہ بھر پنجابی
 شاعری دچے بہت مقبول دی اے تے سوکھی دی۔ وارث
 شاہ ہوراں دی ایہ بھر حافظ مغیل کوں ادھاری لئی
 ہیر وارث شاہ دی مشہوریت دچے ایس بھر دا بڑا ہتھ اے
 پر ایس بھر دے سکھنے پن ہیر وارث شاہ نون نقصان
 دی ہوں پنپایا۔ اک تے کہ ہرے آپوں شاعر کوں لفظ
 نہ سانھے گئے دو جا دوہے درجے دے شاعر ہیر وارث
 شاہ نون نون بنا لیا تے "اصلی تے وڈی ہیر" دے نون
 تے اپنے نون سینکڑے شعراں دا ادا دھا کر کے اوہ دے
 دچے دلا پاندے رہے آکھدے سن۔

وارث شاہ فقیر دی گوڈری نون اسان دریاں ٹاکیاں لائیاں نیں
 ایہ بھر ہیر جی داستان لکھن واسطے بہت ڈھکوں
 سی داستان دا ماحول تے مزاج ایہی نال لگا کھاندا اسی۔
 اوہ دے کچھوں دی خورے ای کوئی اہمیا شاعر ہودے گا۔
 جتنے ایس بھر دچے نظم نہ لکھی ہودے۔ سب توں بہتیاں
 نظماں جنگ کھیڈ نہیں ہندی زانیاں دی والے ڈاکٹر
 رشید انور لکھیاں۔ پر حقی گل اے ایہ بھر ہیر لئی اچھی ہوجی
 تے ہور کدھرے نہیں پھدی۔ ایس بھر دی اندر لک

خوابِ ایہہ دے پئی اک مصرعے وچ تھبا کو لفظ مہندے نیں
 جہڑے ماڈے موٹے شاعر دے قابو وچ نہیں آوندے۔
 بالائے سبب لے پئی ایس بگرد اکھوہ ورگا ڈھڈھرن لئی
 سادے نال سنگا بہتار لانا پیندا اے۔ کوثر صدیقی اک
 تے نویں نکھاری دو بے تیوں۔ اوہ ایس مردانہ بحر نوں
 کوں نہتہ پاسکدی سی۔ فیروزی جتھے کتے ادب دا واہ سنگا
 اے اوہنے سوہنے تے کچھ مصرعے دتے نیں جوں سے
 عشقِ پیار محبتاں جھوٹے سبھے سپجے مایا توں ددھ کے منہ جھوٹ
 کچھ لین اسمان لوک امبراں تے ساڑی چپ توں بہتا نہ شور کوئی۔
 ایویں پیار جھلکیاں وچ اوہنوں دین چھڈ کے جان توں روک دی رہی
 کوثر ڈاڈھیاں اتے دی ماٹریاں دا کدے چلیا لے کدھرے زور کوئی؟
 دو جی غرابی کوثر کوں ایہہ ہوئی پئی ادب تے شہری تے کتابی
 ہونہ درتیا۔ غزلاں دے مضمون خیال پنڈے ورتے ہوئے سن
 ایس لئی ادبناں نوں فرین لہجے تے درتا رے توں کم لینا چاہی
 واسی۔ ہرزبان دا اپنا اک مزاج تے لہجہ ہندا اے۔ اپنی
 لفظانی، محاورے تے روزمرہ مہندے نیں۔ پنجابی وی اردو
 وانگوں بہت ساریاں زباناں دے لفظاں دی کھچڑی لے۔
 دو جیاں زباناں دے لفظ درتن نال زبان توں گھٹا نہیں
 فائدہ ہندا اے تے ادب بہت موکلا ہندا اے۔ ہر جمل
 اوہرے محاورے تے روزمرہ وچ فرق پایا جائے تے فیروزی
 صورت دگر جانندی لے۔ ایس سلسلے وچ اکو گل چیتے کہ
 دالی اے پئی پنجابی نظم ہودے یا تیرا ہودے وچ اردو
 فارسی عربی انگریزی تے سنسکرت دے لہجوں کتے لفظ
 پچھے در تو پر اوہنوں پنجابی نظر آؤنا چاہیدا اے تے اوہدا
 مزاج تے ذائقہ پنجابی ہونا چاہی واسے۔ پڑھن دا لے توں
 پتہ لگے پئی اوہ اردو نہیں پنجابی پڑھ رہیا اے۔ جے تیس
 اسخ دی پنجابی لکھو پئی نال نال ذہن اردو وچ ترجمہ
 کردا جائے تے ہر لہجہ اردو وچ ای کیوں نہ اظہار
 کیتا جائے۔ اردو وچ کیہ کی اے؟

کوثر صدیقی دے ایہے مصرعیاں دیاں مثالیں
 ۱۔ ایہ تے ٹھیک کھانی اوہ نہیں دیندا رہندا فیروزی اے آس پاس میرے
 یہ تو ٹھیک کھانی نہیں دیتا رہتا پھر بھی ہے آس پاس میرے
 ۲۔ ڈوبی ہوئی خیالاں چ سوچنی آں جہڑوگی نہ آدے گی راہیں میرے
 ڈوبی ہوئی خیالوں میں سوچنی ہوں روگی جان نہ آسنگی اس میرے
 ایسے طرحاں ہر غزل دا مصرعہ اسخ اے
 اداس کر گیا مینوں خیال ایہہ کس دا
 ایس مصرعے وچ پنجابی ادنی ای اے جی ساڈے قوی
 تانے وچ اردو
 شہرتے ادب وچ ہمیشہ توں عشق تے محبت توں
 سبھ توں وڈے موضوع دی حیثیت حاصل رہی اے۔
 عشق تے محبت دی نینہہ حسن تے احساس تے محبوب دے
 وچھوڑے اتے رکھی ہندی اے۔ اڈیک دے پرچھاری
 دی سبھ توں وڈا موضوع ایہو اے۔ اک محبوب اے جہڑے
 ناں شاعر نے اپنی جہلائی ہوئی اے۔ جہڑے نال چھٹاں
 دے کند پان تے اوہنے کئی سوہنیاں مثالیں تے سوہیاں
 گذاریاں نیں۔ اوہ کوثرے سبھے وعدے کر کے سمجھوں
 پار کسے یورپی ملک وچ کماٹیاں کرن ٹرن گیا ہویا اے
 اوہرے وچھوڑے وچ اک اک پل سال سال دا ہونے
 لگھدا اے۔ اکھاں اوہنوں ویکھن توں ترس دیاں تے
 کن اوہی مٹھی گوار سنن توں سہکدے نیں۔ اوہی یاد
 دل دا بولہ کھردکاندی رہندی اے تے ہجر دے پھٹاں تے
 دھول پاندی رہندی اے۔ ایہ ساری شاعری فراق دی سہ
 لگدی اے۔ ایہہ موضوع جتا من کھچو اے اونا ای عام
 اے ایس لئی ایہدے وچ دی نوکھے خیالاں تے اظہار
 دے نوپاں طور طریقیاں دی نوکھی فنی لحاظ نال اڈیک
 دے پرچھادیں دیاں غزلاں دیاں ملیاں نیں۔ چنگیاں
 تے ماٹریاں ماٹریاں ذکر اتے گھٹا پاؤ بندے توں چنگی گل
 کرنی چاہیدی اے۔ لہو کچھ چنگے شعراں دی دنگی وکھو

ایسے ادبناں موضوع دا پڑوی کھلا رکھیا اے۔

پنجرے دے وچ تڑیاں جاناں لکھ دہائی دیوں
پتھر ونگے لوکی بیٹھے پڑھدے رہیں انبار
رات دے باسی ٹکڑوی ماں بُرکی بُرکی دیوے
ہل جادے گی رجمیں روٹی کھندی اسے سرکار
اتوں سدھا لگا سسی پروچوں وانگ جلیبی
ہر بوسے تے قوساں لاند اچھرا سی اوہ یار
اک ہور ہوں سوہنی عزلی اے جدھے وچ جھان
ورگی روانی تے چانھی ورگی کوہتا اے۔

لگیاں توڑنجا اندا اجکل کون کڑے
کیتی تے پھتا اندا اجکل کون کڑے
اجکل سکے پھلاں نال گزارے نیں
تارے توڑن جاندا اجکل کون کڑے
کہڑا سا پتے لمپاں لمپاں زلفاں نوں
جھتے سب پراندا اجکل کون کڑے
جھتی ایویں یاداں توں شرما جادے
کوڑا سچ شرماندا اجکلے کون کڑے

یاں فیرا جھے شعر بہت چکے لگدے نیں جھان وچ
تیریں پن دا اچھتے نوکیلا بوسے تے خشبو اے جوہیں۔

بھندی تے توں ساڈے ہودی لانی سی
بج تیری کس بوسے اتے ڈھکتے گی

اڈیک دے پر چھاویں دیاں نظماں، غزلاں دے
مقالے وچ زیادہ پختہ تے تکرریاں نیں۔ خاص کر کے آوارہ
بڈل۔ کنو، مٹھا جھرنا۔ پچھتاوے کاش۔ نظم۔ دل دے
بوسے۔ پل دو پل دے پیار دی خاطر جی کر دالے ہودا
مزہ۔ لنگھی جند صاحب، یاداں دا چین۔ دعائے
پسایں ورگی خلوق اکوں نیرا پہناں نظماں وچوں دی اوہ
نظماں جہڑیاں علامتی انداز وچ لکھیاں گئیاں تے کھول کھلا
کے لک نہیں کیتی گئی اچھے درجے دی شاعری دا نمونہ نیں۔

یہ نہیں جدوں کوثر صدیقی ایس طرحاں دیاں نظماں لکھن
نوں ڈاڈھی واقعی رکھدی سی تے میرا دہنے سادیاں،
اکھریاں، دوڑوک، تے واضح نظماں تے بہتا نور کیوں
دتا اے۔ ہوسکدا اے کتاب چھاپن دے پلے اوہنے اپنیاں
مشق دے زمانے دیاں نظماں غزلاں وی شامل کر لیاں ہون
فیروزی ایہ نظماں آوارہ بڈل پل دو پل دے پیار دی
خاطر تے ہودا مزہ تے اجھیاں سوہنیاں، مکمل تے
فنی درتارے دے اعتبار نال کمال دیاں نظماں تیں پئی اوہ
صرف ایہ نظماں لکھ کے اچھے درجے دی شاعرہ دارتھیہ پا
سکدی تے۔ ایہ نظماں بھادویں علامتی تے رمزیت پر
آپوں سوہنوں بولدیاں نیں۔ پل دو پل دے پیار دی خاطر
نظم اسچ اے۔

اسماناں دی نیلی اکھ ورج ڈورے پئے کلابی
رنگی چننی کھول کے زلفاں آئی شام شرابی
ایسے وچ اک کلا تارا دکھتے کھاندا آیا
کھول کے بانہوں شام نے ڈھلے سینے دے نال لایا
پل دو پل دے پیار دی خاطر شام نے جان گوائی
آگھے دن اوہ لکھی پئی زوندی روندی آئی

ایسے طرحاں دی اک کہانی آوارہ بڈل وچ اے۔ اسچ
ایہ نظم پڑھدیاں ہویاں جگمگت سنگھ دے گائے ہوئے
مشہور گون "مائے فی مائے میں اک شکر یا بنایا" دا چیتا
آوند اے۔ نظم ایس طرحاں اے۔

چپ چپیتے وڑکے دل وچ اوہنے کھپ چھپائی
لکھاں نے جوڑے ہتھ پر اوہنے پریت جانی
مٹیا نہ اوہ واد دا بھتا جھکڑ بن کے جھلیا
لہ گئی چینی سرے اتوں من مٹی وچ رُسیا
پھلاں دگا کھڑا ہو گیا زکو دن وچ پیلا
آس امید دا آکھتا میرا ہو گیا تیل تیل
اوہ سی بڈل آوارہ نر ہور کتے جا دستیا
بھننا ڈھننا کم ہے اوہدا ایہ نہیں سی اس دستیا

باقی : رُکھ

میرے سامنے بچی ہوئی میز تے ایس کمرے دی اک ٹکر
 وچ پاسنگھا ریز تے پلنگ دی ٹکر دے ہی ہن۔
 پہ ہن کجہ زمانہ بدل دی گیا اے۔ جنھاں شیواں دا
 میں ذکر کیتا ایہہ من سو ہے، سٹیل تے دو جیاں چیزاں نال
 وی ہن لگ پٹیاں نیں پر درختاں وی بے تھری انسان
 ہن وی نہیں کہہ دا بہرہ دے ڈوی گنتی وچ درخت ہیزی
 طوقاں تے نہڑوی نذر سہ جانہ سے نیں۔ تے آپ انسان
 سہاراں، لکھاں درختاں دیاں شہرگاں و ڈھ لینڈا لے پر
 ایہہ نال ای اوہ لکھاں دی تعداد وچ نویں بوٹے وی
 لاند اے۔

ہن نہ صرف تھاں تھاں درخت لاکے فضائوں منعتی
 آلودگی توی محفوظ رکھن دی کوشش کیتی جا رہی اے بلکہ
 درخت اکاون دا شغل ایس معروف دور دے وچ جنڑی
 دے تھیلیاں توی فراغت پاون والے لوکاں وچ سچھ توں
 دورہ مقبول ہو رہیا۔

میں گل کیتی سی کہ شہر ہر دے پان پنڈ ہون ساڈیاں
 قدرتاں تے رواج ایسراں بدلے نیں کہ بعض واری اپنا آپ
 سہیاں وچ غلطی ہو جانہ اے۔ مگن اے بعض لوکاں
 نون ایس نال اتفاق نہ ہوئے پر پنڈاں وچ درختاں دی
 چھاں جیٹھ نہیں تے گھڑے دا ٹھنڈا پانی پین و الیاں نون
 جدوں ایس دور دیاں ٹھنڈیاں شیواں توں خاندا چکھ کے
 دیکھدے آں، تے جدوں شہریاں توں گھراں وچ باغ
 بچھے لاندے تے اوہناں نون ٹھنڈیاں لقاواں تے چھٹیاں
 گزارن لئی جائدیاں مکھنے آں تے پنڈاں دے لوکاں دے
 درخت بیزاری تے شہریاں دی بوٹیاں تے درختاں نال
 محبت تے پیار دا انداز ہوندا اے۔ ایہہ نال نال
 ایہناں تبدیلیاں ہونیاں قدرتاں دے نتیجے وچ وہیاں
 دیاں خوبیاں دے کامیاں وچ بدلن تے شہریاں دے کل
 طور تے برائیاں وچ ہن توں پکے رہن دیاں وچ داوی پٹانگ
 جاندا اے۔

خیرانی دی گل ایہہ دے پئی جہڑیاں نظاں نون میں خاص
 طور تے صلاحیاں اے اوہناں دا موضوع اکو جہیا تے رلا
 ملدا اے۔ تیجی نظم دامنہ اے ایہہ دے وچ ورتے گئے
 قافیے نال ایس نظم وچ بیان دا زور پیدا ہو گیا اے۔
 میریاں گلاں رونایاں۔ تے تیریاں گلاں بھٹ
 ریشم جہی جوانی نون توں۔ کیتا وڈو وٹ
 اک ہون نظم دعا ایس موضوع توں سہٹ کے اے۔ ایہہ
 نکئی جی نظم اپنے اندر یاد رہیہ جان والا اثر کھدی اے۔
 ۵ جم جم پاویں علم دا زور متھے چکن جن
 عقل دے تیسے نال توں دیویں جھڑیاں پیتاں جن
 ایہوں مندا کدی نہ اکھاں جیہہ لوکاں میں سی
 رہا کرماں والی ہو دے میری سوہنی دھی
 شروع وچ میں مبروین والی گل کیتی سی۔ پنجاہ مبروین
 میں پنجابی نون ذریعہ اظہار بنان اتے ای دے دتے سن
 باقی دے پنجاہوں وچوں میں زبان تے بیان دیاں کجھ
 خامیاں پنجابی محاوریاں دے غلط استعمال۔ پنڈے
 ورتے خیال ورتن تے موضوعات نون ذاتی محبت تے عشق
 نیک محدود رکھن پاروں کجھ مبراں دی کٹوتی کر لئی۔ کتاب
 دے سوہنے سرورقی، لکھاں چھپائی تے پیش کش دے
 اپنے معیار لئی کجھ مبروین دے دتے تے اخیر تے سلا
 حساب جوڑکے تے کٹ کٹا کے تے کوشر صدیقی نون تھوڑا
 تریاں مبروین رہیاں۔ میں ایہہ مارکنگ بڑی سوچ کجھ
 کے کیتی اے تیس گورہ کروگے تے تہانوں وی ایہہ بالکل
 ٹھیک معلوم ہو دے گی۔
 داسلام آباد وچ اڈیک دے پر چھاویں دی تعارفی
 تقریب وچ پڑھیا گیا۔

پنجابی پولو، پڑھو، لکھو

خرمانی باغ

جنگ جن / جمیل احمد پال

بڑی ڈوروں دکھیا۔ پھل تلی نال دل لگی کر رہی سی
پہ نیڑے آکے دکھیا۔ تلی پھل نال چھڑ چھاڑ کر رہی سی
کیہ پھل تلی نال دل لگی کر رہی سی
یاں تلی پھل نال چھڑ چھاڑ کر رہی سی۔

”ڈراسنر“ بنگ چونے اپنے سر نال اوہر
اشارا کر دیاں مینوں آکھیا۔ ”اپہ کڑیاں جہوں وی پہاڑ
اتے آجاون، سدا چھڑ چھاڑتے دل لگی ہی کر دیاں نہیں
” آئیں گیت دے معنے کیہ نیں؟ میں پچھیا۔

”کیہ پتا؟ اوہنے عام جھے بھجے نال آکھیا۔ نیز کج
سچھیدا ہو کے آکھن لگا۔ ”کہندے نیں اپہ گیت
چوہیا ڈھری دی ماں نے بنایا سی۔ تیں چوہیا ڈھری نل
ہاندے او؟ اوہی لمے نک والی کڑی جو ساڈے کیون دی
ماہر نزارعت اسے اوہنے پچھلے سال ہی زرعی سکول توں
گمہ یو لیشن کیتی اے۔

”تے اوہی ماں کون اے؟“ میں پچھیا۔

”اوہی ماں؟“ بنگ چونے اک پل میرے ول

دکھیا ”امیں اوہنوں اک حصا آکھدے آل

پہ ہاں، تیں اوہنوں نہیں جاندے“

”اک حصا؟“ میں پچھیا۔

”میں دسناں؟“ اوہ میرے ول دکھیاں تھوڑا

چہا مسکرایا۔ ”اوہی ماں دا اصل نال اے لی آئی لان۔

”اک حصا“ اوہدا عرفدے جو اصل اوہنوں دتا۔ اوہ بڑی

چنگی تے قابل عورت اے۔ جو ازادی لڑوں ایجھے آئی سی۔

پہلاں اوہ صننے دیاں عورتاں دی سنگت دی کڑ سی

اپہ تے مینوں پتا سی کہ پہاڑی علاقے وچ خرمانیاں
مئی دے مہینے وچ پھلیاں پئے جان دیاں نیں تے جون وچ
پہری طرحاں پک جان دیاں نیں پر خرمانی دی فصل دیکھن دا
سب توں پہلا موقع دین لئی میں بنگ چونے دا شکر گزار آں
جو صننے دی سہلائی تے مارکیٹنگ کوآپریٹو ولوں وزیر ار
سی۔ اوہ اک مقامی جوان سی جو بڑے سہرا نال مینوں نال
کھچدا بھرتے دے نال نال راہ آتے کسے پہاڑی بکرے
والنگ شری جاندا سی۔

دپہر دا سما سی۔ ڈھلوان آتے بنگے خرمانی رکھ لنگھ
سورج بیٹھاں بے انت دس رہے سن۔ اوہناں نیں
کماناں درگیاں ٹاہنیاں نال بنگے گھنے پتے وی لال لال
لشکرے پھلاں توں نکاون وچ ناکام سن۔ اپہرے
باد وچ خرمانیاں چنن لئی آئیاں کڑیاں بلدے ہوئے سورج
دی لگی توں گھاسریاں ہوسیاں سن۔ اک اک کر کے اوہ
ساریاں، حقوڑا ساہ لین یاں کھان پین لئی ڈھلوان توں
اتر گئیاں۔ اوہناں نے جتیاں تے جراباں لاہ کے پینٹاں
دے پھینچے انا پتہ نوں پھنگے تے اپنے پیر بھرتے دے پانی
وچ بیسوں دتے۔ بھرتے لاگے اگے ولادے رکھ پینٹاں
لیٹ کے اوہ پندیاں دے گیت سنن لگ پئیاں۔ وگدی
دا نال سر ملان دیاں ملان دیاں اوہ دے تے کلابی پھلاں دے
بھرتے نے بہت ساریاں تھلیاں توں اپنے ول متوجہ کر
لیا سی۔ اوہ کڑیاں اُتے وی منڈلا رہیاں سن۔ اپن جیت
کسے کڑی نے گاؤں دا منڈھ بھنھیا تے ہو ریاں نے نال
زل کے گانا شروع کر دتا۔

(۱۱) سسی فیز ڈپٹی ضلعی چیف ہنی تے اور ڈک ضلعی سپلائی
 تے مارکیٹنگ کوآپ دی ڈائریکٹرز۔ جدوں اوہ پہلی وار
 ایتھے آئی تھں اوہرے گھنگر مایے دال سن تے پتل مرچا پیا
 ہویا بیضوی چہرا۔ اوہنے سیٹی رنگ دا یونفارم پایا
 ہویا سی۔ گوردن دوانے پٹا تو لیا تے لک وچ چوڑی ،
 گورے لال رنگ دی چمڑے دی پٹی۔ اوہ عقوڑی جی
 خشک مزاج جا پدی سی۔ دکھنی علاقے دی وسنیک ہون
 کہ کے اوہ ساڈا شمالی علاقے دا بجا بڑا اڑاڑ کے بولدی (۱۲)
 پر اپنی گل دا اظہار کر لیندی سی۔ اوہرا من بجاوند انگیا حکام
 سسی ۴ اک حصا۔ مثلاً جدوں اوہ علاقے دیاں عورتاں
 نوں فوج لٹی جتیاں تیار کرن لئی اکھدی تاں کہندی۔ ایہ
 دی انقلاب دسکم دارک حصا اے۔ بالان نوں آوارگی
 توں روکدیاں اکھدی ایہ انقلابی کم دارک حصا اے ،
 اوہ اپنا ایہہ نگیا حکام بیکار و دھ بولدی کہ بالان نے اوہرا ناں
 دارک حصا پادتا۔

۱۹۵۰ء دے موسم بہار وچ حکمرانوں ولوں سپلائی
 تے مارکیٹنگ کوآپ دا اک نظام بناون ، تے پینڈھواں نوں
 اوہرے وچ شامل کرن لئی حکم آیا۔ لوکاں نے کوئی ہستی
 دلپسی نہ لئی تے ایج ایہوں شروع کرنا دکھا ہو گیا۔ ایہہ کجھ
 کے لے آئی لان نے ، جو تھوڑے چرسپلاں ہی ڈپٹی ضلعی
 چیف بنائی گئی سی۔ ایس کم نوں بہرے لاون لئی رضا کارانا
 طور تے اپنیاں سیواواں پیش کر دتیاں۔ میں اوس سے
 کوآپ وچ نہیں ساں ایس لئی نہیں آکھ سکھ کہ اوسے
 اوس ویلے آکھیا یاں نہیں کہ ایہہ انقلابی کم دارک حصا
 اے۔

ینگ چوگل کردیاں کردیاں رک گیا تے ہن کے اکھن
 لگا۔ "گل کے پور پاسے ٹر گئی اے۔"

"نہیں نہیں ، توں گل کرہ میں گل سنن دا تانگھی
 رستیاں لئی اوجھی جو صلا افزائی کیتی ، اک حصا"

" اوہنے کم نوں بڑی سنجیدگی ناں لیا ینگ چو نے
 گل مرچ چھوپی۔ " شروع شروع وچ ایہہ بڑا دکھا سی
 پر بعد وچ سپلائی تے مارکیٹنگ دارک حصا پیا۔

۱۹۵۱ء وچ ضلعی دیاں مقامی چیزاں خریدن لئی

اک تجارتی پوسٹ قائم کیتی گئی۔ لہذا کجھ مقامی چیزاں ؟۔ ینگ
 دے سے جپانیاں دی پالیسی سی کہ "سب مارڈیو" سب مارڈ
 دیوتے سب ٹٹ لوو " اوہ پہاڑاں توں سارے رکھ دھو
 کے لے گئے سن۔ جو کجھ اسیں وپتے سکھ سکھ ساں اوہ
 سی صرف پرانا لوہا۔ پر اسیں سدا اپنا سلائی دا کوٹا پورا کرن
 وچ کجھ رہ جانڈے۔ ڈائریکٹری جنرل اوس سے اسیں
 سارے ایسے ناں نال ہی سدھرے ساں۔ اوہنیں دین
 بڑی پریشان رہدی۔ تے گھر گھر جا کے مشورے کر دی سی۔
 اک دن اوہ اپنے مقصد وچ کامیاب ہو گئی۔ اک دیہاڑے
 چاچا تونے اوہنوں دسیا کہ جبنگاں تے رکھاں بنا ، کوئی پہاڑی
 علاقہ شمال نہیں ہو سکدا ، تے ایس گل نے اوہ دیاں اکھاں کھو لھرتیاں ، اوہنوں چان
 ہو گیا کہ سہنگنگ دا علاقہ اپنی ترقی کیوں کر رہیا سی تے آزادی
 دے کجھ ہی درسیاں مگروں اوہنے ہر پہوار کول اپنا پکا مکان
 کیوں سی۔ اصل وچ ایس قافلے تاں ہوئے سن کہ اوہ اپنیاں خرابیاں
 تے ناکھاں ، پہاڑاں وچ لائے رکھاں پاروں وپتے لینڈے
 سن۔ میںوں چاچے ہنر ناں اوجھی گل بات دی تفصیل نہیں
 پتا پر اوہنے خرابیاں دے رکھاں دا ایس علاقے وچ مدد
 رکھن دا فیصلہ کر لیا سی۔

" اجکل پہاڑی علاقے وچ خرابیاں اگانا بڑا عام
 اے پر اوہنیں دین کے نوں پتا نہیں کہ ایہہ کم کوئی کیتا جاوے۔
 " اک دن ڈائریکٹری ، میرے آبا جی نوں سمجھا دین
 آئی۔ " فرض کر واسیں ایتھے خرابیاں دے کجھ رکھ لا

لے چیر پرسن (CHAIR PERSON)

کے پنجابی دے بھجیاں نوں بولی متھن والے غور کرن

پنڈے آگ۔ ریاست نوں خریدن لئی اک ہور پتھاری پیداوار
رمل جاوے گی تے ساڈے کساناں کول چوکھے پیسے آؤن لگ
پہن گے۔

”ٹیک اسنے“ میرے ابا جی نے کھانا کھانڈیاں سرہری
آکھیا۔ اوس سے اوہ پارٹی سکڑ نہیں سن؛ صرف پنڈے
چو دھری سن۔

”وودن بعد ڈائریکٹری ٹھہر مسکرانڈیاں ساڈے گھرائی
”چا چا چو! مینوں خرمائیاں دے کھو بی رمل گئے نیں۔ اوہنے
آؤنیاں سارے بڑے خشی بھرے لہجے نال آکھیا۔

”ابا جی بڑے حیران ہو کے بچھن لگے۔ کیہ واقعی بی گئے
ہیں؟ خیر اوہناں دا چہرہ لہجہ گیا“ ایہو جہیاں چیزاں آکاؤن
لئی ایہتے دے پہاڑ بہت نقدے نیک۔ اوس دن میرا خیال
سی کہ توں مذاق کر رہی ایں؟

ڈائریکٹری نے مسکرانا بند کر دتا۔ ”چلو کوشش کر
وکیجھدے آگ۔ تجربا ای سہی“

”تجربے دا کیہ سوال اے“ ابا جی نے سر دھری نال
آکھیا۔ کئی وار پہلاں وی ایہہ کوشش ہو چکی اے، دکھاں
نوں چھل لگ جانڈے نیں پر چھل نہیں لگدے۔“

”چا چا چو! میں سننیا سی کہ پنڈراں ورسے پہلاں
ایہتے سر دیاں وچ کلک وی نہیں سی آکاؤں جانڈی پر نہیں۔“

”یہ بحث نہیں کر رہیا، ابا جی نے نرمی نال آکھیا۔“ توں
ایہہ سب کچھ سوکھاں دے پلے لئی کر رہی ایں۔ ساڈے علاقے
وچ بہت ساریاں دھاڑ پھاڑیاں موجود نیں۔ تیرے کول
بی وی ہے نہیں۔ جا کے کوشش کر لے۔

”میرا خیال اے ایہو کم بہتر اے جو اسیں کر سکدے
آگ، ڈائریکٹری نے فورے اپنے آپ نال آکھیا تے مڑ گئی
کساناں نے اوس سے تک سانجھی داہی بیجی نہیں سی شروع
کیتی سو اوہنے چا چا پھردی مددنگی تے اوہناں پوربی ایلم
درے وچ خرمائیاں دی اک قطار بیجی دتی۔“

ینگ چو ذرا ساہ لیا۔ میرے گھر راہ ول ویکھدیاں
اوہ ٹٹو لوبا ”خیر! لگی سلائیے چار سال بعد بہار آئی، پوربی
ایلم درے دے سارے فرمائی رکھاں نال پٹھے کلان پھل
کھڑے۔ عورتاں مسکرا پٹیاں، بال نشستی نال پن کڈن
لگ پئے۔ پھل کرن دے بعد ڈکھ ساوے رنگ ناراک
ڈھیر جا پدے سن تے ایہہ ساوارنگ ہونے ہونے
ہور گھوڑا چا ہوندا ساگیا۔ پتران دی بہتائی توں لگدای
کہ عہروں فصل ہو دے گی۔“

”فصل ہوئی کئی؟“ میں پکھیا۔

ینگ چو دند کڈھ کے سہیا نے ہتھ دیاں چار انگلاں
میرے سامنے کر دتیاں۔

”چار ہزار کیٹی تھ؟“ میں سختی نال پکھیا۔

اوہنے بڑے زور دا قبھہ لایا تے اپنے ہتھ نہ
دوچ ہلائے۔ نہیں کامریج۔ صرف چار خرمائیاں۔ چار دانے،
نہ گھٹ نہ ودھ۔“

”ایہہ کیوں ہو یا؟“

”ساڈی عہروں فصل ہونے وڈھ لئی۔ ینگ چو
نے مینوں سنجیدگی نال دسیا۔ بڑے واء ورو لیاں والی اٹھری
جھلی تے ڈائریکٹری دے سارے پتے کرائے تے پوچھا
پھیردی لگی گئی۔“

”بہت متنا ہو یا“ میں اپنے ہرنوں رحم کھاؤن دی
حالت وچ ہلا یا۔ پر جہڑے دکھاں توں ایہنے پھل پئے سہی
اوہناں توں پھل کیوں نہ لگا با غلطی کیہ سی؟ تے ایہہ آکھن دا
کیہ کارن اے کہ ایہہ سب کچھ واء داہی کیتا کر ایامی، میں
ایہہ سب سوال بچھ لے لے۔ ”ایہہ دے ہارے کوئی شک سٹھا
نہیں رہیا۔“ ینگ چو نے سنجیدگی نال آکھیا۔ ڈائریکٹری
نے ایس گل دا ثبوت نمون لئی بڑی کھچیل کیتی۔ معین بوکان نے

ایں بارے رگادی تو جا نہیں دتی، بعض ہسے تے بعض نے
 اخوس لال ہر بلایا سپ ڈاڑیکرٹی نے کوئی پڑاہ نہ کیتی حقیقت
 وچ او نہیں دین، ادہ ہور وی خوش مزاج جا پدی سی۔ ادہ
 تے جا چا ہوا، پوربی اطم در سے گئے تے ادہ رکھ بھالما پکھ
 نال چار خرمائیاں لگیاں سن۔ ڈاڑیکرٹی نے ادہ پار خرمائیاں
 توڑ کے اپنے نال وچ اسیج احتیاط نال بچے لئیاں چویں ادہ
 ہیرے ہودن فر اوہنے اوس رکھ دوائے نشانی لئی شوہے
 کپڑے دی اک لیر بھنی تے اپنی کاپی وچ اوس رکھ تے اوہ
 آل ووال دانقشا ایکیا۔ ادہ اہنناں چار خرمائیاں نوں لاؤٹی
 دے جگلاقی لھے، کاؤٹی دے باغ، سہنگنگ ماؤنٹن
 تے ہور تھاواں تے لے گئی۔ اوہنے لوکاں نوں دسیا پئی ایہ
 ساڈے منع دی نوں پیداوار، دا اک حصا سی۔ نال
 ہی اوہناں نوں اپنی کاپی دیاں ڈرائینگاں وی دکھائیاں۔ اگلی
 بار جدوں رکھ مڑ پڑے تے گلابی چھلاں نال لدے پئے
 سن، ہیر اھیری بھلی تے ڈاڑیکرٹی وی پنڈ توں غائب
 ہو گئی،

ایہہ دن دی تھاں کہ ادہ رکھے ملی گئی۔ پنگ چونے
 میری بانہ پھری تے ڈو جے ہتھ نال رکھاں دیاں ٹاہنیاں
 ہٹان دیاں پہاڑی دے دھب والے پاسے اک وادی نوں
 ہو گیا۔

رتا ساہ لے بیٹے، اوہنے ساہنے اشار دیاں
 آکھیا۔ "ادہ ساہنے رسیٹ روم دیکھو، ادہ جدھر
 اشار کر رہیا سی، ہی اوس پاسے دیکھیا۔ رک ریتے
 بیٹھے ہیٹھاں بانگلی ہیراں ویاں جھاڑیاں نال گھریا دس ٹنٹ
 توں کجھ چڑا غاری جدھے کجھے پاسے خرمائیاں دے رکھاں
 واک جھنڈی جھاں نے غار تے اپنی گھنی جھاں دا چھتر تانیا
 ہو پاسی۔ اندر گئے تاں ادہ غار بڑا ٹھنڈا جا پیا۔
 ایہہ یقینی طور تے رک ودھیا، "رسیٹ روم سی۔
 جدوں ازام نال بہ گئے تاں ہیں پچھیا۔ "ہیوں دس

ڈاڑیکرٹی ہن کتھے وے؟ توں دس رہیا سیں کہ جدوں
 اھیری آئی تاں ادہ پنڈ توں غائب سی۔

"کتھے؟" پنگ چونے آل دوائے نظر پائی تے
 ادہ دیاں لکھاں وچ لٹک آگئی۔ "ادہ ایس غار وچ آ
 ہندی سی۔ اوہنے ہی ایہہ غار بنایا سی۔ ادہ رکھ جدھے
 نال چار خرمائیاں لگیاں سن ادہ ایہناں ساہنے ولے رکھاں
 وچوں اک اے،
 ہیوں ایہہ کل بڑی اوپری جہی لگی، "بھلا اوس لیتھے
 بہہ کے کیہ کرنا سی؟"

"ادہ ایہہ کہ" پنگ چونے ویردا کیتا، چار
 دانے نوں پیداوار لے کے اوہنے ہر پاسے مشورہ کیتا۔
 اوہنوں دسیا گیا کہ اھیری پاروں پور جھڑ جاوے دی وچ
 کر کے خرمائی دے رکھاں نوں پھل نہیں لگدے۔ ڈاڑیکرٹی
 ایس معاملے وچ اپنی تاولی سی کہ اوہنے ایہہ کجھ اپنیاں
 لکھاں نال دیکھن دا فیصلہ کر لیا۔ سردی دا مقابلہ کرن
 لئی اوہنے ایہہ غار بنایا سی۔ جتھے بہہ کے ادہ پھل لگدے
 تے جھڑ دے ویکھ سکدی سی۔ اوس بہا وچ اوہنے کوئی
 پنڈراں دن ایتھے گزارے تے گل اوہدے اتے کھل گئی۔
 "کیہ لوہنوں بھگیاڑاں توں ڈر نہیں سی لگدا؟"

"کیہ پتا! ادہ جہاں آکھیا۔ اسیج اوس
 بہا وچ ساڈے پنڈ وچ اکثر بھگیاڑاں آندے رہندے سن
 پو ادہ ڈر نہ ہون نہیں سی لگدی۔ اخیر ادہ ایس گل دی قائل ہو گئی
 کہ سردی تے وادھی سی جس پاروں رکھاں نوں لگے پھل جھڑ
 جاندے سن۔ ادہ شمال ول آکریا ہویا رکھ دیکھو۔ ایہہ
 نال چار خرمائیاں لگیاں سن تے ایہناں خرمائیاں لئی ایہہ
 اوس پہاڑ دا احسان مند ایہہ۔ پہاڑی دے اوٹھے ہون پاروں
 ادہ کسے حد تک اھیری تے سردی توں بچ گیا سی۔ اگلے بار
 وچ ڈاڑیکرٹی نے ایس رخ نوں ہور زیادہ جھکا دین
 دا جتن کیتا۔ بیٹے وچوں ایہہ دے نال پاروں ہور خرمائیاں

لگیاں ۔ بسے ناں عجیب لگی ؟

” تے اوہدے بعد اوہنوں اصل کارن لہجہ گیا ۔
میں نہیں دیکھ سکيا ساں کہ اوہنے موسم آتے کوں قابو پایا ۔
” بے شک اوہنوں پتا لگ گیا سی کہ یہ کرنا اے “
ینگ چرنے نر گل چھو ہی اوہناں دناں وچ اوہ ہر من ولے
نوں دسدی کہ میں دکھن دی رہن والی آں تے ہتا ڈے
علاقے وچ پالا بڑا اے ۔ فیرو دی میں ایس علاقے وچ ، کچھ
دودھ کپڑے پاسے ، بلکل ہتا ڈے دانگ کم کرن جوگی ہوگی
آں ۔ مٹی کہ ایہ آب و ہوا مینوں موافق آگئی ۔ اوہنے بہت
سارے لوکاں نوں قائل کیتا کہ اوہ سویرے تے شامیں فالٹو
کم کر کے رکھاں نول دوجی نقاں منتقل کرن وچ اوہدی مدد کرن
اباچی نول اے وی شک سی ۔ کہیہ اتج ہو جاوے گا ؟ ” اہا
پچھیا ۔ ڈائریکٹری مسکرائی ۔ ” ہا چا پوچھے ہتاوں شک اے
ناں کوڑ ۔ اسیں پہلاں اوہناں دا کج حصا منتقل کر دیکھیے
” ایہناں دا کج حصا ؟ ” اباچی نے گل دہرائی ۔ بے
ایہناں نول پھل لگ دی گیا ناں وی ایہو چھوے درے ساڈے
کول ہتے نہیں ۔

” دریاں بارے کیوں سوچدے رہیے ۔ اوہ فرسکرانی
ہے اسیں کامیاب ہو گئے تاں دوہے پنڈال ولے وی ساڈی
نقل کرن گے ۔ ایس سارے پن پہاڑی سہنے وچ ہزاراں
ایہو چھوے درے نیں ۔ ایہناں بارے سوچو ۔ جے ایہناں
سبھناں وچ فرمائیاں بیجیاں جاوون تاں سرکار کینیاں فرمایا
فریدن جوگی ہو جاوے گی ۔

” اباچی ہو رکھو تر بولے ۔ اوہناں گنتی پھری تے پڑیا
ایلم درے دل جاوون والے ہو لوکاں سنگ دل گئے ۔ سرتا
ایہ نکھیا کہ لی آئی لان نے ایس علاقے وچ پھری مدھی بالی
سی اوہ ہر پاسے پہاڑاں وچ کھل گئی ۔ ایہ دیکھو ، اوہنے
دور دور تک کھلے پہاڑاں دل اشارا کیتا ۔ ” ہتاوں ہن
ہر پاسے سوتھیاں فرمائیاں دسی گئیاں ۔ کہہ دناں بعد تھے

اونا تے دیکھنا کہ ساڈی سہلائی تے ماکیٹنگ کو آپ خرابی
دے ہیاں نال ہمیری پئی اے ۔ تے بڑی عجیب گل اے کہ ہن
ساڈیاں طوفاناں والیاں کھاسیاں وچ وی خرابیاں آگ
رہیاں نیں ۔ ایہدی وجا ایہہ وی جانن ای کہ اسیں اوہناں
دے نال نال پانپر دے رکھ دی لاد تے ہوئے نیں ۔ جو طوفان
ڈک لیندے نیں ۔ اخیر لوکاں نوں پتا لگ گیا اے کہ قدرت
نال کوں ورتا رکھتا جاوے ۔

ینگ چو دیاں گلان لے مینوں نوں حوصلے نال لہر چھڑیا ۔
پچھلے کجھ سالان وچ مینوں ، ڈائریکٹری ورگے کئی آدمی
تے بہت والے لوکاں نال ملن دا اتفاق ہویا اے جنھاں نے
لوکاں دی کھلیا لئی ٹرھٹوں کم رکیت ۔ میری سوچ ینگ چو
دی گل پاروں اوہداری رہ گئی ۔

” خبروں اوہ ایتھوں ٹر گئی تاں ساٹوں بڑا ڈکھ ہویا “
” اوہ چلی گئی اے ؟ کہوں ؟ کتھے ؟ “

” پہلاں اوہرا تبادلہ کاؤنٹی نول ہویا ، دیر خاص ضلع
نول ۔ ” ینگ چرنے انگلاں اٹتے سال گئے ۔ ہتھ سال پہلاں
مینوں اچھے وی چنگی طرحاں یاد اے ۔ اوہ ۱۸ مارچ نول گئی سی ۔
اچھے سورج پوری طرحاں نہیں سی گیا تے اسیں پنڈ نوں
تقریباً دولی لمحہ دور اوہنوں رعب رکھا آکھ رہے ساں ۔
سہریاں تے ہتھ ہلانیاں لہنے ساٹوں سچھ نول واپس
پر تن لئی آکھیا پر ساڈے چوں کوئی وی نہ پرتا ۔ سو اوہ
ساڈے نال واپس پوربا ایلم درے تک آئی تے کجھ چر
خرمانی دے باناں وچ پھردی رہی ۔ مینوں لگ رہیا سی
کہ اوہ ساٹوں چھڈ کے نہیں جانا چاہندی ۔ نرمی وچ
کجھ شہتوت تے ہو رکھاں دے بوٹے ، جنھاں بارے
اوہنے کھڈرتے کیوں دے مہراں نال کہنے ہی منصوبے
بنائے سن ، اچھے وی منتقلی دی اڈیک وچ رسن پر

یعنی میل

کاؤنٹی وچ کئی ہور رہتے اہم کم وی ادھی اڈیک وچ سن۔
 اخیرہ میں ہی ادھنوں رب رکھا کہن لئی کھوتے آتے
 گیا۔ تے عیب لگا اے، ادھنوں گیاں جہاں کئی ورہے
 جو گئے نہیں فیروی عینوں ایچ لگدا اے جو میں ادھ ایچھے
 ہی اے۔ لگدا اے ادھ ساڈے پنڈری واسی سی۔

راکھ اوہنے تینوں کردی خطا وی لکھیا ہے
 "بڑے خطا ہی نہیں چنگ چرنے غور نال دسیا۔
 اوہنے ساڈوں اچھے رکھاں دے ہی وی گلے جو اتھے شافو
 نادر نہیں مثلاً شاہ بیوہ تے کائیاں کجوراں تے نال ہی

ادھناں دی بجائی بارے بدانتاں وی دتیاں۔ کچھلے سال
 بہار وچ اوہ اتر پورب پہاڑ ول گئی تاں ادھتوں جن
 سنگ دی گھلی۔ اوہنے لکھیا کہ پہاڑی علاقے دی
 فادی وچ بہت سارے لوک جن سنگ بیج کے چنگی
 آمدن کے رہے نیں۔ میں ایہہ دیکھیا اے کہ ایس علاقے
 دی آب و ہوا تے مٹی تہاڑے علاقے نال بڑی ملدی ملدی
 اے تے تیں اپنے علاقے وچ ایہنوں زمین دا تجربا کرو۔

"کچھلے سال اوہنے اپنی دھی فون وی ایچھے گھلی تہا
 اے جھنھے جتنے ہی چنگ تہہ ذری سکول وچوں گریجویشن
 کیتی اے۔ اوہ ادھنوں خطاں وچ وی ایہی سبق دیندی
 اے کہ تینوں خوبصورت پہاڑی علاقے نوں ہور خوبصورت
 بنان لئی بڑی سخت محنت کرنی چاہی دی اے۔ ایہہ یاد رکھ
 کہ ایس علاقے دی مٹی نوں تیرے پیونے اپنے خون نال
 رنگین کیتا سی۔ تہا نوں پتا اے اوہا پیو کون سی؟ سیاہی
 کیسار چو جھنوں پہاڑی چیتے دے نال نال یاد کیتا جاندا
 اے۔ ۱۹۴۳ء وچ اوہ جپانی حملہ آوراں دا مقابلہ کردیاں
 پوربی ایلم دے وچ ماریا گیا سی۔ میرے آبا جی اکو
 دس دے نیں کہ اوہ بڑا چنگا بندہ اسی۔"

میں ایہہ سنیا تاں سوچیا۔ "بلکل اک عام پروار تے
 نال نال کتنا عظیم وی۔ میں ہر اتا نہہ چکیتا تے اُٹھ کھلتا ہاں

غار توں باہر نکل آئے۔ سورج ڈھل رہیا سی۔ پہاڑ دی
 چوٹی واپر چھاواں ادھے درے نول اپنے کلاوے وچ
 نے چکیا سی۔ ٹھنڈی وادھل رہی سی تے خرابی رکھ اپنی
 پدی حد تک بچلاں نال بھرے پٹے سن۔ رکھاں دے
 پتے لال لال خرابیاں نوں بچان لئی سا بھنے مور پھے لائی
 کھوتے سن۔ کڑیاں پھل آکارن لئی فیر رکھاں اتے پڑھ
 لکھیاں سن تے ادھناں دے چھوڑ چھاڑ تے دل لگی والے
 گیت دے بول ہر پاسے بھرتے ہوئے سن۔

زید ظفر کھانی
 (راولپنڈی)

موسماں تے مول پسندے نیں
 نویں بوٹے دی مول پھندے نیں
 ایسے منظر نہیں رنگداراں وچ
 ایہہ چٹکاں تے ہول پھندے نیں
 حال دیکھے جے کوئی دل والا
 میرے ہنجر دی بول پھندے نیں
 خیر ہودے دلاں دے میلے دی
 ادھ جھڑی کیپ کول پھندے نیں
 کچھ ہیری دا ای کمال نہیں
 ایہہ سفینے دی ڈول پھندے نیں
 بھیرے ویلے توں اے مفر کھنوں
 سرتے اپنے مٹھول پھندے نیں

اکھ نظماں

پچھے جے دھاوچ ہوئے کہانی سمیلن وچ پچھی پنجاب توں جھاں نکھاریاں تے کہانی کاراں نے سترکت کیتی اوہناں وچ
افضل احسن رندھاوا دھوری وی سن۔ رندھاوا دھوراں دیاں جو نظماں اسیں ایتھے پیش کر رہے اں اوہ اوہناں دلی وچ
قیام کے لکھیاں سن۔ اپنے تسلسل پاروں ایہہ نظماں کھیاں پیش ہیں۔

1- دشمن شہر وچ پہلی رات!

دقی شہر سدا توں میرا جان شہر لے
کئے سو رہے میں ایتھے
کئی وار میں ایتھے اپنا سبب کھیا
پہلے دی دھند وچ لکھیاں اوہی سترکاں
میںوں نہیں سہا نڈیاں
میری ماں دے جاوے! جاوے!
سارے تسیں جو ایں پرانے شہر وچ ہو پہچان میری
کئے اورے؟

(دقی شہر وچ پہلی نظم)

"اشوک باوری ناس" ۲۶ دسمبر ۸۶ سرگھی ویلا

2- دوویں ریل مل کے

(پنجاب کورنوں)

عقلاں والیئے!

پچھے سڑکے دیکھ اسان
کیہ مندا کیتا۔ مندا پھیا
پڑے کیہ وڈھ رہے اں اچ اسیں
مڑھکے دی تھاں، پانی دی تھاں رت
ساڈے جئے پچھو پچھو نہیں، لیر و لیر نہیں
ساہ لئیے تے وچوں اگ دے کھانہ بھر نکلن
چپ رہیے تاں اندر سڑدا، پگھرا

اک اک اٹھ چے اک اک جٹا

اساں دے چندا یا۔

تاں وی

اسیں اوہ مورکھ جو نہ جانئے

جہد مل تے جہد پھٹے اڈوں ساڈی رت دے

جہدوں تے جہد مردے ہوئے اسیں پنجابی

دنیا لوں اسیں منٹ سکنت ہے پکڑ بنائیے

اپنی وگڑی نہ ساعقوں پٹی بندھی

کنج میں لئیے؟

شکلاں والیئے

چڑھدے سورج

اسیں پنجابی

جہڑی شے دل ویکھ لئیے اوہ پگھر پیندی

جہڑی شے نون دھپ دیئے اوہ مردی جی پئے۔

جہڑی شے نون ساہ دیئے اوہ دھڑکن ڈیر پئے

پہلے ساڈا بھیا ہو یا سریر نہ ساعقوں بھجے؟

پہلے ساڈا وگڑیا کھلیا۔

ساعقوں نہ پیا سوزے؟

جھاں والیئے!

دنیا بھرنوں ہج سکھائیے، اسیں پنجابی

اسیں پنجابی دنیا بھردے بھدے کھلے جائیے

دنیا بھر دے ڈھڈھاسیں بھریے
دنیا بھر دے دگرے اسیں سنواریے
اپنا گھر سنوارن جوگے
کوئی نہیں اسیں پنجابی
اسیں غمانے؟

اکھاں والیے!

اکھاں اندر دی ستر صرفوں باہر دیکھن
اکھاں پٹھے تے کالے وچ کرن نکھیڑا
اکھاں اندر والیاں آکھیوں بن باہر لے آوندیاں
اکھاں اچ ساڈے کول کوئی نہیں
اچ اسیں آکھے ہاں؟

قتولاں والیے!

ایک ہی قول اساں دتا ہے دھرتی نوں
دھرتی نوں اساں ماں جاتا، تے
ماں برور گھسیا

ماں کیہنگی جی شے ہندی؟

ماں اکی ہر پنجاس دا سوما

اچ ماں لہو لہوتے کچھو کچھانے

اچ ماں دی پھلکاری، اوہرے اپنے

زخماں نال

بانج کھڑے پھلاں وا

اچ ماں دے اسیں کپڑے کارے؟

نخرے والیے!

دودھ پنجاب توں نخر اکتھے؟

دودھ پنجاب توں حش اکتھے اے؟

دودھ پنجاب توں عقل کدھی اے؟

دودھ پنجاب توں شکل کدھی اے؟

دودھ پنجاب توں آکھی آتے مرنا کتھے؟

دودھ پنجاب توں لٹک کتھے اے، شک کتھے اے؟

اچ پنجاب دا نخر اکتھے؟

اچ اپنی ہی رت وچ ڈبیا ہویا

کیہ پنجاب سدا ایساں سی؟

پتلیاں پتلیاں سوہنیاں انکلاں والیے!

پتلیاں نکران توت دیاں - تے

عم دیاں کول ٹہنیاں

وی پنجاب اے!

کالے کتر سنجے شکر جھاں دگے، دڑے دن آسماناں نوں لگے بوہڑ

وی پنجاب نیں!

اچ توت تے نال، لگروں تے بوہڑاں دے سب ساڈے پتر

اپنے لہو وچ رنگے ہوئے نیں!

اچ پنجاب دا سوہن بھلا دس

کداں واسے؟

عقلاں والیے! شکلاں والیے! قولان والیے! نخرے والیے!

پتلیاں سوہنیاں انکلاں والیے!

اچ پنجاب لے آپے اپنے لہو وچ ڈبیا

اچ پنجاب اے آپے اپنی اک وچ سرولا

اچ پنجاب اے آپے اپنے زور وچ مردا

اچ پنجاب اے آپے اپنے ہڑد وچ رٹھدا

اچ پنجاب نوں دردی کھڑا

آکے کتوں پکا لووے گا۔

باہروں کے نہیں آونا!!

عقلاں والیے! شکلاں والیے! قولان والیے، نخرے والیے!

پتلیاں پتلیاں سوہنیاں انکلاں والیے!

توں تے یس دووین کول بل کے

اپنے اپنے مارے ستھان وی اک رچ بنا دیے۔

گڈے بوسے پنجاب نوں اپہرے اکتھے کھوہ چوں باہر

کڑھے!

عقلاں والیے! شکلاں والیے! ...

3- دشمن شہرتے کلم کلا آدمی!

کوئی کلم کلا آدمی
 کوئی دشمنان درگا شہر
 کوئی اندر مارو چپ جہی
 کوئی باہر ورہدرا تہر
 کوئی کلم کلا آدمی
 کوئی ٹٹیا ہویا سر یہ
 کوئی سٹنا کھٹھوں تلکدا
 کوئی آگہ چون دگدا نیر
 کوئی کلم کلا آدمی
 کوئی ڈر بڈا جاندا اول
 کوئی جٹا تٹا ننگھڑا
 کوئی بڈا جاندا سہل
 کوئی کلم کلا آدمی
 کوئی سورج بیٹھا گنوا
 کوئی ٹٹدا بجسیا پاویہ
 کوئی ہتھیں لیا جیکا
 کوئی کلم کلا آدمی
 کوئی مورکھ اتناں سا
 کوئی روح سر یہوں کڈھ کے
 کوئی آپے نئی گنوا
 کوئی کلم کلا آدمی
 کوئی دشمن اپنا آپ
 کوئی رب نون ہتھیں مار کے
 کوئی کردا لوہرا جاپ
 کوئی کلم کلا آدمی
 کوئی ماڈن گوا چابال
 کوئی کلم کلا آدمی
 کوئی جانوں اتا بے حال

4- دلی شہر وچ ناروتے ہونی دی اک گل بات

نارو اکھیا! "ہوئیے بھیر پیتے!
 وڈھے ہوئے اک سر یہ دے اپہ دو ٹوٹے
 وکھرے وکھرے بہک دے تڑف دے
 دو دیہاں ورہیاں پھوں، بے
 کھٹھے ہوئے نیں۔
 اپہ تیرا کیہ لیندے؟
 اپناں اپنی ہونر وول ان ہونر وولے ہر پینڈا جھاکیا!
 اپناں اپنے ہر ہر ہا سے دے بدلے وچ تکھ تکھ ہو کے بھر لے!
 اپناں اپنے ہر ان کیتے دے بدلے وچ سو سو ڈکھ بھوگے نیں!
 اپناں اپنے توڑ لے نیں موٹیے، ادھ صلیباں لپک لپک
 جو اپناں دیاں نہیں سن!
 اپناں بالان اتے جوانی کرائی، کد لنگھ گئی اے؟
 کس دریا وچ ہر ہا اے اپناں چنے منجھ مانے؟
 کون پہاڑ کھڑا رہندا جو اپناں اتے پٹی تے اپناں بھوگ لئی اے؟
 مشکلاں، عقلان دکھ اپناں دیاں، کیہ گھاٹا اے؟
 وڈھے ہوئے اک سر یہ دے اپہ دو ٹوٹ
 تھڑ فڈے دن راتیں عمراں توں
 رب سبتیں جے کھٹھے ہی ہو گئے نیں، تے
 ہوئے رہن دے
 اپہ تیرا کیہ لیندے؟"

ہونی اگوں بولدی! "نارو!
 جے اپناں توں کھٹھیاں وکھ سکھاندی،

نارو: پہاںیاں داراں تے لوک کہاںیاں وچ ہونی دا گھر والا۔ جو ہونی توں ہرتیا ہی
 بہ ہادی لیاون توں منع کرن دا چارہ کر دالے پر ہونی ٹکری نہیں۔ نارو
 دی گل مندی نہیں!!

تے کیوں پاڑدی؟

یہ ایہناں دا اثابت رہنا بیٹوں وارا کھانڈا تے کیوں

اک دھرتوں دو پھاڑاں کر دی؟

چمن پیالے زہر دے ہونٹھ ایہناں دے، ایسے لئی بنے نیں!

اکھاں بڑھ چڑھانڈیاں رہن ایہناں دیاں دریا وال چوں

پانی تے نہ لگے!

تھکین صلیباں بھاریاں دوہرے ہو کے ٹٹ جاون ایہ

ایہرانتہ ایہناں دا!

دکھرے دکھرے تڑندے تڑندے دوویں ہی پگت جاون

ناں کلیجا ٹھنڈا نار دوا!

دتی شہر دے اک اجاڑ جیہے مکرے دے اک کھو بچے فرج

وڑے ہوئے دو بال

در پنجاب

اڈدے جانڈے ہر ہر پل توں مار کے پنکڑی

مہرے مہرے روٹی جانڈے

روڈے روڈے مہتی جانڈے

اڈ جانڈے ہر ہر پل دے نال

جھورا جھورا مردے جانڈے

جھورا جھورا جیوی جانڈے

دیکھے نار۔

5 - صرف تیرے لئی!

(پنجاب کورنوں)

ابھے تے دتی وچ میں اپنی بیکل

کوئی نہیں کھو لھی

پر جی وی کھو لھی اے

تیرے لئی ہی کھو لھی اے

دنی شہر وچ دس دس دے کڑیئے!

میرے سچے غالی نہیں

اندر باہر سچے غالی اے

میری بیکل دے وچ بھانکن والیئے!

اندر کیہ لے؟

6 - اک سوال

کوڑ کوڑ تن پی لئی ساری

تیرے نال تے

پر کیہ سورج جھولی پاکے

لگیو لگیئے پیرے

چن پانی وچ جھاکے

تے کیہ

اپنا آپ نہ دیکھے

7 - رت داسچا خواب!

جے سی میرا پلا غالی

اس وچ کس دا دوش

ہون نہ ہون دا جیون ہو گیا!

پئے کی کنھوں ہوش۔

جے سی میرا پھل کھلایا

اک داکہ دے قصور

چن پڑتے توں بند اے صدیاں

دھتے پیتے دور

جے سی میری اکھ وچ اشرو

اشرو داکہ بجا

کھڑے تل ، اوہ اشرو وکھیا

کس نے تل لیا۔

جے میرا رنگ اڈیا اڈیا
 نیک چوں نکیا رنگ
 جگ تے رنگ دا کج پرانا
 جبرال کچی ونگ

جے میرے کجے جو کے سرے
 پنگھریاں کجے پاواں
 وتر بھوئیں جے آگ نہیں پیندا
 دیکھ کوئی بہت نتھاواں

جے سہی میرا سورج ڈیا
 سورج ڈبنا بندا
 جے میرے پیر پر چھے کنڈیاں
 کنڈے چھنا بندا

جے میرے جن نوں گوڈاگا
 جن کہ پورے رہن
 چناں والے سہج سجھائیں
 گھانے دا دکھ سہن

جے سی میرا اتارا پھتر
 تار تے کھٹاک
 عشق دہا جانا چھا چرھہ بنا
 دودھ سہجن دی سیک

جے میرے کجے سفنے کھس گئے
 سفنے کھدے رہے
 اکھاں نکیاں تے نہ سفنے
 اسیں تے کدے رہے

جے میرا کجے کھس لئیجا
 کھس کھیندا آیا
 ایہ کجھ ٹھیک اے ، اوہ نہ کھس لے
 جس ماں دا اوہ جایا

جے میرے پنڈے لاساں پٹیاں
 روح تے زخم ہزار
 کھٹے کھٹے ، زخمی روحاں
 کہہ نہیں لگدیاں پار

جے میرے گاؤں دیک پئے ، تے
 نظماں گتے دین
 کہہ دئی وہج کدے نہیں دیکے
 جٹیاں بڑھ یاں جین

جے میری پگ میراں لیراں
 پٹیاں وچے سواہ
 کجھ پنجاب دا کدے نہیں کیتا
 دیل مال تباہ

جے میرا پھل ڈھیماں لٹیا
 ہتھ پھل لٹا دے آئے
 ڈھیماں نال نہ پھل مک جاندا
 نہ ہی رکھ مر جائے

جے میرے پتر کھو ہے اھیری
 کہہ میں لگ گیا ہاں
 جے میرے نہیں جھکڑے نے توڑے
 کہہ میں لگ گیا ہاں

میراں جڑاں چے مستیے مٹئیے !
جاگ کے چھپی پا

جوتک میں توں کٹھے ہاں نی !
پھرے نہ موت دا داو

جو ہویا ، سو ہونا ہی سی
توں کیوں ہوئیں اواس

چڑی کھیڈوی ہونی کھیڈی
توں تے سیں میرے پاس

جو جھلیا سو جھیل نہ سکدا
جے نہ بند یوں نال

موت رو ، موتہہ دھو، سجنا آپنا
آٹھ.... داہ کھلے وال -

ہونی جو وی کھیڈر چاہئیے -

مردا نہیں پنجاب
میں توں اکتہ بکتہ ایہہ ہے۔

رب دا سچا خواب -

8- دلی دے نال اک خطا

لے نی دلیئے اگیا مسافر

تیرا گھبرا چور

اوپرے رنگ ساڈ کوئی

وقت نہ اسی ہور

لے نی دلیئے اگیا مسافر

گیا گوا چا بال

میں رنگ نہ روں کے دا

رہیں رنگی چال

لے نی دلیئے اگیا مسافر

تیرے دلاں دا بار

سنبھال دا کوئی ساہتی ساہتی

ہو کیاں دا دلدار

لے نی دلیئے اگیا مسافر

چارے پکے تھار

تیرے قلے ہاں تاج محل دا

کچھ نہیں گیا وگاڑ

لے نی دلیئے اگیا مسافر

گن لے اپنے نگ

تیرا کچھ نہیں لے گیا اسٹا

چھڈ گیا اپنی پگ

دلیئے نی اوہی پگ ہے اک دی

اک دے اوہی پگ ہے اک دی

امیں پگ نوں ہتھ لگے جو

آکا جلیئے سڑ

لے نی دلیئے اگیا مسافر

امرتر دا جم

امرتر بندائے جتیاں

کہ کے اوہی پگ

دستے اوہی امرتر، تے

ہر پنجاب دا شہر

دور ہودے پنجاب دے سرتوں
دلےئے اتیر تہر۔

دلےئے! تک گئے بڑھے ادھ کڑ
گھبرو، منڈے سارے
کسراں گھیر گھیر کے ہونےئے!
کوں ایہ سورج مارے

بلدی چھا چوں اٹھ ہے گا
مردا ہو پا پنجاب
توں نہیں جانڈی دلےئے! ایہ دے
جنم نہیں بے حساب

نہ ایہ مر پچھے کدے وی
نہ اس اگے مرنا
نہ اس چپ چپتے کدے وی
کے وی سٹ نول جرتا۔

ایہ پنجاب سدا توں جیوندا
سدا جیوے ایہ
وگدے رہن پئے دریا، تے
دستی رہے ایہ دیہ

لے نی دلےئے! گیا مسافر
جس پنجاب دا گول
اوہ پردیسی جس دے گادن نے
چارھے تینوں بھوں۔

لے نی دلےئے! گیا مسافر

دھرت دا اوہ فرزند
جس تے ادب دے گھر دے بوہے
توں کیتے سن بند۔

لے نی دلےئے! گیا مسافر
کری کری ہو۔
امر تہر تک اڑی اوہری
ٹٹ دیاں خشبو۔

لے نی دلےئے! گیا مسافر
اپنی بال کے سیک
کن دیوں کینے سے سن جانڈیاں
ادب دی روچ پھیک۔

لے نی دلےئے! گیا مسافر
ٹھنڈی ہو کے سول
لے نی دلےئے! گیا مسافر
آؤنا نہیں جس بھوں
(دل دی روچ آفری نظم)

پنجابی ادبی صحافتی تاریخ و روچ اک انٹرنیٹ واڈھا

پہلیہ وار
سچے اکھ
لاہور

ایڈیٹر

عسلام مصطفیٰ بسمل

وڈا ہو کے

کون کیسے بنے گا؟

بدنہایت لائپوری

عبدالغفور قریشی	علی ارشد میر	سانچہ ایڈیٹر	اقبال قیصر
بہترین مقرر	شوکت علی قر	ایڈیٹر	اختر حسین اختر
کہانی کار	غلام رسول شوق	پنجابی واکا	ایاس گمن
دو بار ایڈیٹر	مشکورہ صابری	کوئی پتا نہیں	اشفاق احمد
پنجاب دا سورما	افضل احسن رند ساوا	"سلیم سالم"	احمد سلیم
امر زحے پنجابی صفحے دا انچارج	شفقت تنویر مرزا	... پٹھان	آصف خاں
کمروڑی	شاہن ملک	"جانشین"	اقتدار واجد
"بہت کچھ"	سعید کریم	جانشین نمبر ۲	حمید عمن
عورتاں دی "ملک"	پروین ملک	"حزب مخالف" دا جانشین	تابید شاہ
بھلوان	رمضان شاہ	لہوریا	منظور وزیر آبادی
خدائی خدمتگار	خوشنودہ بیگم	کامیاب جوگی	نواز
اسلام پسند	مشفاق صوفی	پنٹاری	شارب
نرقا	عائشہ اسلم	پنجاب دا الطاف حسین	میاں ظہیر اختر
انشائیا لیکچر	آغا یحییٰ	سبط الحسن ضیفم	شکر احمد منہاس
منیر نیازی	سلمان سعید	کاما پتر	ریاضی راہی
بندا	نامہ رانا	زیڈیال دا اشتہار	کنولی مشتاق
شریف شہری	ریاض حمید	سیاست دان	خوزمان
پروفیسر (عالیٰ نحوی)	صدیقی باہر	پے وی سیکرٹری	سر نواز قاضی
شوکت علی قر	راجا رسالو	بابا	حنیف بادا
مستری	عصمت اللہ زاہد	علی بابا	سبط الحسن ضیفم
لوگرہ دا	فالد جاچوں	گورا	عبدالغفور قریشی

دور ہووے پنجاب دے سرقوں
دلئے اتر تہر۔

دلئے اٹک گئے بڑھے ادھکڑ
گھبرو، منڈے سارے
کسراں گھیر گھیر کے ہونے!
توں ایہ سورج مارے

بلدی چنچا چوں اٹھ ہے گا
مردا سو پا پنجاب
توں نہیں مابندی دلئے! ایہ دے
جنم نہیں بے حساب

نہ ایہ مرپا پچھے کدے وی
نہ اس اگے مرنا
نہ اس چپ چپیتے کدے وی
کسے وی سٹ نون جرتا۔

ایہ پنجاب سدا توں جیوندا
سدا جیونے ایہ
وگدے رہن پئے دریا، تے
دستی رہے ایہ دیہ

لے نی دلئے اگیا مسافر
جس پنجاب دا گل
اوہ پردیسی جس دے گاؤں نے
چارھے تینوں بھوں۔

لے نی دلئے اگیا مسافر

دھرت دا اوہ فرزند
جس تے ادب دے گھر دے پوسے
توں کیتے سن بند۔

لے نی دلئے اگیا مسافر
کہہ چ کہہ چ ہو۔
اسر تہر تک اڑی اوہری
ٹٹ دیاں خشبو۔

لے نی دلئے اگیا مسافر
اپنی بال کے سیک
کن دیوں کئے ہے سن مابندیاں
ادب دی روچ پھیک۔

لے نی دلئے اگیا مسافر
ٹھنڈی ہو کے سول
لے نی دلئے اگیا مسافر
آؤنا نہیں جس بھوں
(دلی درج آفری نظم)

پنجابی ادبی صحافتی تاریخ وچ اگ انٹلا دا دھا

مہینہ دار
پہلے اکھ لاکھ
لاہور

ایڈیٹر

عسلام مصطفیٰ اسماعیل

مٹھڑے جانڈے پیر

جیل احمد پال

بوچھے دچون گڑھ کے اوسناں نوں موڑ دتی تے دوسیا کہ میرے
ابو نے منع کیتا ہو یا اے کہ کے کولوں کوئی چیز نہیں لیتی۔
مٹھو دے ابو نے میرے متھے تے پیار کیتا تے آکھیا کہ
تیرے آونے او پرے لوکاں کوں چیر لہن توں منع کیتا
ہو دے گا، میں تے تیرے دوست دا ابا آں، توں چیز
کے کے " میں ٹانی اوسناں کوں کے لئی تے آکھیا۔
" تیں میرے ابو نوں تے نہیں دسو گے؟ "

" نہیں بیٹے اے توں کہندا ایں تاں پھل نہیں
دساں گا " اوسناں آکھیا۔ مٹھو دی امی آکھن لگی " ایہدا
جو تے قصائی اے " بیٹوں ایں گل دی سمجھ نہ آئی، میرے
ابو تے دندوچ کم کر دے میں نے قصائی تاں گوشت
دلے نوں آکھدے نیں۔ فیر میرے ابو قصائی کوں ہو گئے؟
" بخا اہ تے نارمل گل کر دالے، تاں وی گدالے
کے نال لڑ رہیا ہو دے، " مٹھو دے ابا جی بولے۔ بیٹوں
ایں گل دی وی سمجھ نہ آئی کہ " نارمل گل " کہہ ہوندی اے۔
سارے آکھدے نیں کہ نیلو بڑا سہیا رے۔ دو جی جماعت
دوچ چوتھی جماعت دیاں کتاباں دی فر فر پڑھ لیندا اے پر
بیٹوں بعض واری دڑیاں دیاں گلاں دی سمجھ نہیں آندی
کیوں جے میری عمر صرف ست سال اے۔ دادا چانے اک
فار دوسیا سی کہ جددی توں وڈا ہو جا دیں گاتے ساریاں
گلاں سمجھ جایا کریں گا۔

میں ایہی گلاں سوچدار ہیا فیر بیٹوں سگا کہ سردی دھ

رہی سی تے میرے پیر مٹھو دے بار ہے سن پر میں مکرے
دوچ ابا جی دے ساہنے نہیں سی جاتا جا سیندا ایں لئی اوتھے

میرے ابو بڑے غصے والے نیں۔ ارج دی اوسناں
بیٹوں بڑا سخت لکھیا اے سردیاں پاروں چلپا کرے
دوچ ہی بل رہیا سی تے اُتے شام دی چاہ پک رہی سی۔
نینو کول کھلوتا ہو یا سی۔ اوہ میرے نالوں دو سال نکالے
پرا تہا ابا جی بیٹھے سن تے کول ہی داد ابا جی بیٹھے اخبار پڑھ رہے
سن۔ ابا جی چوچے خانے دچوں چوچا والا ڈبا لہن لگی ہوئی سی۔
نینو نے خشکی نال چیک ماری تے ابا جی نے دیکھیا۔ سافوں
چلے کول دیکھ کے اوسناں نوں غصا چڑھ گیا تے بیٹوں سکھ
لگے " کتے دے پچے، نکے دا دھیان نہیں رکھ سکدا؟
چلے کول کھلوتا اے۔ جے اُتے ڈگ پوے تاں مٹھو کے مر
جانے "

بیٹوں کتینی چھڑ گئی۔ میں چپ چاپ کمرے دا اوبلا
کھولھ کے باہر ویڑے دوچ آ گیا۔ مہر پڑے اک منجی ڈھکی
ہوئی تھی میں اوبہے اُتے بہ گیا تے کئی ہی دیر بیٹھا سوچدا
رہیا۔ مٹھو دے ابا جی تاں میرے ابو درگے نیں۔ اوہ
اوسناں چنگیاں چنگیاں چیزاں لیا کے دیندے نیں۔ چیزاں
تاں میرے ابو وی لیا دیندے نیں پر میرے ابو مٹھو دے
ابو ہار چنگے نیں۔ میرے ابو بہت غصے والے نیں پر مٹھو
دے ابو ہر ویلے مہرے رہندے نیں۔ پرسوں میں سکول
جاون لئی مٹھو دے گھر گیا تاں اوبہے ابو اوسناں نوں
پوارے سن۔ بیٹوں دیکھیا تاں کول بلا کے بڑا پیار کیتا
تے آکھن لگے " تولا تے مٹھو کھلے سکول جایا کر ورنے
کھلے واپس آیا کرو۔ " فیر اوسناں بیٹوں اک ٹانی وی دتی۔
میں ٹانی لہن توں نہ کر دتی اوسناں دیر دستی اہہ ٹانی میرے
بو بھے دوچ پا دتی پر میںے ٹانی

ابا جی نے اوسہوں تعلیمی تاش لیا کے دتے ہوئے سن۔ یہی
 ایہ چیز پہلاں نہیں سی دیکھی۔ اسپناں تاشاں اُتے اکھ گھے
 ہوئے سن۔ میں بڑی چھیتی طریقہ سمجھ گیا تے اسپن لفظ بناؤ
 لگ پئے۔ امجد نے میرے نال شرط لائی کہ جے میں اوہرے
 نامل دس لفظ ودھ بناوان تال سارے تاش میرے۔ اسپن
 کھین لگ پئے۔ میں بڑی تھوڑی دیر وچ دس توں وی
 ودھ لفظ بنا لئے تے سارے تاش کھے کر کے جوھے وچ
 پائے پر امجد میرے کول اپنے تاش واپس منگن لگ پیا
 میں فاپس دین توں نہ کر دتی تے اکھیا کہ ایہ تے پکے میرے
 ہو گئے نیں۔ امجد غصے نال اچی اچی بون لگ پیا تے نال
 دے کرے وچوں ابا جی نے تیر مینوں زور نال اکھیا کہ میں
 اتفاق نال کھیناں تے کھپ نہ پاواں۔

امجد نے ابا جی دی آواز سنی تے مینوں اکھیا کہ میرے
 تاش واپس کر نہیں تے میں تیرے ابا جی نوں دسناں۔ میں
 غصے وچ آئے تیر نہ کر دتی۔ امجد میرے ابو نوں دس گیا
 تے میں ڈوبے دروازے راہں چھت اُتے آ گیا۔ اوہ
 کونے وچ ڈھنٹی منی اُتے جا کے بہ گیا۔

کافی دیر ہو گئی۔ کوئی نہ آیا۔ میں بنیرے اتوں باہر گئی
 وچ آندے ہاندے نوک لکھدا رہیا۔ تیر مینوں ایہ نکل کھل
 گئی کہ میری جیب وچ امجد والے تاش نیں۔ میں تھلے لہہ
 آیا۔ کھین لٹی میں اوس کرے دل گیا جتھے ابو تاپا جی
 تے ہور گھر والے بیٹھے ہوئے سن۔ میں دوروں ہی امجد نوں
 اپنے ابونال بیٹھیاں دیکھیا تے واپس پرتن ہی لگا ساں
 کہ گل کر دیاں کہ دیاں ابا جی دی نظر میرے تے پے
 گئی تے اوہناں بڑے پیار نال بلا لیا // تیلو بیٹے ایہ
 آئے حیران تے ڈر یا ڈر پائیں ابو دے تیرے گھ گیا۔

ابا جی نے مینوں بڑے پیار نال مچک کے اپنی گودی
 وچ بہا لیا۔ تیر پچھن لگے۔ "ایہ تیری جیب وچ کیہ لے؟"
 "ایہ... میرے موہنہ وچوں گل نہ نکلی کی"

ابا جی نے ہتھ پا کے تاش میری جیب وچوں کدھ
 لئے۔ "اچھا! تے ایہ تاش نیں؟ ایہ کدھے میں پا اجد
 دے ہون گے! میں ناں؟ چل لیا ایہوں دے دیندے
 آں۔ کئے کوئی اجد۔ پھڑاپنے تاش۔" ایہ آکھ کے ابونے
 میرے رچتے ہوئے تاش امجد نوں دے دتے تے مینوں
 گودی وچوں لاسنیاں آکھن لگے؟ چل باہر جا کے کھینڈ۔
 میں تیرے تاپا جی نال گل کرواں۔"
 اپنے تاش لئے کے اجد اپنے کرے وچ چلا گیا تے
 میں تیر کوٹھے اُتے آ گیا۔

کئی ہی دیر ہو گئی لے۔ میں اجدے وی
 کوٹھے اُتے ڈھنٹی منی اُتے بیٹھا واں۔ مضا وچ سپردی
 ودھدی جا رہی اے تے میرے پیر لھڑ دے جا رہے نیں۔

درد و رنج

بیتے دے صفیاں تے، پنڈا پنجاب ہاں
 سچے سچے تکی تے، سسپدا پنجاب ہاں
 اندرو اندری ہاں، اک وک جہ
 لوکاں دی نظرے میں، سہرا پنجاب ہاں
 میرے پتاں ڈن پکھو، کچھ گھراں چہ اجد
 نقشے تے اجدے وی، وسدا پنجاب ہاں
 کیتی سیاست ہڈاں چہ پارے واگہ لہ گئی
 رشتیاں دی دھرت ساں، رسدا پنجاب ہاں
 ہند نے ہندا کے بڑا، ویکھ لہ گئی
 پنڈ تے سوہنا میں، چچا پنجا لہ گئی

ہزاراں ورہیاں نوں سادے کھوں
 خمیر وچ رچی ہوئی
 پنجاب زبان

دکھ بھارا ڈھڈھ چمپال دا

غزالہ نذر ہجرا

کولوں پچھ کیتی، پرا اوہدی ماں اگے ای پئی اڈ بکدی سی۔ اوہدا
 مونہ کھنوں دی دیر سی پئی ماواں دھیاں اوہدے دوائے
 گرجھاں وانگوں ہو گئیاں، ماں آکھن لگی پتر ای تے آکھنی آن
 دو جا دیاہ کرے کدوں تیک اولاد دے مونہ نوں سہکدا
 رہیوں گا۔ ایس گنڈ دے ڈھیر وچوں کجھ نہیں لبھنا، میری گل
 من تے ایس پترلی نوں دو پوٹے کاگت دے کے مگروں لاد
 بے دھی بونی تے آکھن لگی "لالا شرتیو بھرا پٹی نوں چھیتی اتھیں
 کڈھ مار نکرہ کریں جی ہی ڈھونڈ کے تیرے لئی جن ورگی
 بھائی بیاواں گی، اسلم نوں اگے ای غصا پرٹھیا ہویا
 سی، اوہدی گل کس گئے اوس چوکھے وٹ وچ بھین نوں
 چھپڑ کڈھ ماری، ماواں دھیاں ڈراسے باز ڈو مینیاں کس
 ددھاں پٹ پٹ کے سارا پنڈ کٹھا کر لیا، ماں آکھن لگی دے
 سکھا میری ڈھڈھ جی اکو ای دھ آسے جنھوں ایہہ جتنا اپنی ران
 دے آکھے لگ کے مار چھڑن رگا سی، مینوں تے اپنی تینہی دھی
 پترناوں دی بہتی لاڈنی اے۔ دے لوکو ایہناں ددھاں نوں
 ساڈے گھر دں کڈھو نہیں نے ساڈیاں ماواں دھیاں
 دیاں سنگھیاں گھٹ کے مار دیں گے۔ سارے پنڈ والے
 گھر وال دے خلاف برکن لگ پئے۔ ماں نے جدوں لوکاں نوں
 وی اپنے نال دیکھیا تے ہور اکڑ کھلوتی، پتر نوں آکھن
 لگی یاد نبع ہو جا ایس گھر وچوں بے توں ساڈی گل نہیں مننی
 تے ای پتھے وی نہ رہیوں ایس تیرے واسطے مر گئے تے
 توں ساڈے لئی مر گیا۔
 اسلم رون بہا ہویا شرتیا کول آیا تے آکھن رگا میں

اک تے شرتیا پو دے جے مونہ ہبانڈرے والی ڈرا گل
 سوانی سی، دوی قسمت گھر اولاد وی نہیں سی ہوتی، فرسوں ہاں
 اوہوں کتھے سکھ داساہ لین دینا سی۔ اوہدے اتے ساک کروان
 والا ہو ہرا وی چراں دا قورے جا ستاسی، گھار وچ پتہ
 گل گل تے پیکے پتہ والی اڈ تری کس تے دبلیاں کھا کے
 چھتیاں وین والی نکھنی کواری ننان سی، ایہہ دوویں ماواں
 دھیاں دوہ توں دوہ چندا لال سن۔ اوہناں شروع توں
 ای شرتیا نوں چنکا نہیں سی جاتا تے ویلے کو پئے ڈھاپوی
 نوں گھکوراں کر دیاں رہندیاں سن۔ پتہ جدوں شرتیا دیاہ نول
 چار ورے ہو گئے سن تے اوہدے د پیرے پھل نہیں سی
 کھڑا تے ایہناں دوہاں کوں سکین دے پھیرے ناں
 رکھنے شروع کر دتے، کدی اوہوں کھڑا کھدیاں تے
 کہے پھنڈرے کھ آکھ کے روار دا مار دیاں، اوہدا خود اسلم
 کے ڈراڈے شہر وچ دکری کر داسی، اوہنے بھرات دی
 جھڑ پھٹی تے آؤنا تے شرتیا کھڑا کھنا پئی جیوں میر
 پیکے چھڈ آتے آپ دوجا دیاہ کرے میں تیرے قابل نہیں
 تیری ماں تے بھین ہر ویلے میرے نال شرتیاں تے مینوں
 جینے مار دیاں جین کہ توں ساڈے منڈرے دی جان ای
 چھڈ نولہ پئی سبھا شرتیا جیہا گھرو اولاد نہ ہون دے غم وچ
 تنگ کے کر تنگ ہو گیا اے۔
 اسلم بڑا بیبا جانا سی تے اوہوں شرتیا نال پیار وی
 چوکھا سارا سی۔ ایس والری جدوں اوہنے اپنی بڑھی دیاں
 گلاں سننیاں تے اوہوں وڈا غصا پرٹھیا، اوہنے ماں

ہنے ای شہر جا رہیاں گرائے دامکان ہلدیاں سارا کی تینوں
 آکے لے جاواں گا۔ توں اوہنے دن ایتھے ای اوکھے
 سوکھے کڈھ۔ شہر یاو چاری اگوں کیہ بولدی۔ اوہا بندتے
 نوکری تے چلا گیا پر اوہدی کس تے نشان اوہنوں دھکے
 مار کے اوہے دن ای گھروں باہر کڈھ دتا تے اکھن لگیاں
 اچ توں کچھوں ساڈے ویہڑے پیر دھریا تے ٹنگاں جن
 دیراں گئیاں۔ پنڈ والے ایہہ نظم اکھی ویکھدے رے پر
 کسے نوں توفیق نہ سہئی کہ ماواں دھیاں نوں ایہہ اظہیر کرن
 توں ڈوکن۔ شہر یاو چاری روندی کڑلاڈی دھکے ٹھڈے
 کھانڈی اپنے پیکے گھرا پڑ گئی۔ اوہدے ماں پو پو پھیا دھیتے
 تعینوں کیہ سوہیا پر اوس کرماں والی ماپیاں دے کنیں کوئی گل
 نہ پائی۔

چھے دناں پھول اسلم اپنے گھر آتے اوس ماں کوں
 پکھیا شہر یا کتھے اے تے ماں بولی سانوں کیہ پتا اڈھل
 جانی کتھے دفع ہو گئی اے۔ اسلم نوں پہلاں توں ای شک
 سی اوہ ترست سوہرے گھارا پڑیا تے اپنی بڑھی نوں اپنے
 نال شہر لے گیا جتھے اوہنوں اک چھوٹا جہا گھر لہج گیا سی۔ اوہ
 دووی رضی باضی شہر میں ڈیہ پئے تے فیر کدی پنڈول ہاڑ
 نہ کیتا۔

اولا نہیں سی سہدی پر اسلم فیروی اپنا بڑھی نال پیار
 کردا سی تے اکھدا کی اولاد تے رب دیندا میں تیرے تے کیوں
 ظلم کہ اں سانوں خدا تے بھروسا رکھن چا سہدا۔ ویاہ دے
 اٹھویں ورہے رب نے اوہناں وے گھر رنگ لایا تے اک
 چن ورگا پتر دتا۔ اوہ دووی خوشی نال بھاوے ہو گئے تے
 اوہناں خدا دے لکھ لکھ شکر ادا کیتا۔ اوہناں نوں پنج
 لگا جریں اوہ اچ ای ایس دنیا اتے آئے ہون۔ جن اوہناں
 نوں سا نا جگ ای سہدا وسدا سن ڈیہہ پیا۔ اک دن
 گلاں کردیاں اسلم اکھیا پھلے نوکے میرا جی کردالے کہ
 اماں نوں وی ایہہ چاہ دی خبر سناواں، سانوں کتھے

ورہے ہو گئے میں پنڈ والیاں دی ذات لیاں، شہر یا نئے اوہنوں
 اکا نہ ٹھاکیا سگون اکھیا جے مانا امانے دو سیر پتا سے
 وی لے جاہی تے سارے ویہڑے گلے داموہنہ مٹھا
 کرائیں۔

اسلم جدوں پتا سے لے کے اپنے گھر پنڈا پڑیا
 تے ویہڑے وچ پیر دھریاں ای اوہدی نظر رو روین کردیاں
 ماواں دھیاں اتے پچا۔ ویہڑے وچ ہو روی جھیریاں جانیال
 کٹھیاں ہویاں سن تے اوہناں نوں تسلیاں دے رہیاں سن
 کہ حوصلہ رکھو تہاں تے رو رو کے اپنا لکھ نہیں پھڑیا۔ اسلم
 دا ایہہ منظر ویکھ کے تڑا نہ نکل گیا اوہ ماں تے بھین نوں چھامار
 کے طیا اوہناں نوں روندیاں ویکھ کے اوہدے اٹھرو اپنے
 مظہر نال پونجھ کے گل کچھی تے اوہدی ماں آکھن لگی۔ اے
 ڈھائی ورہے پہلاں ای تیری بھین دا ویاہ کیتا سی۔ لکھ نہ پھے
 ایہہ دیاں سوہریاں دا میری بلوک جی دھی نوں ایہہ آکھ کے
 دھکے مار کے کڈھ دتا میں کہ ایہہ بے گھربال، پچا نہیں پنڈا
 ویکھ اچ ظالماں نکھت وی گل دتی اے۔ ایہہ گل سن کے
 اسلم دیاں اکھاں اگے اظہیر جہیا آ گیا اوہنوں اپنی بڑھی ٹرلا
 نوں دھکے مار کے کڈھن دا منظر یاد آ گیا ماں نوں پندی
 ویکھ کے اوہا دل کیتا کہ اچ اوہ اچی اچی رولا پائے پئی اپنے
 ڈھد دیاں جیانی دے ڈکھ و دھیرے ہندے نیں پر اوہ موہنوں
 کچ نہ بولید سگون ماں بھین دے گل لگ کے بڑا رو دیا کول
 بیٹھیاں بڑھیاں وی اوہناں نوں ویکھ ویکھ کے اٹھرو کیرن
 ڈیہہ پتیاں۔

فیصل آباد، پچ ساڈے نمائندے
 حاتم بھٹی
 شہر بک سٹال، بھوانا بازار

اک اُجڑی نار مُٹّی بیٹھی
 اوہ پٹی روندی سی زار و زار بیٹھی
 کسبہ کچھ پامیاں رکھیا ناں تیرا
 رہیا جگ تے کوئی نہ تھاں تیرا
 ویری ہو یا شہر گراں تیرا
 کسے حاکم نہیں کیتا نسیاں تیرا
 آگ پھلاں دے سینے تے بالنی این
 کاہنوں زرگی اکھیاں گالنی سے این
 بڑی دکھاں دے مونہہ وچ ڈھوئی ہوئی آں
 جیوندی جان نہ وچوں میں موئی ہوئی آں
 اوہناں واسطے آج میں کوئی ہوئی آں
 آج میں پانیوں دی پتلی ہوئی ہوئی آں
 سٹی ہوئی ستار رہا بیاں دی

بوٹے ہار شنگار دے تلے دیکھی
 دکھ کول کھلوتے پئے مہرے سن
 اونہوں کہیا میں دس توں بھاگوانے!
 بیٹھی باغ اندر کلتی دین پاویں
 واسا شہر داتینوں ای بھا وندا نہیں
 دھارا ظلم دی کدھروں پئی تینوں
 لے دیک دی رکھ دے دین تیرے
 کھارے سو میاں دا پانی پاء پاء کے
 آکھن لگی اوہ؟ دساں میں کیہ تینوں
 پھراں ساکس وردل دی جگ آتے
 جتھیں لوریاں جھٹاں نوں رہی دیندی
 اسخ تاں پنجاں دریاواں دی ہاں مالک
 مٹھاں میٹ کے نگرے ہاں بیٹھی

پچھی وارت نہ جھٹاں نے شرف میری

دے میں بولی ہاں اوہناں پنجا بیاں دی

رکھ

طارق جاوید

اے اوپری چھاں ای مان نہیں۔ تیں بوڑھ واد رحمت دیکھ
سکدے او کڑی ڈڈیری چھاں ہوندی اے اوپری، پر
خوف ایہ ہے کہ ادھرے سائے وچ کوئی دوجا بوٹا جیوندا
نہیں رہ سکدا۔

دوجے پاسے ایہو جے درخت وی نہیں تھھاں دے
قد چھوٹے ہوندے میں تے سایا وی تھوڑا پرا دھاں اُتے
رہی رسیلے تے دل و نظرنوں پر چاون وائے پھل لگدے ہی
جھڑے ہر وڈے چھوٹے دیا پہنچ وچ ہن۔ اوہ ایہ پھل
کھا کے جان ہی نہیں بناندے بلکہ ایہ نعمتاں پیدا کرن والے
دی عظمت تے بزرگی نوں مندیاں ہویاں اوہدا شکر دی دیا
باندھ سکدے ہن۔

دراصل دنیا دیاں ساریاں شیواں انساناں وانگ
چنگیاں تے منڈیاں ہن۔ درختاں نوں وی ایس نظرین کھیا
جاسکدا اے۔ درخت مادے، سبھے سو بنے تے
پھلاروی ہوندے نیں۔ تے کو جے بیڑے تے بے شرم
پر اک گل ضرور اے کہ جھڑے درخت پھلارویں جھاں دا
حسن تے خوبورتی انساناں دے لطیف تے کول جذباں نوں
نظری خشیاں نہیں دیندی اوہ درخت وی انساناں لے
جڑے کم آؤندے نیں۔ تعمیراتی کم ہودے یاں عام ورتوں
دیاں دوجیاں شیواں، ایہناں وچوں بہتیاں درختاں دیاں
لکڑیاں ہی بندیاں ہن۔ میں جھڑی کرکسی تے بیٹھا ایہ قلم چلا
رہیا واں ایہ کسے درخت دی لکڑی ہی ہونی اے۔

رکھ کوئی انوکھی تے اوپری شے نہیں۔ خاص طور
تے انساناں ہی تے ایہناں وچ سیران کرن والی کوئی شے
نہیں ہوتی چاہیدی کیوں جے انسان داتے رکھاں داساتہ
اڑل توں اے۔ عینوں تے بعض واری انساناں تے رکھاں
وچ کوئی فرق وی نہیں مایا پرا۔ سگوں بعض رکھ انسان
تے کجہ انسان رکھ لگدے نیں۔ اونچ دی پنڈر ہونے بل شہر
انساناں وچ ایہ جیاں تیدیاں آئیاں نیں کہ قدران تے رواج
دل کے رہ گئے نیں۔ کدی کدی تے اپنا آپ سپہان وچ
دی غلطی ہر جاندی اے۔

ایہ سادے سادے بوٹے تے رکھ انساناں وانگ
ہی من بھلی ایہو جے جویں دے عام جھے بندے ہوندے
نیں ہی تے ایہ وی کہن وچ حرج نہیں کھدا کہ بعض واری
رکھ انساناں نالوں چنگے ہی ہن۔ کیوں جے بولدے ایہ
نہیں ہا جتے کھلوتے نیں او جتے ای کھلوتے نیں۔ اک
دوجے دے آہو سامنے، تے اک دوجے دے نال نال
پر اک دوجے توں واقف نہیں۔ ایہناں دی وڈیائی دارک
ثبوت ایہ وی ہے کہ بعض نقادان تے انسان اچ دے
شرفی یافتہ سائنسی دور وچ وی ایہناں اگے ہتھ بچھ کے
کھلوتا اے۔

کجھ رکھ اپنے قد کاٹھ پاروں دی بڑی حد تک انسان
نال لگدے نیں جھڑا رکھ لگا، چڑاتے بہتا سوہنا ہوندا
اے اوہ بے شرم ہوندا اے۔ تے جھڑا بہتا کھلریا ہویا ہوندا

بزم عارفِ جہینہ وار مشاعرہ

۱۱ مارچ ۱۹۸۸ء مجھے دہلی وپہاڑے بزم عارفِ گجرات دے جھندے تلے حکیم عبداللطیف عارف مرحوم دی یاد وچ دوجا پنجابی مشاعرہ گلستانِ سعدی وچ سوہیا۔ عدھی صدارت پر و فیروزانہ محمد صفدر (دانشور) پر نیل سرسید ڈگری کالج گجرات) سوہراں کیتی۔ عدول کم نہان خصوصی پر و فیروز سعید الرحمن سینی سوہراں تول دکھ ڈاکٹر قریشی احمد حسین احمد قعداری، منظور حسین دل سید غلام مزید جعفری، شیخ عبدالکریم اختر، محمد ریاض ریاض، اعجاز حسین مٹر، صادق لطیف سعدی، سرنا منظر علی، اللہ دتہ آواز، غلام رسول غازی، تے انجمن بلوچ، افضل راز سوہراں اپنا اپنا کلام سنایا۔

صدر محفل پر و فیروزانہ محمد صفدر سوہراں اپنی صدارتی گل بات وچ کہیا کہ بزم عارفِ گجرات دا قیام اک پاسے حکیم عبداللطیف عارف سوہراں تول اوہناں دے سچے پنجابی ادبی کماں لئی۔ خراج پیش کرن دا سچے لے دو جے پاسے پنجابی زبان تے ادب دی وڈی خدمت دی۔ اوہناں دسیا۔ حکیم عبداللطیف عارف مرحوم، نرے شاعر نہیں سن۔ بلکہ بچتہ گوشتاں تے بہترین مقرر دی سن اتے اوہناں اپنی زندگی قوم اتے ادب دی سیوا کردیاں گزار دی۔ اپنی حیاتی وچ اوہناں درویشی رنگ رکھیا۔ اتے ساری عمر ظلم، جہالت، اتے وسیب دیاں برائیاں دے خلاف لڑ دیاں سوہراں گذاری۔ اوہناں اکھیا اے (سانول چا سید اے کہ اسی اپنے اچھے وڈیریاں دی یاد مناندے رہوئے تے تاں جے اسٹوڈیاں حیاتیوں وچ جان ہنڈا رہوئے۔

بزم عارف دے ایس اہلاس وچ اپناں گلان دا

خبر کیتا گیا۔

”عارف پنجابی اکیڈمی“ گجرات دا قیام۔ جہینہ وار
”پنجابی رسالہ عارف“ جاری کرن لئی ڈیکلریشن لینا اے
باقاعدگی نال رسالہ جاری کرناں۔

”عارف پنجابی اکیڈمی“ ولوں ایم۔ اے پنجابی کرن
دائے اتے پنجاب یونیورسٹی وچوں اول آون دائے کڑی
منڈے نون عارف پنجابی اکیڈمی“ ایوارڈ میڈل دیون
دا پورگرام۔ اتے اوہناں پنجابی شاعران دا کلام مفت
چھاپیا۔ جنھاں تول ”عارف پنجابی اکیڈمی کمیٹی“ چھاپن
لئی منظور کرے دی۔

اپہرے تول بعد اہلاس ختم ہو گیا اتے حاضرین
دی چا، تے سٹوڈیاں نال تواضع کیتی گئی۔

رپورٹ: سیکرٹری بزم عارف

پنجاب یونیورسٹی کا ششماہی پنجابی مجلہ ”کھوج“
(۱۹) شائع ہو گیا۔

لاہور ۲۰ اپریل۔ پنجاب یونیورسٹی کا پنجابی زبان
وادب کا تحقیقی و تہ سشماہی ”کھوج“ کا انیسواں شمارہ
شائع ہو گیا ہے، یہ تحقیقی مجلہ ڈاکٹر شہباز ملک کی ادارت
میں شائع ہوتا ہے۔ اس شمارے میں ملک کے جن محققین
کے اعلیٰ پائے کے مقالات شائع ہوئے ہیں۔ ان میں ڈاکٹر
محمد باقر (مضامین نصاب ضروری) ڈاکٹر وحید
قریشی (پنجابی ادب دی ترقی وچ انگریزاں کا حصہ)
شریف کنجاہی (عارف شاہ بارے اک دو گریڈ) سجاد
حیدر (میں تے میں) ڈاکٹر شہباز ملک (دسی پتوں
حافظ پر خور دار را بھنا) حفیظ احمد۔ (سائین غلام محمد
دی شاعری تے من) عادل صدیقی (برکت علی ہاشمی، حیاتی
تے کلام) اور اقتدار واجد (پیر احمد شاہ، حیاتی تے
لکھتاں) شامل ہیں۔

پور دیات گلیاں

جیل احمد پال

پہلا اسے۔ ایہ سوال اوہ نہیں جو پنجاب پبلک سروس کمشن
دے انٹرویو پرچ امیدواراں کولوں پچھے گئے تے جواب
اوہ نہیں جو اوہناں امیدواراں نے دتے۔ چیتے رہوے پئی
اج کل سول سروس دا کمہ نہیاں جوں آگے نالوں بہت
دودھ گیا لے بہر دو جا طالب علم ایہہ سے ٹٹی تیاری کروا
دسدائے تے عام کر کے ایہہ سے امتحاناں وچ اوہی
طالب علم نہہ سے بن جو علم پاروں سارے طالب علماں
دی پچھڑتے ملائی ہوندے میں نے فریختے "ملائی" دا
ایہہ حال ہووے اوہتے تعلیم دا معیار کبہ ہووے گا۔؟

جس اخبار وچ آپر دکا خبر چھپی اے اوہ سے وچ
اک ہور نکا جی خبر۔۔۔۔۔ صرف اک کالمی سٹریٹ نال، کوئی
باراں کوسٹراں وی روڈیاں سرخیاں ساڈے اخباراں وچ
صرف فلم ایکٹراں تے کھڈاریاں دیاں نگ چاں ہیں ایس
خبر مطابق پبلک سروس کمشن دی رپورٹ ایہہ دے پئی ملک
وچ معیار تعلیم مسلسل ڈگ رہیا اے۔ خورے "معیار تعلیم"
جنھال نے بنہ کرنا اے اوہناں دی نظرتوں ایہہ خبر گزری
وی اے کہ نہیں بنن تک اسان اپنیاں تن نسلاں منتقت
تعلیمی پالیسیاں دی بھینٹا چڑھا دتیاں میں نے ہتھ اپی
آیا کہ "معیار تعلیم مسلسل ڈگ رہیا اے۔" خورے
ایہہ گل ساڈے سیاہیاں دی سچ وچ کیوں نہیں آندی کہ اوتا
چہر معیار تعلیم ڈگدا ہی رہتا اے جتا چہر بالاں دی بنیادی
تعلیم نادری زبان وچ نہیں دتی جاندی۔

پہلاں کجہ سوال تے اوہناں دے جواب دیکھو۔
س: قائد اعظم مسلم لیگ وچ کدوں شامی ہوئے

ج: ۱۹۳۲ء

س: در قرار داد پاکستان کدوں منظور ہوئی

ج: ۱۹۴۷ء وچ

س: ہجری کدوں شروع ہوئی

ج: پتا نہیں۔

س: پاکستان دی آبادی کئی اے؟

ایہہ سوال سوشیالوجی وچ فرسٹ ڈوٹیرن حال

کرن والے طالب علم توں پچھیا گیا

ج: پتا نہیں

س: سماجیادی چوٹی کتھے ہے

ج: (۱) جاپان

(۲) آسٹریلیا

(۳) پاکستان تے افغانستان دی سرحد تے

س: تہاڈے ابا جی کبہ ہیں؟

ج: (۱) مسلمان

(۲) اک آدمی

(۳) اوہ نہر گیا لے۔

میرا خیال اے رینا ای کافی اے۔ کہہوے تیں ایہہ
نہ کجھ لک پور پئی گرمیاں دے کوں نال ہی کالم نویس داد داغ
چل گیا ہے تے سوالاں دے بونگے بونگے جواب دین لگ

۱۹۸۸ء اور اردو دے نفاذ دا سال اے۔ ایہہ اوہ
 نورا، سلوگن یاں من پرچاوا اے جو کئی سالوں توں اخباراں
 راہیں گھوٹ گھوٹ کے ساڈے کینیاں پایا جا رہیا اے۔ ہن
 تے کن دی پک گئے نیں پر کجھ نہیں آؤندی کہ اوہ کجھ نفاذ
 اے۔ جدھی اپنی کھپ پٹی جوئی اے۔ البتہ ایہہ ضرور ہو یا
 اے پئی مقتدرہ دے مقتدرال دے انٹرویو دار دار
 اخباراں دے صفحے کالے کرن دا کارن بندے رہے نیں۔
 ایس سلسلے دا تازا انٹرویو مقتدرہ دے چیئرمین جمیل جالبی
 دا چھپیا اے۔ انٹرویو لین دا بیان وچ ماشاء اللہ پنجابی زبان
 دے دوکھاری وی شامل نیں۔ ایس انٹرویو توں پتا لگا
 کہ جمیل جالبی نوں کئی زبانوں آندیاں نیں مثلاً اردو، فارسی
 سندھی تے "سرائیکی" دے چیتے رہوے کہ ایہناں زبانوں
 وچ پنجابی شامل نہیں) ایہے انٹرویو وچ اگے چل کے پتا
 لگا لے پئی جمیل جالبی نوں پلھے شاہ بڑا پسند اے تے
 متا شروی کردا اے۔ ہن سمجھ نہیں آؤندی پئی مدت کدھی ماری
 گئی اے۔ انٹرویو کاراں دی یاں جمیل جالبی دی۔ پلھے شاہ
 پنجابی دا شاعر اے تے پنجابی جالبی نوں آؤندی نہیں دا انٹرویو
 وچ کدھرے ذکر نہیں) ایہہ من لئی تیار نہیں کہ ایس انٹرویو
 وچ پردت دی غلطی رہ گئی اے ہاں البتہ پنجابی نال نادان
 دوستی پاں دا نا دشمنی مزور انٹرویو وچ نظر آندی اے۔

سرائیکی پرپے

ماہ توڑنے چکھے جے اپنے اک شمارے وچ "زبان پرچاجی
 تبدیلی کا اثر" دے سزناویں ہیٹھ اک مذاکرا چھاپیا۔ ایسی
 مذاکرے وچوں صرف پارفرے پیش نیں، تبصرے وی
 میرے خیال وچ کوئی لوڑ نہیں۔

۱۔ ہماری ۲۵ زبان با ادب با ملاحظہ ہر سٹیئر" میں ہے
 (محمد علی صدیقی)

۲۔ علاقائی زبانیں اپنے علاقے کے مسائل سے آنکھیں

چار کرتے ہوئے زبان لکھ رہی ہیں۔ ادب تخلیق کر رہی ہیں
 حکیم اردو زبان ان سے رتنے ہی فاصلے پر کھڑی ہے۔
 (کشور نامیہ)

(۳) ہمارے ان بہت سے رد عمل صرف

اس لئے دسے اور کھٹھڑے ہوئے ہیں کہ

— ہمارے لوگوں کے پاس وہ زبان نہیں ہے جس میں

اس کا اظہار ہو سکے وہ واقعی گونگے ہیں (انجم اعظمی)

(۴) زبان اور ادب کا جب تک زمین سے رشتہ نہ

ہو وہ عوامی نہیں ہوتے (حسن عابد)

کہہ بہاؤں ساڈی پیاری مادری زبان پنجابی دی

اوہ شل چیتے دے؟

" ذات وٹانی چنگی تے بونی وٹانی مندی "

بیوں یقین رے تیں اپنے پیارے بالوں نوں سپر

توں پہلاں مادری زبان سکھائی اے تے گھر وچ، گھر وں

باہر بالوں نالی وی سنے ہمداناں نال وی صرف تے صرف اپنی

مادری زبان پنجابی وچ کلا کر دے او۔

جھنگ رنگ دے جوان لکھاری

محمد شفیع بلوچ

دیاں پنجابی کہانیاں دا پہلا پرچاگا

"شام پئی بن شام"

چھیتی چھپ رہیا اے۔

امین خیال

منظر فارانی (ضمیمہ آباد)

آقا اودہ مخلوق دا، خالق دا محبوب
دو جگہ دی تخلیق ہے اوہدے نال منسوب

جنتوں و دہ گراں اوسپناں دا
عرشوں آقا پتھان اوسپناں دا
ہر دم ورد پکاں اوسپناں دا
لے دی ناں اوسپناں دا
چنگاواں تے ہاں اوسپناں دا
بھیرا ہرواں ناں اوسپناں دا
امی ہو کے علم کھائے
داں اوسپناں دا

پاسے پاسے چلی دے آت آد سے احکام
شرق مغرب ہوں یا ہوں شمال جنوب
کھنّ رب اسے نکتہ داں اوسپناں دا
چاق

اک اشارے نال اودہ چن کرے دو
نلان اجازت اوسدے سورج ہوئے عزوب
دیرا دین دا پال کے کیت کفہر کافور
بے دشمن رب دے سب کیتے مغلوب

جہاں اوسپناں ہتھیں پیار نہیں کروا
جی کروا گھر ڈھاں اوسپناں دا
سرتوں پیراں تنگ ہے سارا اودہ قرآن
میں محمد مصیم مدینہ

علم نشانی اوس دی سچ اوسپنوں مرغوب
مکان تائیں دستیا عبودیت دا ولے
اوہا شانی کتھاں جگ تے ہے کوئی پارا
جیکہ ہی اکھواں اوسپناں دا

بڑا مٹھا، بڑا سو مٹا، تے ہوں پیارا
عبدی خاطر نہا یا کرتے نے جگ سارا
چپا رہناتے بولنا تابع حکم خدا
پار خیال ہی ساں اوسپناں دا

اوہ ہے طالب ربّ دا، اللہ دا مطلوب
عبدھے اسم مبارک وچ شفا و بروری
لیا ادھارا اوس توں یوسف حسن حال
اوسے کول سکھیا کرنا صبر اوتوب
عبدھی آفت میرے سینے توں ہے ٹھارا
میرے آقا دی حب دیوچ جاوید اقبال
مٹھا ہر علم لیاوی کوڑا جاوید کھارا

منظر میرا آپ ہے آت پشیمان
ہی دوزخ دے خوف توں کیوں ہرواں مرغوب
ہا

نعتان

محمد جاوید اقبال خان (پاکستان)

تیجی دنیا داد کھڑا!

چھٹی دانے میرے لٹی نہیں۔ پتھی سو پے
 کھنڈ مرود دی میری خاطر
 جٹ دی روزی وچوں وی کچ ڈگا ڈھٹا
 میرے ہتھ ای سگے گا!
 ٹھنڈ پان بھاواں
 رنج کے کھاواں
 پیاس بچھاواں
 سوچ اڈاواں
 تے اڈ جاواں
 لٹھاہ!!!
 "یوسے رہا، ہائے او رہا!"
 چیکان ماردا تے کمر لاند
 ہودوچ ہناوندا
 بازیاں کھاوند
 پنھی زکھوں ٹھانہ اڈ گا
 اک پل تک اسماناں دے دل
 ادس دی پیڑنے ہڑا کیتا
 "میر یار تبا
 اک گل دس ہاں سوہنیا رہا
 میرے جے مسکین نون
 تیریاں نعمت جنتاں
 جہڑے جہڑے سیتاں مارن
 او سے دیلے
 سبھیوں، کھبیوں
 دوروں کدروں
 زور اور دی ڈاڈی گولی
 سکن سن کردی آجاندی
 تے۔ کھنڈ وچ کیوں
 اکھدی اسے ؟؟؟"

نت اڈیک، داپنکو پکھرو
 آس دے لے رکھ دی سب توں
 آچی ٹنڈ مرنڈ تے سک مڑکی
 ڈاہنی اتے کلم کلا
 بیٹھا ہویا، دیکھ رسیا تے
 سوچ رہیا سی

بلے بلے
 آسپا سے جتھوں تیکر
 نظراں جاواں، تھن لسیا ون
 سچے سوہنے رب نے میرے
 چار چھیرے نعمتاں والے
 ڈھیر نیں لائے!

اوس پسلی وچ
 گٹھ گٹھ لٹی تک دی چھٹی
 نرم مکھانے، اودھا دانے
 دوچے پاسے اوہ پٹی دے
 مکھن کھنڈ مروداں لری
 اک بیچی!

اوبہ ہر تیکو، نا لٹی تھلے
 جٹ نون جٹی
 خورے کیہ پکوان کھلاوے
 کھڑ کھڑ جاوے

تے اوہ اُسدے کھڑ کھڑ ہسدے روپ دیاں
 بھگوریاں نال ای رجا جاوے
 نال ای، ایدھر
 وگدے کھوہ دا
 ٹھنڈا، مٹھا، چٹا پانی
 اڈاں دے وچ ڈھکاں مارے

کوزو کو کا یا ما

محمد ایوب قاسمی

سوہنی تے من سوہنی اک جاپانی گڑھی
 کوزو کو کا یا ما
 ساڈے پنڈ پر سوہنی جن کے آئی سی
 اپنے ناں واسنا وی ایو کر دی سی
 سندر سوہنی امن پسند تے صلح جو
 میرے ناں پور پنجا لی پڑھدی سی
 بیرویشیا توں اچھی ایم اسے کرن اوہ آئی سی
 ناگاساکی چہ اک سوہنے سنگی نال سی سنگی ہوئی
 لوڈھے ویلے جد پنڈ اپڑی بھیکھ اوہنوں سی لگی ہوئی
 میری لگی تھین سکیناں کینج کینج دی چنی رٹھ کے
 دوری وچ ہی بہا ٹھکلا لاکے تے کھانڈی سی سی
 کھٹی سنگنی سی پرخ بھجر داپانی پانڈی سی سی
 اے سوہنی اوہے ویلے گورڈ پیر کے بلان ڈوں کھادوں چلے
 ہتھ موہنہ دھو کے آکھن لگی "رمن دیو جی
 جن تہاڈے پنڈاں دیاں سوغاناں پھنس آئی آن
 نالے دسون رتھل سماں ریتاں کن آئی آن
 بے بے جی توں پچھ کے پڑھی پاسے کر کے بھینجے ہی اوہ رٹھ کے ہتھ لگی۔
 ٹھیک ہوئی کالی لال کڈوری چون اوہنے وی اک کرا ہتھ لیا تے
 رٹھ اریڑھدا ڈنڈا کب کے پوٹھیں لگ پئی
 "نال ایمان دے جس آئی اے"
 جھل تے میرا سی اوس دہرایا سی
 کھل کھل کے تے سالوں بڑا مہایا سی
 بے بے جی سکھو نوں کہندے
 دیکھ جہاں دی بھاری والی ہانڈی وی پوٹھیں والی سی
 نلے کل دے بھگے دانے چھو پچ کچھ ہون گے
 ماسی جی میں چھو نیا سارھ کے مہنہ ہتھ کالے کر کے تے دانے پچ بہہ کے ہرلاں کھاواں گی
 کنکاں نسرن دینے آہو آپ بناواں گی
 جہوں دساکھی دے سیلے ویچ واڈھیاں کر کے
 قاسمی اپنے بلیاں دے نال ٹھنگرا پاوے گا۔
 میں سکھو دیاں سکھیاں دے نال بھیراں چک چک
 جھا بھرتے دنکاں جھینکا کے گدا پاواں گی
 سکھو نال اوہ سکے کنڈھے دوری پوٹھ کے
 لسی وے نال گھٹو وٹی کھانڈی ہانڈی سی
 نلے سی سی کردی تے سکاڈی ہانڈی سی
 سوہنے نیناں چوں پئے اتھرو وگدے ہانڈے سن
 سالوں سوچن لئی سوال دی کر دے ہانڈے سن۔

گیت میرا بچا

چوری را بچنا	تیریاں نظراں نے دل میرا پل وچ کیتا چوری دے	ڈوری دے ڈوری را بچنا
زوری را بچنا	میں تے آپ نہ لائیاں اکھاں لگیاں زور زوری دے	ڈوری دے ڈوری را بچنا
ہیرے را بچنا	دیکھ تینوں دل دھک دھک دھک کے ٹٹا ٹٹا جانے ہیرے دے	لیڑے دے لیڑے را بچنا
واری را بچنا	میری خاطر چاک کہاویں میں تیرے توں واری دے	آری دے آری را بچنا
پوری را بچنا	توں بیلے دا آچا بوٹا میں گنتے وی پوری دے	کھوری دے کھوری را بچنا
کوری را بچنا	تیرا ناں لکھ لکھ مہر چھڑی دل دی کا پی کوری دے	کھوری دے کھوری را بچنا
ہاری را بچنا	عشق وی جتنی ہوئی بازی کیدو سچھوں ہاری دے	آری دے آری را بچنا
ٹوری را بچنا	موج بہار نصیب نہ میرے ظالماں نے بچہ ٹوری دے	ٹوری دے ٹوری را بچنا
لوری را بچنا	تیند نہ آوے تیریاں یاداں دیندیاں بھادیں لوری دے	ٹوری دے ٹوری را بچنا
ڈوری را بچنا	اک دن تینوں بچہ لیا سی عشق میرے دی ڈوری دے	ٹوری دے ٹوری را بچنا
شاوا را بچنا	میتوں درس دکھاوے آیا جوگی بن کے شاوا دے	پاوا دے پاوا را بچنا
کعبہ را بچنا	کالے باغ چ تیرا ڈیرا میتوں خانہ کعبہ دے	آوا دے آوا را بچنا

اکناں دے گھر ہیرے ہیرے کنناں جھکوری چڑھی چنھاں
 اکناں نوں توں ایسا دیوں رکھن نوں نہ بچھے کھتار
 کندھاں دے پر پھاویں اڈے گئے جی انھیری جھسلی
 کیہ بن اپنے آپ نوں بھیاں ایتھے دھپ ملے نہ چھاں
 کاراں دالے کوٹھیاں لہجن کوٹھیاں والے جن دی لود
 میں تے تھاں تھاں ٹھنڈے کھاواں بیوں ڈنگن ٹھہر گراں
 درد جڈائی لاناں مارے رنگ نکھارے یاد تری
 بولہ مکدیاں پل پل ہارے روز ہیرے بوسے کان
 ادھے میرے گھر داسجنا بولہ بنیسا اکو اسے
 میرو دی ویری بنکے جویں اک دو جے نوں تکدے ہاں
 ہو دی ہرتے جاری ساری قتل سمندر لہجے نہیں
 دنیا تے اک بھاری پتھر نہ سارے نہ دپوسے تھاں
 اکو ماں دیاں دووی دھیاں اک ٹھکھی اک رچی لے
 اک دے ویڑے چان دسا گھر دو جی دے رب داناں
 ہونٹاں دا کشکول بنا کے راہ وچ بیٹھا کون زھیر
 جنوں مٹھا بل نہ لھے ادھی جھولی خسیراں پال
 عاشق حسین ایم اے

او بنے دی صلاحیا اے میرے ہاراں سنگاراں نوں
 بن آخر جاگ لگے۔ سنگاں تے ہساراں نوں
 دکھ دنیا دے بھل باتوں چھڈا ایس سپا پے نوں
 پچھے عشق نہ رل جاوے چل موڑ ہساراں نوں
 ایہ ادھناں داسا تھی اے۔ اونہاں وچ سجدا لے
 دل دکھ لہجدا لے جویں کوچ قطاراں نوں
 دکھ ہجر وچھوڑے دے میرے دل دے چھیرے میں
 کوئی اتھیوں لے جاوے ڈولی تے کہاراں نوں
 پتھراں دل نش باواں۔ دل کردا اے چھڈ جیاواں
 شیتے دے وداناں نوں۔ شیتے دے پہاڑاں نوں
 اوہ عاشق تک گئے میں اوہ دے ڈھک گئے میں
 جاہن لہجدا پھر۔ مجھوں لے تے آجھاں نوں

سوئی تے چڑھ جانا۔ دیا نہیں کھانا
 میں نہیں کہے نوانا۔ دیا نہیں کھانا

بدے ترغیباں دے کھڑ دے منظر دے
 کچھ نوں نہیں گوانا۔ دیا نہیں کھانا

اس ویسے دی تھاں تے، ہیرا خوار کرے
 کھالینا ہندوانا۔ دیا نہیں کھانا

کوڑا شا پہچانی متیا ہویا لے
 کیہ او ہنوں اڑانا۔ دیا نہیں کھانا

بھاویں اوہا دسترخوان بگا دے لکھ
 اگرڈ کے مرجانا۔ دیا نہیں کھانا

موراں دے پے لاکے اڈے کاں ہیرا
 نہیں او ہنوں کھا پانا۔ دیا نہیں کھانا

وقت پوتے کھلے سوہنیاں جالاں دا
 کھان نہیں جانا داتا۔ دیا نہیں کھانا

سوہنا ویں دکھاوے بھاویں جتا اوہ
 نہیں پانا اوہ بانا۔ دیا نہیں کھانا

مرنا لے منظور۔ نہیں جانا اوہ کے ول
 قدرت زہرتاں کھانا۔ دیا نہیں کھانا

غزل

چسراں چسراں لاپکے ودھدا جاندا اے
 قریانی دا حبس با گھدا جاندا اے
 حال دیاں رنگ رنیاں دے وچ کھیر گئے اں
 باصنی نالوں رشتا کڈا جاندا اے
 آج لگا اے پڑھ کے خبراں شہسردیاں
 چسراں میرا سینا پھندا جاندا اے
 جیکر ہمدے آزما کے ہر تھکنڈا
 ہر کوئی اپنا مطلب کڈھدا جاندا اے
 سینے وچ نگا کے دکھ دے پرچھاویں
 راشد پاگل جھلا مہدا جاندا اے

عمرغنی ملتان

غزل

ونجھلی دے سراسرے ٹک گئے
 گیت پریم دے سبھے ٹک گئے
 کہہ شادوس کے نون دیندا
 لکھتاں تے سراسڑے جھک گئے
 کوئی تے منتسہر پھو کو بارو
 پتھر بن کے راہی رُک گئے
 لوک گھراں وچ مقرر کنبن
 کیہ کوئی ناگہ بچھیلے ٹک گئے
 جیوندے رہے سکھتے اوہو
 ہس کے بھار جو غم دا چک گئے

غزل

ہو گئے سبجناں توں کوکھ تے غم دے مارے رون گے
 شک گئیاں موجاں جیروں ، ہمدے کنارے رون گے
 ویریاں دے دیکھ کے افرور، اسیں خوش سلاں مگر
 کیہ خبر سی پار ہو کے بے سہارہ رہے رون گے
 تک نظروے لاڑیاں ہن تے، کہوں تک آپنے
 روپ دیکھے جان دے چاء وچ نظارے رون گے
 آج تے دوویں پیار دے انجام توں نہیں بے خبر
 یاد کر کے کل، محبت دے اشارے رون گے
 فیراچ رات اے وچھوڑے دی، مراٹھرنے گادل
 فیرمن ہو کے بھرے گاتے ستارے رون گے
 بہڑے آج محفل توں دھکے دے کے کڈھ کے نہیں جلال
 کل جسدوں چھڑیا ساڈا ذکر سارے رون گے

مد شفیع بروج

لہو سگر دا پیار سیندا ہاں

دیوے یاداں دے نت بلیندا ہاں

چپ چپیتے تے گنگے خیالاں نوں

تیری سوز دے وچ ڈھلیندا ہاں

مار "جو" دا پرکھے کھلی راہیں

رُکھڑے باہو دے گل پومیندا ہاں

آرزوؤں دی اُچڑی کھیتی نوں

پانی مٹھے صبر دا دیندا ہاں

چیلڑا ہاں منصور دا تاپیں

چڑھ دار حق سیندا ہاں

حکیم نذیر احمد نذیر

(منڈی فیض آباد) غزل

تمناں باہیں گل نون آون جھانیاں جیڈاساک نہ کوئی
 ساری دھرتی پیر کے دیکھی مسجد انگوں پاک نہ کوئی
 زور بیگانہ کم نہ آوندا ٹریاں پن نہ منزل لہے
 بانہہ اپنی دا زور مہدا اے سمیت ورگی دھاک نہ کوئی
 مولا سب مہیاں عرضاں منے کے نون غالی کردی نہ موٹے
 جہڑا اوپر دوتے ڈگے او مہنوں رہندی جھاک نہ کوئی
 مسجد اقصیٰ گھر مولا دا ایہو قبیلہ بجاویں سپہلا
 جھتے مدنی تلیاں لائیاں اوہ سے ورگی خاک نہ کوئی
 ایس زمانے دے پرح بجاویں لکھ کر وڑاں میراں ہونیاں
 جھنگ بیلے پرح جھتیں چارے دھیر ورگا چاک نہ کوئی
 چٹھی پگ نون واضح نہ لکے نہت نذیر دعاویں ملگو
 پت جتھاں دی لہتہ جانندی آیدوں دودھ چٹاک نہ کوئی

اک دوپہرے

نیلے امیر وچوں

اک کالی بدلی نیکی سی

حسین نون ویکھ کے

شہر دیاں چھتاں اتے

رنگ برنگے پھلوارے جہے کھلے سن

لوکاں دیاں آساں تھن دا ویلا سی

میں وی اپنے من دی پیاس بھادون لہا

اپنا رکھامن پر چادون لہا

اوس بدلی دل تکیا سی

پر!

اوسے بدلی دی راہیں

میرے گھرتے

اک دی بارش

دستی کسی

کالی بدلی!

سلیم نذر رہا دلنگ

ایساں گھنیں

دا ہوا، کھلا زمانا سی

پوہ ماہ سیال لنگھائی دا، ہراتیں مٹھو مٹھو مری جانی دا
 چا پے کالھاں نال جگائی دا، سنے جھتے پرانہہ وگھی دا
 جہاں مگر رچ کے کھائی دا، گنے چوپ کے ڈنگ تپائی دا
 سوچتر روز دا کھائی دا، تڈھارے پہن دی خائی دا
 اگو چٹنسی لیٹا سوائی دا، پورا در ہا جھنوں نہرائی دا
 گل جھگستا پائی دا، تھنہ اصلوں داہرائی دا
 نہت لہر لہر کتبی جاتی دا، پلا کچھ کے گوڈا لکائی دا
 نک نسبتا ڈھیر وگائی دا، پونجھ ارکاں تیک لپائی دا
 ہرون بچاں شکار کرائی دا، سپہے دھپے جہاں لکائی دا
 ہتھ موہنہ پھٹے پھٹے جانی دا، ہوا پوہیں سم سم آئی دا
 کدی عیدتے جیتی پائے دا، پٹاک بیٹیاں کھل مٹھی جانی دا
 گوڈے گوڈے ملے چہڑھائی دا، چٹھی ہینسی خیر نال نہائی دا
 لسی نال نیر سپو کرائی دا، گھیڑوں کے چیر کڈھائی دا
 دسی رسی کے رعب جہائی دا، کھیڑا کر کے چھی منگائی دا
 بے جی نون چوکھا ستائی دا، نیرہیں سہ گالھاں کھائی دا
 کڑھے سٹون نئی شامیں جاتی دا، نال ڈنگراں رات لنگھائی دا
 پانی کچھ پیوں مچ دھنائی دا، دوڑے پہنہ کے ہرستانائی دا
 ڈنگریاں بنگریاں ویلا تپائی دا، سدا چنگر اشک ای پائی دا
 اچ منہیاں وسدیاں چٹے آئی دا، کیوں ددھیرا دکھ جگائی دا

صدیق تاثیر
شیخ پورہ

غزل

پر حیاں دی گھمکار پوسے نہ کہ صبرے شولہے رنگاں دا
دک تر بجن لے گیا کوئی بھریا رو پاں رنگاں دا

ہر کوئی آچو اپنے دانے کوئی کسے تے دسا نہیں
ہن دی کنج اتبار کراں میر اپنے ساکاں انکاں دا

وقت اخیر آیا این تے ہن تے لاہ دے گھنڈ دزا
گھڑی نہیں ہن شراون دی ویلہ نہیں ہن سنگاں دا

گہا گہی ہو دے کیوں نہ لگو کنج خمیلے ناں ؟
کوٹھا نہیں زرا دار کسے دی ڈیرائے اسان منگاں دا

اگ کسے نہیں لائی گھرنوں بال آپے ای سیک رہیاں
آساں ساڑ سواہ کر چھڑیاں جہا نہ بڑ دیکھ آمنگاں دا

بٹھے ہوئے آں ایس ننانے مار کے بھل دھرتی دی
اپہرے باہجوں کہتے رکھنا پروانگے مننگاں دا

حق کسے توں سنگی داتے دک حیاں منگدے میں !
منگیاں دے کوئی دیندا ناہیں آنا وی دو ڈنگاں دا

دعاں بھریاں شعراں دیوچ ہون کنج تاثیراں نہ !
جانو ہراک بگردا این توں واقف این سب ڈھنگاں دا

رشدیہ میواتی (کویت)

دسپاں وانگوں سیک کدی نہیں دتا گھنڈ پاں چھاواں
کچھر چکیا بال کدی نہ سسٹن سکیاں ماواں
میرے پنڈ پھن میری چودھراوس سے تک رہنڈے
جس دیلے تک دتا یارو میرا ساتھ بھراواں
میرے پیار دا انت نہ کوئی تینوں کیویں دساں
جھتے تیرا مڑو حکا ڈولھے او جھتے رت وگاواں
کھڑی نگرے جاسے نیں پیار و فادے رکھے
جہدھرتکاں مینوں دسون نفرت بھریاں راہواں
میں تے لوکو دیکھ نہیں سکدا ہنجو بھریاں اکھاں
میراوس بے چلے سب دے ستے لسیک جگاواں
کیہ ہویا جے مشکل دیلے توں وی مسافہ نہیں دتا
غیرے وچ تے مال نہیں تڑوا اپنا ای پر چھاواں
کون رشیدیہ کسے داسجن کون کسے داسیلی
سارے رشتے مطلب دے میں منگ دی گل مکاواں

نظریاں

سید رضی (اسید اللامولی)

شادے

اللہ تیری شان

توں اپن رب رحمان

کڑے سوکھی جان

اکلی

جیوں جیوں ہوئی اکلی

کماں دپج دہلی

تالے جلم جلمی

دکھ

اک دکھ ہو دے دساں

میں دکھاں دی پورٹ

مولا کیتی سوٹ

لے پالک

لوکی آپے گھڑ گھڑ لیندے

سانوں ملیاے گل

جے دیوا ہو دے نہ گل

غزل

چہڑی کھائی تھی مٹوئی دے مار نکایا لوکاں
او سے کھائی تھی او ہوا ای بے ت آن نکایا لوکاں
مینوں جا پے میرے پلے گن تے خوئی کوئی وی نہیں سی
اپنے اپنے کم دی پاروں پیار دکھایا لوکاں

ایس منڈی دے سارے تاجر کھلے ننگے عینوں
اپوین کٹڑی پاکے میرا کل پوایا لوکاں

پتھراں دے کچھ تھنے میری جھوٹی دے وچ پادن پاروں
میں وی بھاگاں دے نوں بھائی بھائی تھے بلایا لوکاں

نوی پرانی ریت کوئی سی پاسی کوئی پیار وار شہتہ
سول اتے چاہڑ کے بیڑوں خوب ہسایا لوکاں

اہ نہ سمجھیں تیریاں کر توتیاں توں بے خبرے
چپ تے چپ دے پیرے اندر حال سنایا لوکاں

چورا ہے دے وچ کھڑا ہاں جہاں دی تعزیریں
کھل کے دسو لوکاں نوی کہی الزام رکایا لوکاں

مٹھے ہونے گھٹ قمر سی لگے میرے سنگھوں بھلے
تلواراں دی دھاراں تے جد شہد چٹایا لوکاں

آج دی تیریاں تاسنگاں مینوں کل وی تینوں حساب ہواں گا
مینوں تے ایسے لگدا اے سبناں سہکدیاں مرحبا واں گا
بھرو چھوڑے کہہ سکناں واں جگدے نال وی کھیہہ سکناواں
پر غیراں سنگ لیکھ کے تینوں روداں گا کڑاواں گا
یہہوں تیرے سنگ لایٹھاواں اپنا آپ گنوا بیٹھاواں
میں تے کہی وی سوچیا نہیں سی میں وی منہ وی کھاواں گا
کڑکٹیوں پنہا نہ دے نال تنگ کے آس دی سوتی مینوں تنگ کے
جداویں گا ہن کتھوں کتھ کے میں وی نظر دھپاواں گا
ہاڑے پاواں جداواں مردا سمن واکیوں نہیں توں بید روا
دس جے تیرا جی نہیں کر داسے فر میں مرحبا واں گا

اقرار حسین اقرار (مندی)

کہی کہے تے لگے الابے لٹیا غم دیاں وا حسراں میں
میں تھیں دتا جیون سی پیار دیاں ایہہ کاراں میں
وہدے ہا سے دسدے ناسے آجڑیاں توں آج کر گیا پاسے
آجڑے بھڑکے دل دیاں مڑ وی اوہر لگیاں تاراں میں
ٹہنی ٹوٹا پتہ پتہ وچ اڈیکاں لگے رہے
چیترتاں آٹیاں خورے رسیاں کیوں نہاراں میں
بوہے بوہے پیر دیاں ساہواں لہجہ دیاں پھرن جوانی توں
شامی پنڈول مار کے روڑے کڑھیا بال گواراں میں
میں تاں سال اقرار دا بندہ تہنگ اچ رات تنگانی سی
لگی داسے کدوں نے سوندے ہونی ہتھ مہاراں میں

ہاں تیں سدے دے باوجود لاہور دے فکشن وچ
نہیں آئے۔ آس اے کہ جوابی خط ماہین گلی کرو گے۔

تھاڈا جبرا
راجہ محمد احمد ابو ظہبی

محترم شاہ صاحب اسلام علوم !!

پچھلے دین میں اک لکھاری دوست نوں پکھیا بے

کے بندے نوں پنجابی نہ آؤندی ہودے تے فیر؟

”فیر کیہ! اوہ بندہ ”لہراں“ پڑھیا کرے۔ ”لہراں“

تے ”لہراں“ تے میں آگے دی پڑھنا وال۔ پر ”لہراں“ دے

وچ کئی لکھاریاں نوں خورے کیہ شوق اے۔ بنی اوہ ایڑے

او کھے تے ناما فوس الفاظ ورت دے نیں۔ جہڑے نہ

کدے کھے نوں بولدیاں سنیا اے۔ تے نہ پنجابی دیاں

پرانی کتاباں وچ کدھرے کھے جوئے دیکھے نیں۔

تے ایڑے توں اڈ لفظاں دی املا دا چکر دی غیب اے۔

معاملہ نوں معاطلا۔ اندازہ نوں اندازا۔ تیجہ نوں تیجا۔ روت

نوں رویا۔ زندہ نوں زندا۔ حملہ نوں حملا۔ واقعہ نوں واقعا

حوصلہ نوں حوصلا۔ سالانہ چندہ نوں سالانا چندہ۔ سنجیدہ

نوں سنجیدا لکھیا جائدا اے۔

میں سوچنا وال۔ جیوں اسپین اعزازی علبس ادارت

مدیر۔ معاون۔ قانونی مشیر۔ تصدیق شدہ اشاعت۔

دفتر رابطہ۔ رہائش۔ موضوع، مستحق۔ معیاری ادبی

رسالہ۔ خریدار۔ خریداری۔ اشتہار ورگے عربی فارسی

لفظاں نوں ایچ ای لکھدے آں۔ سگوں انگریزی دے

دی ڈھیر سارے لفظاں ای استعمال کردے آں۔ مثال

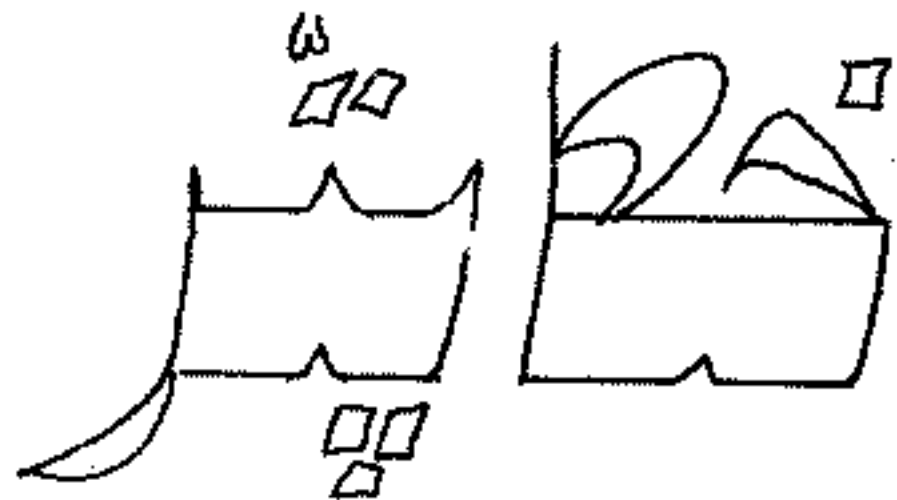
دے طور تے پنھنگ ڈائریکٹر۔ پیچسر کو لیشن انفارمیشن

ڈیپارٹمنٹ۔ آڈٹ بورڈ آف سر کو لیشن۔ پرنٹنگ پریس

اکٹیوی، ڈیکوریشن۔ ایڈیٹر۔ مشن۔ ڈرافٹ۔ بک۔ چیک

ریڈیو۔ ٹی وی۔ فون۔ بس سٹاپ۔ ہوٹل۔ سنڈیک بار

وغیرہ۔ تے فیر لفظاں دی املا و بدل کے اوہناں دا کلیہ

برادر م سید اختر حسین اختر صاحب

سلام مسنون۔ خطا کھن وچ کجھ دیر ہی ہو گئی اے

معذرت چاہناں، ”لہراں“ دا املا تیرہیا۔ تساں بے شک

اک ڈراما کیتا اے۔ تہا نوں مبارکال۔ میری جاچھے تے فی الحال

سا نوں پنجابی تھریں دے قاری ودھان دل دھیان دینا

چاہی د اے تے املا دا اپو انداز سنبھال کے رکھنا چاہیہا

اے کہ جہڑا فی الوقت رائج اے۔ جیوں بوبتیاں ساریاں

کتاباں رماے تے اخبار چھپن لگ پئے تے پنجابی لوک

متفق ہو گئے کہ سا نوں اپنی پچھان کرنی لازمی ہو گئی اے بساڈا

ادبی سپاہی تے اجتماعی شعور سائنٹیفک بنیاداں تے بہ طور

جاگنا دیے دی سب توں وڈی ضرورت ہو گئی اے تے پاکستان

وچ ”انزوں پننگن تے با۔ جیڑن د اے روگاں“ دے

علاج وچ ہر ڈھل کرنی اپنی ذابت دی نفی ہودے گ تے

املا دا مسئلہ دی وقت دی رنٹارنال حل ہوجاوے گا۔

تھاڈے املا تیر وچ منیر احمد شیخ تے منشا یاد پوراں

دے مضمون میریاں کتاباں تے دیکھ کے باہنواں دے

نور تے مان ہویا۔ ایچ ای اپنا لکتاباں دی گھنڈ لوہائی

دیاں لاہور تے اسلام آباد دیاں تقریباں وچ کنول مشتاق

حسن رضوی، عطا الحق قاسمی منیر تھازی، بشری رحمان، اشفاق

احمد، سر نزار شاہ، غضنفر بہری، افضل پیر دین، کرنل

غلام سرور، ڈاکٹر انعام الحق جاوید، پیر اشرف تے ضمیر

جھٹری ہوراں مقالے پڑھے تے گلاں کہتیاں۔ میں چاہناں

کہ اپناں داریکارو ”دریڈیو“ توں علاوہ کتابی شکل وچ

دی پیش کیتا جاوے کہ تیں ایس لئی کجھ کر سکدے او؟

دکارڈن دی کیہ لورڈ اے ؟

پنجابی اک اچھی زبان اے۔ جدھے وچے دوسریاں
زبانوں دے الفاظ جذب کرن دی پوری صلاحیت موجود
اے۔ املاتبدیلی کرن نال پنجابی دی کم مائیگی جی دا احساس
سندھ اے۔ ہو سکدا اے۔ ایہ میری اپنی کم مائیگی وی
وجہ توں ہرے۔ اگج میرا ذاتی خیال ایہہ وے۔ پئی جیویں
اسیں پنجابی بولنے آں۔ جے او سے طرحاں ای لکھی جاوے۔
خواہ مخواہ لکھ لکھ کے اجنبی الفاظ نہ بھرتی کیستے جان۔
تے لفظاں دی املا وی اردو والی رہے۔ تے اوہنوں
لکھن پڑھن تے سمجھن وچے زیادہ سہولت رہے۔ تے
پنجابی زیادہ مانوس زبان لگے۔ تے چھیتی پھلے پھلے۔
ایہنوں بے جا تنقید نہ سمجھیا جاوے۔ پنجابی دا اک
ادنی طالب علم ہون دی حیثیت نال ایہ میرا احساس اے
جہڑا غلط وی ہو سکدا اے۔

نیاز مند۔ منظر فارانی۔ فیصل آباد

اختر میرے بچے ویری

اسلام و علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ۔ ویری میں تہاڈا
پرامشکور آں۔ جدو رسالہ "لہراں" چھپن لگا اے
ہاں تہاڈا نال ہی رسالے شکر ہے۔ میں تہاڈوں مبارکباد
پیش کرناں واں۔ جے رسالہ دن دونی تے رات سو گئی ترقی
کھلے لے۔ "لہراں" وچے قاری نوں ہر طرحاں دا
مواد پڑھن لئی لکھدا اے۔ سدھے تے سوہرے پرے
وچے اچھے تے سچے لکھاریاں دی لکھت پڑھن لئی ملدی اے۔
لہراں دی نتری نتری دکھ تے قاری دے پڑھن والی اکھ
من جاندا اک انداز اے "لہراں" دا پرچا ماں بولی دی
ٹونگوری اے جہڑا اوہنوں کہاں دے کے اپنی منزل دل
لئی ہار سہا لے۔ "لہراں" دا پرچا مضبوط بنیا داں تے
کھلوتا اے ایہنوں مخالفت سمیت دی ہوا۔ جھکھر، طوفان

کچھ نہیں کہہ سکدے۔ ایہدی آں۔ بان۔ شان۔ رنگ۔ انگ
دھنگ قائم تھے دائم رہن گے۔ اخیر وچ میری دعا لے
جے لہراں دریا دا تہیں سمندر دیاں لہراں وانگ اپنی گھن
گرھ دے نال پھیلدا جاوے۔ آمین۔ تہاڈا ڈاڈا عمیرا اختر۔ کاشمیر
دیرا اختر جی۔ السلام علیکم۔

میں تہاڈوں پہلی دارخط لکھ رہا ہاں۔ ویسے تاں "لہراں"
نال واقفیت بہت پرانی ہے پر ایہ مسلسل میرے مطالعے میں
نہیں رہیا۔ پر کدی کدایں اس نوں پڑھن دا موقع ضرور ملیا
جے جیوری ۱۹۸۸ نال میرا بھارت جانا ہو گیا تے دلی شہر
وچے میری ملاقات جناب پریتم سنگھ جی نال ہوئی جو کہ آری
پبلیکیشنز نامی ادارہ چلا رہے نیں۔ اتے آگے خوبصورت
پنجابی ماہنامہ "آر سی" دے نام نال کڈھ رہے نیں۔ ایہنا
نال ملاقات دے دوران ایہناں دی میرا تے "لہراں" نال
وی ملاقات ہو گئی اتے پنجابی قاعدے نوں دیکھ کے طبیعت
بڑی خوش ہوئی۔ پریتم جی نے وی اس کھچلی دی سراہنا
کیتی۔ واقعی ایہہ اک جہان کوشش ہے۔

میں کیونکہ گورکھی لپی نوں چنگی طرحاں جانوں ہاں اس
واسطے میں اوہنوں کچھ کتاباں خریدن لئی گیاں۔ اس توں
علاوہ میں سندھی۔ گجراتی اتے ہندی بولیاں توں وی گورکھی
واقفیت رکھداں ہاں۔ کراچی دین پاروں مینوں سندھی
بولی پڑھنی پئی تے گجراتی تے ہندی وچ مینوں دلچسپی
اسی طرحاں ہن میرے واسطے ایہ بولیاں انجان نہیں۔ باقی
پنجابی میری ماں بولی ہے۔ گورکھی لپی چان دی دیر نال میرا
ناظر پنجابی دے وشو پدھر نال جڑوا ہے بھارتی پنجاب
د جو کہ ہن بھارتی نہیں کہیا جاسکدا (وچے پنجابی اپنے پرے
جوں تے نظر آؤندی ہے۔ مشرقی پنجاب وچ پنجابی دی
پڑھنی کلا دیکھ کے طبیعت خوش ہوئی۔
پاکستان وچ جن طراں اک سوچے بچھے تے نال

پنجابی بولی نون ٹکان دے جتن کیتے جا رہے نیں اوہ انہوں
 ناک ہی نہیں سگوں خوفناک وی ہن۔ ایہہ اک ایہہ ساک پکائی ہے کہ جوں
 کھے قوم ہاں سماج نون کھڑا نا ہونے تے پہلا ہلا اس سماج
 دی بولی تے مارا جاندا ہے (نہ رہے دیکھتے نہ ویسے
 دیکھی) جدوں پنجابی بولی ہی نہ رہے گی تاں اس دا نوک ورت
 تے ثقافت اپنے آپ ختم ہو جاوے گی۔ بولیاں دے
 تاریخی مطالعے توں بعد ایہہ حقیقت کھل کے سامنے آوندی
 ہے کہ پنجابی اپنے چکھے اک سٹاندار ماٹھی رکھدی ہے تے
 سندھی، ہندی اتے گجراتی توں دودھ پرائی ہے۔

میری ملاقات ہفتہ کو پہلے ملک شیر عجم کہ صاحب
 نال ہوئی ایہناں نے مینوں "لہراں" دے تہ پرچے عنایت
 فرمائے۔ اس توں پہلاں میں پنجابی زیادہ کر کے گورکھی لپی تے
 وچ ہی پڑھدا رہیاں۔ "لہراں" نے کافی پرہاوت کیتا ہے۔
 اچھ کل پنجابی لپی بارے جہڑی بحث چل رہی لے ایہنوں
 چاوریہا جا ہی والے۔ اس سلسلے وچ آں لیکھ جناب
 گوردنر سنگھ ساچا صاحب دا نظروں گزریا ایہدے
 کچھ حصیاں دا لپی (نتر کر کے گھل رہیا ہاں کچھ ہندی (ادکھے)
 لفظاں دا ترجمہ آسان پنجابی وچ وی کرن دی کوشش وی
 کیتی ہے کہ پاکستان وچ پڑھن والیاں نون آسانی ہونے۔
 آں ہے کہ ایہہ لیکھ وچا جنک ہودے گا لیکھ دی فوٹ
 سٹیٹ کا پی گھل رہیا ہاں ایہہ خبری ہے۔ فی الحال اس
 نون قبول کر و آؤندے کے احتیاط ہودے گی۔ کچھ ہندی
 کہانیاں دے ترجمے وی گھننے چا ہوندا ہاں تسی ذرا میری
 بتی دکھاؤ تے خیر کچھ بہت کرینے، ویسے ہی دیکھا وقت
 بہت گھٹ ملدا ہے۔

سے اور بھی دکھ ہیں زمانے میں محبت کے سوا
 اخیر وچ کچھ تجزیوں "لہراں" نون مزید بھکارن
 لئی دینیاں چاوندیاں اوہ ایہہ ہن۔

۱۔ "لہراں" وچ حالات حاضرہ یعنی ملکی اتے غیر ملکی حالات

دا ویرا ہونا وی ضروری ہے۔ تاں ہے پنجابی پڑھتے
 والیاں نون اس پرچے نال دلچسپی پیدا ہونے۔ ملکی اتے غیر
 ملکی حالات دی جانکاری اپنی بولی وچ دینی سمجھاؤک وی
 ہے تے فائدہ مند دی اتے اک کامیاب پرچے دی نشانی وی
 (۲) پنجابی بولی دے دستھار لئی دو جیاں ملکی اتے غیر ملکی
 زبانان وچ کہانیاں دے ترجمے کر کے چھاپنا پنجابی دے
 ساہت لئی بڑی داد ہے دی ملکی ہونے گی۔ صوبائی بولیاں
 وچ رچیاں گیاں کہانیاں دے پنجابی ترجمے کیتے جا سکدے
 نیں۔

۱۳ "لہراں" دے کچھ ورقے گورکھی لپی لئی وی وقف کیتے
 جانے چاہی دے نیں تاں ہے لہراں بین الاقوامی پدھرتے
 اپنا استحسان پکا کر سکے۔ اتے اس دارشتہ سموچے پنجابی
 بولن والے جلتے نال جڑ سکے۔

فی الحال تاں ایہہ گلاں دماغ وچ سو۔ آں ہے
 کہ مینوں اپنی چوپال وچ جی آیاں نون کہوں گے۔

رب راکھا

ہٹاڈا اپنا خادم حسین - جھانگیری (گراچی)

اختزوری جی!

ڈھیر سلاماں! اکھیاں وچ سوچاں دی زردی، لہجے
 دی بے آسہی، بھان تے خزاں دے خوف تو چپاں دی سیکڑ
 لے کے ہٹاڈے پرچے تے دستک دے رہیا آں۔ اوہ جی
 ماں بولی دے ناطے نال کیوں ہے ماں بولی تے ماں بولی ای
 ہندی اے۔ تے جدوں میں دیر کہندا واں تے دیکھو ایہہ
 وچ کئی چاشنی جا پدی اے تے اسجنگ لگا لے جیج کوئی اپنا
 ماں جایا ہودے۔ اپنی ماں جانی بولی "پنجابی" تے کچھ گلاں
 کون لئی پنجابی ہودن دے ناطے بے ڈھٹک ہٹاڈا
 بوہا کھڑکان دی گستاخی کوں داپیا ہاں تے میرا خیال اے
 جے عرتے تجربے وچ ہٹاڈے کوں بہت ہی بکا ہاں پر

جے تئیں قبول فرماؤتے کجہ گلاں ہوجاں :

اک تے جے تئیں اپنے بیڑ پیڑ دے اُتے میان عمر
یا وارثتہ رخہ دا کوئی مناسب جہیا شعر کجھ دیوتے اے
سوہنا لکھے گا۔

دو جے کیہ اے ممکن اے کہ تئیں جناب عمر حنیف
رامے ہوراں دی کتاب "پنجاب کا مقدمہ" پنجابی ترجمہ
کہ کے مستطدار بہراں وچ شائع کر سکوں۔ میں ایہہ گل واضح
کر دیواں کہ نہ تے میں رامے صاحب دا حامی آں نہ اوہناں
دی پارٹی دا کوئی کل پڑوہ انا اوہناں نال اپنی کوئی گل بات
اے تے نا ہی جان پہچان تے نہ میں اوہناں دی برادری دا
کوئی مزد آں۔ پر میری مٹی جی عقل وچ ایہہ گل ضرور آؤندی
اے کہ اوہناں جہڑا قدم چکیا اے اوہ ہر اک دے بس
دی گل نہیں اے۔ اس توں علاوہ پنجابیاں اندرون احساس
کمتری ودر کرن دی وڈی سوہنی کوشش اوہناں کیتی اے
کیوں جے ارج پنجابیاں فون چار جو فیروں اینیاں گلاں پے
رہیاں میں کہ مین اپنے پنجاب ہون تے سترم آن لگ پئی اے ایسا
کجھ پنجابیاں دے غلاف لکھیا جا رہیا اے پر اسدا جواب
کسی طرفوں بھی نہیں پراسیں تے اکھیاں میٹ کے اپنی حالت
اے کہ تھی اے جے۔

ہے بوللاں وی تے میری واج نے اتھوں باہر تے جانا نہیں
میں وچ میں رہناں واں اوس گھر دا نہ ہوا نہ باری آ
تئیں کہو گے رامے صاحب سپاسی آدمی نیں ایس لئی
ایہہ اوکھی گل اے۔ پر ویر جی! اسیں کہوں تک چپ دی
بیکل مار کے ہجو ثیاں گلاں نوں سچ دے گمان وچ تبدیل
ہوون دیواں گے۔ اخیر سالوں آساں دے اٹھے کھوہ
وچوں کون کڑھے گا، کیوں جے ساڈی تے خیر اے پر
آون آئیاں نسلان کیہ سالوں معاف کر سکں گیاں؟ اچ دے
ماحول وچ پنجابی واقعی عبرانی بن کے رہ گئی اے تے اک
پنجابی دو جے پنجابی نال ماں جانی بولی بولدے ہوئے ارج شرمنا

اے صنچ اوہ کوئی جرم پیا کہ دالے، ساڈی تہذیب،
رواٹاں تے ساڈی جوان ہونہی نسل دے درمیان
پینڈا ودھ دا ای بار سپالے تے ایہہ رشتہ کمزور ہوندا
پالے۔

تئیں جس طریقے نال ماں بولی وی خدمت کر دے
پئے او ادہراتے کوئی جواب ای نہیں پراسیں تے چاہندے
آں کہ پنجابی دشمنی دیاں سوہیاں "لہراں" حسی وفا شاگ دی
مثال بہا کے سے جادوں۔ (میں ماحول رکراچی) وچ بہہ کے
ساڈے غلام اندر بجا بڑ پئے بلدے نیں کہ ساڈے لیڈراں
دی غیرت تے غیرت نفس نوں کیہ ہو گیا اے۔ اوہناں پے
سترہی دی بیکل کیوں مار لئی۔ سمجھ کجھ دیکھدے ہوئے اوہناں
اکھیاں کیوں میٹ لیاں نیں۔ خیر اک سوک اکھدی اے تے
اپنے لیڈراں تے رونا آؤن لے جے

اچ چار چوہر جیاتی دے ان جانے خوف دا ڈیرا اے
یاں گھر دا مالک چور ہو یا یاں چوراں ہتھ رکھواں آ
اوہ لکھی جنھاں نوں اسیں ہمیشہ سہینیاں نال لایا
اے پر اوہناں نوں نہ تے پاک وطن نال پیار لے بس اوہ
تے اپنے مطلب دے پتر نیں۔ ہور جنھاں دھرتی ماں لئی
ہو دا اک قطرہ تے کیہ اک اتھرو دی نہیں ودھاتے جہڑے
ہر ویلے نال ہر پاسے فٹ ہونڈے رہے نیں اچ اوہی سالوں
طعنے مار دے پئے تے تے اوہی اچ ہونگے ہو گئے نیں تے
ساڈے ویری۔

ہے دل تے جس دا ناں بکھدے رہے اوہے نے ایہہ دیا لے
لکھیاں کوں ہونگے وکدے جہڑے ورتے کورے نیں
اسیں مروت دا مظاہرہ کر دے ہوئے کہوں تک
برداشت کران گے تے کس کس دا رانجھا راہنی کران گے؟
ہر وڈی قوم اپنے اذیت دوجی توہماں تے پانڈی آ
پر ایہی کہو جی وڈی قوم آں کہ اپنا سچ کجھ کٹا کے دو جیاں
دی رہماں، روا جیاں زور اٹھاں نوں اپنا لہا لے۔ اچ ساک

اندر کوئی مہیاں محمد، عارضہ شاہ، کولا بھٹی تے راجہ پورس
 کیوں نہیں پیدا ہوندا ہے ایسے اپنا شملہ اچا کر کے چل سکینے۔
 کے سپانے نے اکھیاں سی کہ کسے قوم دی وڈ پائی اسیاں
 ملاں - فیکٹریاں یا وڈیاں وڈیاں بلڈنگاں نہیں ہوتیاں بلکہ
 رسم رواج اتے آن ای کسی قوم دی شان تے پہچان ہوندی
 اے " پر ساڈی پہچان کیہ اے... تیں تے نکھاری
 اتے حساس دل دے مالک، کیہ کدی تہاڈے اندروں اپہ
 پیج نہیں جے اٹھدی کہ ساڈا مقصود کیہ اے تے ایس کون
 آن... ساڈے باباں دیاں روجاں نوں تہاں وچ
 کیہ سکھ ہووے گا ساڈی چپ وی بھل مان تے؟

سائن پاکستان نال دو جیاں ناوں بہت پارے
 کیوں جے ایس اپہ دے نال تے نظریئے دے فالق آن
 تے ساڈی کنیاں ماواں نے اپنے گھبر و پتران، بیناں دیراں
 دوہٹیاں نے اپنے سوسائیاں دا لہو دے کے سدا ای اس
 دمعرتی داماں رکھیا اے پر ایس اسدا جہڑا ٹھیکہ چک
 لپا لے آو اسدے غلاف کم کرے۔ لوکاں نوں سمجھائیے
 کہ ایس اپہ دے رکھوالے آن ٹھیکہ اے نہیں۔ آو پنجابی
 عبتان دے دیوے بالدیئے چار چوہنیرے چانن کر دیئے

تے اس چانن دی چاننی وچ " پنجابی بولی " دی ترقی دی راہراں
 وچ رکاوٹ بنن واسے ہر روز کے نوں پرے بٹا دیئے۔
 " لہراں " دی اشاعت دھانا ساڈے واسطے مخزوی
 لگی اے تے اک چیلنج دی۔ نسین اپنیاں کوششیاں جاری
 رکھوتے انشا اللہ جس نے اک عاری ایہوں پڑھتا اوہ
 مزور خریدنا چاہوے گا۔ ہر رب حیاتی دیوے اوہ ویلا
 مزور آوے گا جدوں تیں پنجابیاں دے " آغا خان "
 بن کے چلکے تے پنجابی ماں بولی دی خدمت تے تہاڈوں
 نوٹاں تے ہیرے جاسرات وچ تولوں گے۔ رسوہ توں وڈی
 گل دھاداں تے نیک خواہشاں وارن گے۔

حیاتی وچ پہلی داری پنجابی وچ مکھن دی کوشش
 کیتی اے۔ مناسب سمجھوتے شروع کر دیو پر میری مکھی پنجابی
 ٹھیک کر کے۔

کوئی اکھر برا لگیا ہوئے تے معافی چاہوگا۔ کیہ
 میں تہاڈے جواب دی اڈیک رکھاں۔

اڈیک ہار
 تہاڈا محمد یسین پرسوالہ کراچی

نووں حیاتی دے 23 ورہ
 پورے کرن تے ساڈے ولوں
 ودھائیاں

ہیناوار

چودھری عبداللطیف

جی ایچ درویش

ذہیر کججانی

گھمنڈی اونٹھ

سی۔ عد اوہ ایہہ آواز سندا، تاں اوس
دا من نختی نال کھڑ جاندا۔ اوس دے
کن ایہہ آواز سنن دے آیتے عادی
ہو گئے سن کہ اوہ ہیٹا ایس وی آواز
دی اڈیک وچ رہندا سی۔

اک دن اجانک ہی کھٹیاں کھٹیاں
خیال آیا کہ کیوں نہ اونٹھ دا وپارہ کہ
لیا جاوے۔ اونٹھ دے وپارہ وچ بڑا غم
اے۔ ایہہ خیال آندیاں ای اوہ اک سیٹھ
کول گیا تے کجھ رقم اونٹھ خریدن لئی
اوس کولوں ادھار لے آیا فیر وپار
پشواں دی منڈی وچ گیا تے اک ہور
اونٹھ خرید لیا۔ ایس طرحاں اوس دے
گھر وچ اونٹھاں دا دادھا ہون لگ پیا۔
کجھ ہی سلاں وچ اوہ کئی اونٹھاں
دا مالک بن گیا۔ اوس نے اونٹھ چانک
لئی اک نوکر رکھ لیا۔ نوکر ہر روز
اونٹھاں نوں دودھ جٹل وچ چارن لئی لے
جاندا سی۔ اونٹھاں دے ہور بچیاں نال
ایہہ پہلا ٹٹلی والا اونٹھ وی جاندا تے
باقی بے ڈے ناون ہیٹا وکھرا چلدا، کیونکہ
ایہہ اپنے مالک نوں بہت پیارا لگا سی۔
دوسرے اونٹھاں دے بچے ہیٹا ایس
دی ہیکڑ تے مٹھ دے آئیں نوں بڑا
بھلا کہندے، پر ایہہ بکے دی پرواہ نہ
کرنا سکوں اپنی ٹٹلی دی آواز وچ

بڑی دیر دی لگی اے۔ اک شہر وچ
اک وپار رہندا سی۔ اوس نوں اپنے کم
وچ اپنی آمدن نہیں سی ہوندی۔ جس
نال اوہ اپنے بچیاں نوں رجویں روٹی
دے سکے۔ اوہ وچاڑا بڑا دکھی سی۔
اوہ بڑی کوشش کردا کہ اوس نوں
ہور کوئی اجہیا کم لہجہ جاوے۔ جس
نال اوہ اپنے بہتر دا گزارا کر سکے
پر اوس دی ایہہ اچھا پوری نہ ہو
سکی۔

عد اوہ اڈاس ہر جاندا تاں باہر
جنگلی وچ رکتے چلا جاندا تے بہت
دیر تک سوچاں وچ ڈوبیا رہندا۔ کافی
رات رہیت جان تے اوہ گھر واپس
آندا۔ اک دن عدوں اوہ واپس آ رہیا
سی، اوس نوں ریتے وچ اک سریل
رچی اونٹھنی ملی جو بچہ جٹن والی سی۔
وہار اونٹھنی نوں گھر لے آیا۔
اورینیں دینیں ہی اونٹھنی نے اک بچہ دتا۔
جو بڑا ٹکڑا تے سوہنا سی۔ وپار اس
نوں بڑا پیار کردا ہوندا سی۔ اک دن
پیار وچ اکے اوس نے نیچے دے لگی
وچ ٹٹلی بٹھہ دتی۔ اونٹھ دا بچہ عد وی
اندر باہر آندا جاندا تاں اوس دے
لگی پٹی ٹٹلی دی آواز سنائی دیندی سی۔
ٹٹلی دی آواز وپار نوں بڑی پیاری لگدی

Television

The Punjabi they use!

THE Lahore Station of PTV has mostly failed to project the Punjabi language, its dialects, literature, culture and history. For instance, the Punjab news bulletin is very poor so far vocabulary is concerned. It uses a totally corrupt, Urduised version of the language. The motives behind this seems to be to prove the old notion that there is no basic difference between the two languages. This objection was raised right from the start when the first Punjabi news bulletin was broadcast from Radio Pakistan during the Yahya Khan days. However, Radio authorities have refused to mend their ways. The PTV authorities have followed suit and in spite of serious objections from Punjabi circles it continues to use a corrupted version of the language.

The main objection is that TV Punjabi fails to attract a common Punjabi because it is heavily laced with Persian and Arabic words which alienate illiterate viewers from their mother tongue.

The Lehnda dialect

The second objection is that it is neither Urdu nor urban Punjabi. The Punjabi language is spoken throughout the province. It has more than six dialects. But the most remarkable is Lehnda in which the major portion of Punjabi classics are found and the typical represen-

tatives of that central dialect are Waris Shah (Sheikhupura) and Bulleh Shah (Kasur). The TV Punjabi bulletin has so far refused to acknowledge the vocabulary used by Waris and Bulleh Shah as well as the people living between the Sutlej, Ravi and Indus.

Waris Shah and Bulleh Shah have not used difficult language or obsolete vocabulary. Every word they have used is still a living word, understood by the common Punjabis.

Baba Farid

On the contrary Baba Farid of Pakpattan is a difficult poet not in respect of his ideas but in the vocabulary he had used some eight hundred years ago. Being the first of the major Punjabi poets, he attracted a lot of attention from writers on both sides of border. In East Punjab, they have Baba Farid Chairs in their universities. They have done a lot of research work on him. One reason may be that Baba Nanak used all of the Farid 'Ashlokas' in the Granthh Saheb. The other, more cogent, reason is that they also consider Baba Farid as one of the founding fathers of Punjabi language and literature.

On this side of the border the sajjadanashins and later on the Auqaf Department have criminally ignored Baba Farid's word. They have done nothing to preserve his

poetry. But our writers, late starters of course, have done some pioneering works. Maqbool Elahi translated Farid's 'ashlokas' in English as well in Urdu. Mohammad Asif Khan did research work on the work of Farid and produced a worthy volume, "Akhyā Baba Farid Ney". The late Dr. Nazir Ahmad also produced a beautiful book with the help of Packages Ltd. Shareef Kunjahi's works were published by the 'Lok Virsa' of Islamabad.

But so far as PTV is concerned, it has made no attempt to introduce the language, vocabulary and thought contents of Baba Farid and his period. One can say that by telecasting corrupt Punjabi through its news bulletins, it has further alienated its viewers from the original and rich Punjabi vocabulary.

Indian treatment

On the other hand the Jullundur Station of Indian Television is telecasting a regular musical programme based on the 'ashlokas' of Baba Farid. A young woman sings Farid's 'Ashlokas' in the typical style associated with religious themes. Music instruments help her to deliver every line in a extremely pleasant manner.

Rajinder Kaur recites two lines which are followed by a senior scholar who explains the words used by Farid, and the background of the thought content. He further amplifies the sufi thoughts of the poet and their significance in modern context.

When, may one ask, will our TV learn to recognise the importance of the people's language and their cultural history? — ALLAH LOK

تعلیمی انحطاط اور مہنگائی کے اس موجودہ دور میں
امتحانات کے انعقاد میں حیرت انگیز انقلاب

بکروا اور و صواب

کنٹرولر امتحانات

مڈل اینڈ سیکنڈری ایجوکیشن کونسل

۹-ایبک روڈ، انارکلی، لاہور کے فون: ۲۲۷۹۵۳

سے بالکل مفت طلب کیجئے